

IOAN DEGĂU (coordonator)

Crișana tradițională, VII

Pagini de istorie, etnografie și folclor

Crișana Tradițională este un proiect propus și finanțat
de Ioan Degău
și asumat de Societatea cultural-științifică AdSumus.
E-mail: ad.sumus@laposte.net

Notă. Seria *Crișana tradițională* este un proiect integrator de cultură țărănească din zona etnografică Crișana, care-și propune să producă anual măcar o apariție editorială. Proiectul a fost demarat și este susținut de Ioan Degău. Seria editorială reunește studii și articole în temă, unele publicate în reviste și periodice, altele constituindu-se capitole în monografii regionale, zonale sau locale, dar și cercetări sau culegeri de folclor care văd în premieră lumina tiparului, unele noi, altele din varii arhive.

IOAN DEGĂU
(coordonator)

Mariana Barburas
Miron Blaga
Flavia Maria Ciocotișan
Violeta Gherman
Diana Iancu
Irina Mihoc
Crăciun Parasca
Oana Pelea
Vasile Todincă

CRIȘANA TRADIȚIONALĂ, VII.

Pagini de istorie, etnografie și folclor

Editura Primus
Oradea, 2016

Sumar

Diana Iancu

Contribuții la cunoașterea activității lui Ovid Ciordaș Ciurdariu.

Pagini de istorie 9

Crăciun Parasca

Culegeri de folclor din Sudrigiu. Învățătorul Toma Mărăscu... 21

CÂNTECE DE DRAGOSTE..... 25

Cine n-are dor bugat 25

Colo-n vale lîngă-o poartă 26

Cine-o-mparțit dragostea..... 26

Cucuruz de pe-arătură..... 27

Cântecul drăguței mele..... 27

Bade, pentru ochii tăi..... 28

Cucule, pasăre rară..... 29

Cucule, pasăre mică 29

CÂNTECE DE CĂTĂNIE ȘI ÎNSTRĂINARE..... 29

Cine-o făcut cătănia..... 29

Suie mândră-n măru dulce 30

Rămâi Sudrigi sănătos..... 31

Grea-i porunca-împăratească..... 31

Cine-mi poate crede mie 32

Căpitane, căpitane 32

Tuturor le pare bine 33

CÂNTECE SATIRICE..... 34

Muierea puturoasă..... 34

Haine bune și bucate..... 35

Merg plugarii la pluguri..... 35

Venit-o hâda la noi..... 36

STRIGĂTURI LA JOC 37

GHICITORI..... 40

DESCÂNTECE MAGICE..... 40

Descântec de deochi..... 40

Descântec de soare sec..... 41

COLINDE 43

Florile dalbe..... 43

Masă rotilată 44

Pogorât-o, pogorât 44

SARBATORI ȘI OBICEIURI CALENDARISTICE	46
Anul Nou. Sfântul Vasile.....	46
Ajunul Bobotezei. Ziua Bobotezei	47
Sfântul Toader (Sântoader)	48
Sfinții Mucenici	48
Sfântu Gheorghe (Sângeorgiul)	48
Duminica Floriilor	49
Sânziene	49
 Irina Mihoc	
Datini și obiceiuri din vatra Binșului.	
Obiceiuri de peste an	51
Obiceiuri de iarnă	52
Crăciunul.....	55
Anul Nou.....	69
Calendarul de ceapă.....	69
Sorcova.....	70
Boboteaza	70
Stretenia.....	72
Obiceiuri de primăvară.....	73
Mățișoarele.....	74
Sărbătoarea Sfinților.....	74
Fumăgaiul și spălatul părului	75
Blagoveștenile	77
Strigatu la cuc.....	77
Primul tunet.....	78
Udatul fetelor de Sânjeorj.....	78
Strigatul peste sat	80
Lăsatul secului de Paște	80
Încondeiatul ouălor	81
Obicei de Florii.....	84
Săptămâna Patimilor.....	85
Droștelele	89
Prinsul suratelor	89
Urzicatul fetelor	90
Inelușul	91
Încâlcita	91
Jurământul fărtaților.....	93
Feleaga	95
Obiceiuri de vară.....	96
Rusaliile.....	96

Sânzâienele	97
Dodoloaia sau Păpărușă	98
Cununa de grâu	100
Schimbarea la Față	102
Obiceiuri de toamnă	103
Ziua Crucii	103
Sâmedru	103

Vasile Todincă, Flavia Maria Ciocotișan, Mariana Barburaș

Folclorul obiceiurilor de iarnă - primăvara.

Satele de pe Valea Iadului	105
----------------------------------	-----

Miron Blaga

Colo sus, la Dealul Mare

Versuri epice de pe Valea Iadului	121
[În livada cea domnească]	121
[Strigă-și mândra mea la poartă]	124
[La băiță, în temniță]	126
[Strigă-și, Doamne, cine-și strigă]	127
[Frunză verde hodolean]	129
[Frunză verde iedera]	131
[Colo sus, la Dealu Mare]	133
[La fâgădăul din deal]	135
[Dus-o mândru pe mândra]	137
[P'ângă Dunărea cea mare]	138
[Frunză verde tulpurea]	140
[Ce șezi, bade, în cărare]	146
[Toderaș, fecior de crai]	148

Oana Pelea

Turca în Răbăgani

Prezentare și considerații	151
Generalități	151
Date istorice	153
Turca, obicei de iarnă	155
Interpretări	159
Alte comori locale	167
Considerații finale	171
Metode și bibliografie	173

Ioan Degău, Violeta Gherman

Speranțe ale cântecul popular.

Zona etnofolclorică Crișana.....	175
Ansamblul Folcloric „Ardeleana” – Tulca.....	177
Ansamblul Folcloric Moșuț din Vadu-Crișului.....	181
Cornel-Costel Cornea	184
Aurel Mihoc	187
Georgiana Mărcuț	190
Ioana Bunta	192
Răzvan Țurcaș	195
Elena Mihuța.....	197
Alina Tărbu.....	200
Delia Pop.....	202
Tania Burescu	204
Larisa Cadar	206
Maria Baciuc	209
Lorena Lazăr	211
Ilina Șerb	213
Romina Suciu.....	215
Ionuț Naghi.....	217
Paula Pintiuță	219
Denisa Ghib.....	221
Maria Magalea.....	223
Nicoleta Balint	224
Mădălin Foghiș	226
Carina Tarcaet	228
Ariana Jula	230
Lorena Ghib	232

Ioan Degău

O promisiune a cântecului popular din Țara Beiușului:

Adrian Darian Pirtea.....	235
---------------------------	-----

Diana Iancu

**Contribuții la cunoașterea
activității lui Ovid Ciordaș
Ciurdariu.**

Pagini de istorie

Ovid Ciordaș Ciurdariu (1903-1986).

*“A bătut în fine ceasul
De cei mari îngăduit
A fost o fericire
Când zâmbind tu te-ai ivit”.*

Viora din Bihor¹

¹ Versuri scrise de Viora Ignat dr. I. Ciordaș (Viora din Bihor) la eliberarea din arest a fiului ei Ovid Ciordaș Ciurdariu.

Viora din Bihor, una dintre cele mai senine și inspi-rate figuri feminine din Ardeal¹, s-a căsătorit cu dr. Ioan Ciordaș, veritabil animator al vieții politice, culturale și sociale beiușene.

Căsnicia lor a fost binecuvântată cu trei copii: Ovid (născut la data de 31 martie 1903), Amos Tiberiu Viorel (născut în anul 1905 - decedat în anul 1906²) și Xenia (Scumpa, născută în anul 1906).

Ioan Ciordaș s-a preocupat să le dea copiilor săi o educație exemplară.

Protopopul ortodox Petru E. Papp relatează că tatăl lor, Ioan Ciordaș, „a infiltrat în ei iubirea de neam și țară, le-a nobilitat inima în așa fel, ca dragostea lor față de țaranul român să rămână vie. În vorbă și purtare demni și caracter ferm”³.

Ovid a absolvit cu succes primele patru clase primare. A urmat apoi liceul “Samuil Vulcan” la Beiuș.

După 1 decembrie 1918, și mai ales după intrarea trupelor românești în Transilvania, unitățile militare secuiești și ungurești s-au retras și s-au stabilit în zona de vest, mai ales în județele Bihor, Sălaj și Arad. Încurajate de oprirea românilor pe linia de demarcație, “trupele de secui” s-au dedat la cele mai crude acte de teroare împotriva populației românești, care aștepta sosirea armatei române eliberatoare.

¹ G. Lungulescu, *Apostolatul și martiriul luptătorilor bihoreni. Doctorii: Ioan Ciordaș și Nicolae Bolcaș*, Tipografia Ziarului „Universul”, București, 1935, p. 13.

² *Tribuna*, 1906, nr. 192, p. 5.

³ Petru E. Papp, *Din trecutul Beiușului. Pagini de glorie și de jertfe*, „Doina”, Tipografie și Librărie, Beiuș, 1928, p. 183.

Având parcă sumbra presimțire a sfârșitului său tragic, pentru a-și proteja familia, dr. Ioan Ciordaș a sfătuit-o pe Viora să plece cu copiii la Brașov. Aici, Ovid a absolvit clasa a VII-a la Liceul Evanghelic. Ovid a urmat cursurile Facultății de Drept, la Universitatea din Cluj și București, obținând în anul 1926 diploma de avocat.

Beneficiind de o bursă acordată de statul român copiilor martirului dr. Ioan Ciordaș – căroră li se acordase și distincția de “COPII AI NAȚIUNII” – Ovid Ciordaș Ciurdariu a studiat la Facultatea de Drept, la Universitatea din Paris. A obținut, în anul 1929, Diploma de studii superioare în Drept Public și Economie Politică.

În perioada 1930-1938 a lucrat ca avocat la Banca Națională a României.

Între anii 1938-1940 a fost director administrativ al întreprinderii “Astra-Vagoane” București.

Atunci când Alexandru Vaida-Voievod și-a înțemeiat propriul partid, fiul martirului Ioan Ciordaș s-a înscris în Frontul Românesc. A fost ales deputat și secretar al Adunării Deputaților. În anul 1939 a participat la Conferința de la Oslo. La data de 1 august 1940 a fost delegat de către Ministerul Propagandei Naționale ca și Consilier de Presă cl. I, pe lângă Legația Română Regală din Berlin. Misiunea sa era de a susține o amplă acțiune de lămurire a cercurilor politice și a opiniei publice germane, asupra realităților istorice, geografice și etnice din Transilvania și, implicit, a totalei neîndreptățiri a Ungariei de a revendica acest străvechi teritoriu românesc.

Ovid avea misiunea de a apăra granițele patriei, asemenea tatălui său, dr. Ioan Ciordaș, care și-a pus viața în slujba neamului românesc.

Primind această sarcină, Ovid Ciordaș Ciurdariu a activat cu dinamism pentru cauza României, desfășurând o intensă activitate în acest sens. A întocmit și depus memorii și broșuri care evidențiau situația reală a Transilvaniei, contracarând, totodată, falsele teze revizioniste susținute de emisarii maghiari.

Istoricul profesor dr. Zeno Draia a scris despre Ovid Ciordaș Ciurdariu următoarele: “Fiul martirului s-a remarcat ca un demn urmaș al tatălui său, viața fiindu-i marcată de două momente de mare greutate în existența neamului românesc. Primul a fost momentul Unirii, care i-a umplut sufletul de adolescent de aceea imensă bucurie, când, însă, în plină stare de fericire, el fusese lovit copleșitor de teribila dramă a tatălui său. Cel de al doilea eveniment al vieții sale se leagă de frământările provocate de odiosul Dictat de la Viena”.

Referitor la activitatea desfășurată de Ovid Ciordaș Ciurdariu în calitate de consilier de presă la Berlin, reproducem unele pasaje dintr-o *NOTĂ* întocmită de către acesta, în care descrie acțiunile întreprinse în legătură cu arbitrajul de la Viena. Consemnează următoarele:

“Am sosit la Berlin cu aproximativ o lună și ceva înaintea arbitrajului de la Viena. La Berlin situația României era cât se poate de compromisă datorită următoarelor cauze:

1. Ungurii care plănuiseră demult ofensiva lor revizionistă au avut tot răgazul să o pregătească și să o declanșeze la momentul ales de ei.
2. Lipsa totală de activitate a legației noastre...
3. Activitatea exclusivă și intensă a legionarilor în vederea răsturnării regimului de la București.

4. Lipsa unor corespondenți de presă români cu pregătire corespunzătoare și bine plătiți. Funcția acestora fiind îndeplinită în mare parte de ziariști germani slab retribuiți și lipsiți de interes pentru cauza noastră națională, și de diverși studenți români fără pregătire, fără prestigiu, fără bani și care nu puteau ține piept corespondenților presei maghiare, care erau toți foarte bine documentați, bine plătiți și buni patrioți ...
5. Ignorarea totală din partea opiniei publice germane a problemelor românești și dezinteresul total al oficialității germane față de aceste probleme, căci ei le priveau pe toate doar sub prisma unui singur interes: petrolul românesc.

În astfel de împrejurări, începutul activității mele era foarte greu, dar punând în joc toată energia și resursele de care dispuneam, am reușit într-o oarecare măsură să recuperez din avantajul pe care îl aveau ungurii. ...

Primul lucru pe care l-am cerut de la guvernul din București a fost corespondenți ai presei din România care să cunoască limbile germană și franceză, să fie bine documentați în problema Ardealului, având suficienți bani pentru a putea face față și în special pentru a riposta corespondenților maghiari.

Mi s-a răspuns de către Ministerul din București că ziarele din România și, mai ales, cotidienele din București nu au fonduri pentru a ține corespondenți români la Berlin și că pentru nevoile lor sunt serviți cu informații în mod mulțumitor de ziariștii germani din Berlin pe care-i plăteau foarte economicos. Acesta a fost răspunsul lipsit de patriotism și înțelegere pentru cauza noastră din partea

directorilor de presă din București. Guvernul în schimb a numit și a trimis la Berlin ca reprezentant al Agenției oficiale Rador pe un tânăr ziarist, excelent din punct de vedere profesional, dar care nu vorbea limba germană și foarte slab franceza și, în plus, destul de slab retribuit, deci pentru a începe acțiunea de luptă contra propagandei maghiare nu îmi era de mare folos.

Ceea ce m-a preocupat, în primul rând, era să aflu amănunte despre teza propagandei maghiare și felul și materialul lor de propagandă. Scurt timp după sosirea mea, am reușit să intru pentru câteva ore în posesia unei așa zise “biblii” a propagandei maghiare Acest volum a fost donat tuturor conducătorilor din partidul nazist, cât și membrilor guvernului, personalităților vieții intelectuale și științifice din Germania. El cuprindea mai multe capitole, care conțineau:

1. O istorie a Transilvaniei, în care era pe larg susținută teoria vidului după retragerea legiunilor romane. Despre cronică lui Anonimus nu se făcea nici o mențiune. Dezvoltarea tezei colonizărilor după stabilirea dominației maghiare asupra Ardealului cu români și prezentarea poporului român ca un popor fără valoare, lipsit de cultură și având nevoie în dezvoltarea sa de a fi tutelat, era amplu susținută.
2. Teoria gravitației economice naturale a Transilvaniei spre Pusta Maghiară era demonstrată prin elemente geografice: a) ca revărsarea râurilor din Ardeal (cu excepția Oltului) în Tisa; b) drumul muntenilor și al

moșilor spre șesul maghiar pentru căutarea de lucru și alimente.

3. Tradiționalul sentiment antigerman al românilor, afirmație susținută cu reproduceri de articole din presa română.
4. Ultimele date statistice făcute de guvernul maghiar în Ardeal – cu totul inexacte – și teoria, făcută pe baza acestora, a colonizării Ardealului, după 1919, cu români din Vechiul Regat.
5. Harta etnografică a Direcției de Statistică din București – deci un document românesc – la care s-a făcut un fals optic grosolan și anume, s-au schimbat culorile cu care erau marcate satele și orașele, marcaj care trebuia, în chip optic, să scoată în evidență raportul dintre naționalități, ungurii fiind marcați cu negru, românii cu un galben foarte șters, așa că, la prima vedere, datorită sistemului de colorație, dacă nu cercetai mai profund problema, aveai impresia unui Ardeal cu o majoritate zdrobitoare maghiară.

În realitate, oficialitatea germană era cam plictisită de campania dusă de unguri – nu din simpatie față de noi – ci din dorința de a afișa străinătății o unitate și armonie totală în lagărul axei Roma-Berlin, în același timp, ea dorea aplanarea acestui conflict, mai ales că la mijloc era petrolul românesc, pe care îl dorea livrat fără a avea greutăți.

Pe de altă parte, era guvernul italian care dorea să-și întărească influența în axă și căuta prietenia Ungariei, pe care putea să o câștige ușor, prin sprijinirea revendicărilor maghiare.

Din mijlocul acestor ciocniri de interese, am reușit, totuși, să desprind o sugestie și o convingere și anume că o politică națională fermă din partea noastră și refuzul categoric al unui arbitraj sprijinit însă pe o informare bine documentată a oficialității germane, prin care să fie înlăturate toate tezele maghiare, ar fi avut ca rezultat renunțarea, sau, cel puțin, amânarea *sine die* a arbitrajului. Am comunicat toate acestea la București, dar n-am primit nici o dispoziție, nici legația, nici eu.

Am mai cerut să se redacteze de urgență un volum asemănător celui maghiar, prin care să fie combătute toate tezele propagandei lor. Mi s-a răspuns că se lucrează la așa ceva în cadrul mai multor comisii din minister, dar că este o lucrare vastă și de durată.

Între timp, avocatul Neguș din Brașov, care a fost numit la legația din Budapesta, în aceeași misiune și epocă, ca și mine la Berlin, informându-mă că la ei, la Budapesta, se vorbește insistent despre un apropiat “dictat” cu privire la Ardeal, nu am avut altă soluție de a ieși urgent din impasul creat de guvernul de la București, decât de a redacta personal, folosind materialul găsit la legație, la Institutul Român din Berlin, și cel primit de la Budapesta, un volum pe care l-am bătut la mașină și multiplicat la un dispozitiv special, distribuindu-l personalităților din guvern, partide, lumea ziaristică și intelectuali, prin care combăteam tezele maghiare, punct cu punct. Această broșură, redactată în câteva zile, prin eforturi titanice, pe care le-am depus împreună cu dactilografa mea, erau un palid răspuns la teza complet falsă, dar extrem de bine și minuțios pregătită, a ungurilor, care au avut la dispoziție și timp, și inițiativă.

Dar, era necesar să întreprind ceva foarte urgent, căci aflatam de la anumite persoane influente că cele comunicate mie de Budapesta erau juste și că la Viena nu va avea loc o judecare a problemei Ardealului în fața unui for suprem ci, pur și simplu, comunicarea unei hotărâri luate în prealabil de cele două guverne, deci un dictat.

Totuși, guvernul din București refuza a da crezare acestor informații, el menținându-se și pregătindu-se pentru un arbitraj. Așa că, broșura editată de mine a servit ca unic document de informare a oficialității germane, deoarece întreg materialul documentar, foarte numeros, pe care l-a adus delegația română la Viena a fost inoperant și neluat în considerare. După arbitrajul de la Viena, regele a abdicat și s-a instaurat regimul Antonescu-Sima, dar, nu la mult timp după aceea, izbucnise revoluția legionară

Prin dictatul de la Viena, guvernul maghiar și-a asumat o serie de obligațiuni pe care nu le-a respectat. Guvernul german, mereu preocupat de ideea de a da o impresie străinătății că o armonie deplină domnește în rândurile aliaților lui, nu-i convenea deloc ca guvernul român să protesteze contra acestor încălcări, iar guvernul român, obsedat de activitatea legionarilor refugiați în Germania, activitate pe care nu o cunoștea, dar o bănuia ca fiind ostilă lui Antonescu, nu-i convenea să asalteze Berlinul cu proteste.

În această situație, Neguș și cu mine am început să lucrăm pe cont propriu, căci nelegiuirile maghiare se țineau lanț, iar guvernul din București riposta greu și cu întârziere. Neguș îmi furniza datele exacte de la Budapesta ale încălcărilor maghiare, iar eu depuneam câte un memoriu de protest la guvernul german. Pentru a ține la curent opinia

publică și legațiile din Berlin cu toate aceste violări ale arbitrajului de la Viena, am publicat zilnic un buletin informativ redând toate aceste fapte și adăugând o serie de date asupra Ardealului, a situației economice, culturale și școlare a minorităților din Ardeal, înainte și după 1919. Acest buletin, redactat din inițiativă proprie și fără sprijinul guvernului de la București, după două luni de existență într-o oarecare măsură clandestină – căci mă feream de legația maghiară – a fost până la urmă interzis de guvernul german, la cererea guvernului maghiar ...

Dacă unii s-au întrebat cum de am reușit să leg în așa de scurt timp atâtea relații importante, într-o vreme când legația română era complet ignorată, răspunsul este foarte simplu: din prima zi m-am informat și am aflat cum procedează omonimul meu de la legația maghiară și am făcut la fel, căutând să-l depășesc, sacrificând bani, timp și având mereu în fața ochilor interesul Ardealului. Că nu era la bază nici un fel de legătură sau unitate de vedere politică o demonstrează faptul că după ce guvernul Antonescu m-a revocat și mobilizat cu indicațiunea de a fi trimis pe front, drept pedeapsă pentru atitudinea mea anti-antonesciană, legația germană din București care se amesteca în acea vreme în toate afacerile interne ale României, n-a mișcat nici un deget ca să fiu demobilizat, iar când am fost demobilizat nu mi s-a oferit nici un post în una din numeroasele lor întreprinderi, deși și de asemenea nu m-au cooptat, cum făceau cu toți prietenii lor politici din România în asociația româno-germană.”¹

¹ Ovid Ciordaș Ciurdariu, *Notă privind activitatea mea de la Berlin în cadrul Legației Române în legătură cu arbitrajul de la Viena.*

În anul 1943, Ovid Ciordaș Ciurdariu a fost din nou director la "Astra-Vagoane" până în anul 1945.

În anul 1948, a lucrat ca statistician șef la Direcția Generală de Statistică.

"Fiind bănuț de activitate în cadrul reorganizării ilegale a P.N.Ț. Maniu", a fost arestat în luna august a anului 1949.

După ce a fost eliberat, a lucrat ca strungar la *Uzina Semănătoarea*, până în august 1952, când a fost din nou arestat, pe motiv că între anii 1940-1942, când a fost atașat de presă la Legația Română din Germania, a desfășurat o activitate intensă pentru lărgirea legăturilor româno-germane.

În 1953, a fost încadrat într-o colonie de muncă pe timp de 60 luni. A fost eliberat în luna noiembrie a anului 1955, "*ca scos din cauză*".

După eliberarea din arest, pentru a-și întreține familia - formată din 2 copii minori și soția soția sa, Maria Eugenia Ciordaș Ciurdariu, licențiată în litere (română-franceză), profesoară de istorie, constituție și desen la o școală din Rahova, deși suferind de distrofie neuromusculară progresivă, a fost mutată la o școală elementară din Dobrogea, fapt pentru care a fost nevoită să se pensioneze de invaliditate gradul II. În asemenea împrejurări, Ovid Ciordaș Ciurdariu a prestat diverse servicii: expeditor în cadrul Direcției Regionale CFR, strungar, lăcătuș și impregnator.

S-a pensionat în anul 1963.

Ovid a inițiat o asiduă activitate pentru recunoașterea activității și luptei pentru unire a tatălui său, dr. Ioan Ciordaș - martir al Bihorului. Astfel, la 20 aprilie 1966, a

susținut în fața secției de istorie contemporană a *Institutului de Istorie Nicolae Iorga* comunicarea intitulată *Aspecte din viața dr. Ioan Ciordaș*.

Pentru a aduce un justificat omagiu tatălui său, dr. Ioan Ciordaș, conducătorul politic al românilor sud-bihoreni – care a fost asasinat în noaptea de 3 spre 4 aprilie 1919, din ordinul căpitanului Verböczi Kálmán –, Ovid Ciordaș Ciurdariu a obținut permisiunea, cu sprijinul factorilor responsabili, ca, în decembrie 1977, la împlinirea a 100 de ani de la nașterea omului politic, al cărui crez a fost “Viața mea este a poporului meu” – să organizeze, la Beiuș, un Simpozion Omagial.

Ovid Ciordaș Ciurdariu s-a stins din viață la data de 14 februarie 1986, în București.

MENTIUNI:

S-au utilizat în redactarea acestui material: Monitorul Oficial - luni 26 iunie 1939, adresa Ministerului Propagandei Naționale – direcțiunea Contabilității și Personalului nr. 5494 din 1 august 1940, dr. Zeno Draia/note, adresa Nr. 586547 a Ministerului Justiției, Direcția Instanțelor Militare nr. 1066 din 27 XI 1991 - Cartea de muncă seria T.M.NR.586547; memorii proprii ale lui Ovid Ciordaș Ciurdariu.

Menționăm faptul că acest material se bazează pe o relatare a doamnei Marina German, fiica lui Ovid Ciordaș Ciurdariu, nepoata militantului național dr. Ioan Ciordaș. Îi mulțumim și îi suntem recunoscători pentru faptul că ne-a împărtășit aceste informații. Am introdus în circuitul științific un document pus la dispoziția noastră de către doamna Marina German, respectiv raportul privind activitatea lui Ovid Ciordaș Ciurdariu în cadrul Legației Române de la Berlin, în legătură cu arbitrajul de la Viena.

Crăciun Parasca

Culegeri de folclor din Sudrigiu.

Învățătorul Toma Mărăscu

Vălea Crăiasa la Sudrigiu.

În anul 1930, în urma memoriului înaintat Academiei Române din București de către tânărul cercetător al culturii populare tradiționale de la Muzeul etnografic al Ardealului, dr. Ion Mușlea, ia ființă, sub egida Academiei, Arhiva de folclor din Cluj. Preluând de la început conducerea acesteia, Ion Mușlea nu numai că reiterează apelurile către intelectualii satelor pentru culegerea folclorului local, dar va întocmi și difuza, în timp, în Transilvania, Moldova, Muntenia și Oltenia, un număr de 14 chestionare cu caracter etnografic: *Calendarul poporului pe lunile ianuarie - februarie; Obiceiuri de vară; Animalele în credințele și literatura populară; Obiceiuri de primăvară;*

Credințe și povestiri despre duhuri, ființe fantastice și vrajitoare; Naștere, botez, copilărie; Calendarul poporului pe lunile octombrie - decembrie și Șezătoarea; Pământul, apa, cerul, și fenomenele astronomice după credințele și povestirile poporului; Moartea și înmormântarea; Casa, gospodăria și viața de toate zilele (credințe, obiceiuri și povestiri); Nunta (obiceiuri și credințe); Obiceiuri juridice (credințe, obiceiuri și povestiri); Semne și prevestiri; Crăciunul (credințe, obiceiuri și povestiri).

Demersurile lui Ion Mușlea au avut rezultate remarcabile, Arhiva de folclor din Cluj înregistrând, în perioada 1930 - 1949, un număr de 1244 manuscrise, cu aproape 80.000 de texte trimise de peste 800 de corespondenți din provinciile amintite mai sus, dintre care și 12 culegători din județul Bihor.

Toma Mărăscu, unul dintre cei 12 bihoreni, a răspuns printre primii, expediind pe adresa Arhivei din Cluj, între anii 1931 - 1934, cele mai multe caiete, toate cu informații din Sudrigiu: ms. 57, 172, 272, 396, 417, 434, 679.

Despre biografia învățătorului Toma Mărăscu avem puține date. Știm însă că a răspuns cu ceva timp mai devreme, din Vălenii de Beiuș, la chestionarul *Obiceiuri de iarnă* (1927-1927) al Muzeului etnografic al Transilvaniei, unde Ion Mușlea era cercetător. Apoi, din *Monografia comunei Sudrigiu*, apărută în anul 1934, la Tipografia Doina din Beiuș, aflăm că funcționa ca învățător din 15 septembrie 1928 la "Școala din fabrică", unde-și avea sediul Firma "Sudrigiu - Petroasă pentru exploatarea de păduri". În sfârșit, în anul 1938, publică la tipografia Weiss din Tinca "Folclor adunat din comuna Batăr - Bihor".

Putem spune că perioada cea mai fecundă a activității sale de dascăl, animator cultural și culegător de folclor a fost petrecută în satul Sudrigiu. Aici și-a înțeles menirea apostolică de dascăl, contribuind la educația și emanciparea culturală a sătenilor.

A fost președintele Cercului Cultural nr. 5, care cuprindea satele Cusuiș, Ghighișeni, Lazuri de Beiuș, Hinchiriș, Băleni și Sudrigiu, și membru în Comitetul de conducere al Căminului cultural din Sudrigiu, în cadrul căruia s-au organizat serbări și conferințe prin care “s-a urmărit popularizarea științei și trezirea sentimentului nostru național”.

Tot din *Monografie*, aflăm că biblioteca din sat avea 158 de volume, din care au citit 184 de “intelectuali și țărani din jur”. Căminul era abonat la reviste ca “Satul” și “Albina” din București, “Lumina satelor” din Sibiu sau cotidianul “Universul” din București.

Monografia satului Sudrigiu cuprinde următoarele capitole: *Trecutul legendar și istoric; Legende și povestiri din bătrâni; Locuri istorice; Comuna în timpul războiului 1914 - 1919; Descrierea fizică: dealuri și văi; Lunca Crișului Negru; Întinderea teritorială, populația, mișcarea populației și împrăștierea din 1923; Firma Sudrigiu - Petroasa pentru exploatare de păduri; Starea economică (Agricultura, Grădinăritul, Gospodăria, Pomicultura, vița-de-vie și plantele textile); Pădurile și pășunatul; Creșterea vitelor; Fântâni cu cumpănă și puțuri cu roată și lanț; Industria casnică; Mori de apă; Drumuri; Comerțul; Traiul sătenilor, locuința, ocupația și portul; Starea morală, culturală, socială și conștiința națională; Biserica din Sudrigiu; Colinde; Chimilituri (descânțe de joc); Constatări generale.*

Fiind printre primele lucrări de acest gen, înțelegem emoțiile debutului editorial al autorului:

“Gândul de a face o lucrare modestă m-a preocupat mai demult. Îmi lipsea hotărîrea și m-am pus la lucru. Am căutat și cu informații din cărți vechi ale bisericii din sat și informații verbale. N-am pretenția să spun că lucrarea este desă-vârșită ca fond și formă - are, natural, și lipsuri, dar nu-i decât un început într-ale scrisului, al unui învățător modest. Am dat la o parte frica de nereușită, sfiala și tot ce m-ar fi împiedicat să n-o fac. Nu sunt în text figuri care completează scrisul, asta din cauza scumpetei - eu fiind un om cu mijloace materiale reduse. (Sudrigiu, 15 ianuarie 1934).”

Între copertile monografiei, Toma Mărăscu a reținut o parte infimă din creația orală a sătenilor. Marea majoritate a rămas imortalizată în circa 150 de pagini ale caietelor trimise de el Arhivei de folclor din Cluj. Cu toate acestea, ele n-au trecut neobservate de folcloriști ca Ion Mușlea, Ion Taloș, Aneta Micle, Ion Bradu și subsemnatul.

Cele șapte caiete (manuscrite) conțin o varietate de genuri și specii, sărbători, obiceiuri, credințe și reprezentări mitologice, astfel: *creație lirică* (cântece de dragoste și dor, cântece de înstrăinare, de cătănie și război, haiducești, cântece despre cântec, cântece satirice, strigături (chimilituri) de joc; *creația epică* (balade, legende, povestiri, snoave); *descântece magice* (de deochi, de bubă rea, de nimăt, de speriat, de soare sec, de întors mana laptelui); *ghicitori, obiceiuri calendaristice* (la Anul Nou, la Bobotează, la Sântoader, la Sfinți (mucenici), la Sângiorz, la Sânzienne, la Florii, la seceriș, la Crăciun - colinde); *credințe și rituri la naștere și moarte* (jocuri de priveghi).

Interesante sunt răspunsurile la chestionarele: *Ani-malele în credințele și literatura populară (cârțița, capra, paianjenul, șoarecele, liliacul, mânzul, calul); Credințe și povestiri despre duhuri, ființe fantastice și vrajitoare (pricolici, vârcolaci, strigoi morți și vii, spiriduși, vâlfe, marțolea, joimărița, balaure și alte duhuri malefice).*

Îmi exprim întreaga grațitudine pentru oportunitatea oferită de Ioan Degău și *Crișana tradițională*, găzduind astfel o selecție a sentimentelor și gândurilor locuitorilor unui sat românesc din Țara Beiușului, transmise dincolo de hotarele satului de o conștiință a primei jumătăți a secolului al XX-lea, dascălul de țară Toma Mărăscu.

CÂNTECE DE DRAGOSTE

Cine n-are dor bugat

Cine n-are dor bugat
Deie-și fata-n altu sat
Și fecioru la-mpărat
C-apoi are dor bugat;
Cine n-are dor pe luncă
Nu ști luna când se culcă
Nici noaptea cât îi de lungă;
Cine n-are dor pe vale
Nu ști luna când răsare
Nici noaptea cât îi de mare.

(Ms. 679, p. 23)

Colo-n vale lângă-o poartă

Colo-n vale lângă-o poartă
Două fete rău se ceartă,
Una-i hîdă dar bogată
Alta-i mândră și săraca.
Cea bogată-așa zicea:
- Badea pe mine mă ia!
Am acasă patru boi
Și-o turmă mare de oi.
Cea săracă - așa zicea:
- Badea pe mine mă ia
Că nu dă badea ochii mei
Pe cei patru boi ai tăi,
Nu dă badea gura mea
Pe întreagă turma ta.

(*Ms. 679, p. 26*)

Cine-o-mpărțit dragostea

Cine-o-mpărțit dragostea
Nu-l primească pajiștea,
Că la toți le-a dat cu vica
Numai mie cu brîncă.
Cine-o-mpărțit urātu
Nu-l primească pămîntu,
Că la toți le-o dat cu brîncă
Numai mie cu vica.
Decât să trăiesc cu ură
Mai bine să șed singură,
Decât cu urātu-n casă
Mai bine cu boala-n oasă,
Din boală maica mă scoate

Cu ura sfârșesc la moarte.

(Ms. 679, p. 26)

Cucuruz de pe-arătură

Cucuruz de pe-arătură
Vino, Ioane, de-mi dă gură
De când nu m-ai sărutat
Buzele mi s-au uscat
Și de când nu m-ai iubit
Buzele mi s-au zbârcit;
De când ai mers bădițule
La grumaz n-am pus mărgelă,
Nici în degete inele
Ioane, de atâta jăle.

(Ms. 272, p. 36)

Cântecul drăguței mele

Frunză verde mură neagră
Am avut o mândră dragă
Mândra mi-o fost tinerea
Și la minte subțirea.
Și-am lăsat-o să mai crească
Și la mine să gândească,
Ea s-a dus s-a măritat
De la noi în altu sat
Și pe mine m-a lăsat
Cu amar și cu bănat,
Ies afară n-o văzui
Merg în casă n-o auzii.
Măicuța-mi pune dă cină
Eu cinez și mai rămâne,

Măicuța mea știe bine
Că mi-i dor de oarecine.
Ieși Mărie și drăguță
La fântână-n grădiniță
Cu peană de smochină
Că te-aștept fără hodină.
La fântâna cea de sus
Tu te-ai dus și nu mi-ai spus,
Pentru tine ruje creață
Nici am somn, nici am viață,
Pentru tine ruje plină
Nu am somn, nu am hodină.

(Ms. 272, p. 40)

Bade, pentru ochii tăi

Bade, pentru ochii tăi
Eu aș trece șapte văi,
Aș trece chiar Dunărea
Ca să-mi stâmpăr inima.
Când îl văd trecând pe drum
Și umblând ca un păun,
Când îl văd seara la poartă
Gândești că-i o pană roată;
Când îl văd sara pe lună
Gândești că-i pană-n cunună,
Când îl văd seara pe stele
După el inima-mi piere.

(Ms. 272, p. 57-58)

Cucule, pasăre rară

Cucule, pasăre sură,
Vino și-mi ia cartea-n gură
Și-o pune mândrii-n fereastră,
Când s-o scula s-o citească
Lacrimile să-i pornească.
Doru mândrii de n-ar fi
M-aș culca, m-aș hodini,
Da doru mândrii tot mai este
Eu mă culc, el mă trezește.

Cucule, pasăre mică

Cucule, pasăre mică
Zboară-n codru fără frică
Și-ți răsfiră penele
Ca nana sprâncenele
Ce mi-a fost mai drag în lume
Căliceaua prin pădure
Și fata cu ochi de mure

(Ms. 272, p. 61)

CÂNTECE DE CĂTĂNIE ȘI ÎNSTRĂINARE

Cine-o făcut cătănia

Cine-o făcut cătănia
Mânce-i casa sărăcia
Pe dânsu mânce-l orbia,
Să umble din sat

Ca cătana la banat.
Vai, neamțule nu ți-e jele
De tinerețile mele
Vai, neamțule nu ți-e greață
De-a mea tânără viață.
Vai, neamțule nu ți-e greu
De-un fecior așa ca eu,
Să mă scoți din satul meu
Să-mi dai pușcă și ciacău,
Da-le-ai la copilu tău
Să le poarte tot mereu.

(Ms. 272, p. 33)

Suie mândră-n măru dulce

Sui, mândră, în măru dulce
De vezi neamțu cum mă duce,
Sui apoi în alălalt
Să vezi cum m-am depărtat
Și pe tine te-am lăsat.
Cântă cucu la izvor
Și eu nu mai pot de dor,
Că traiesc între străini
Cum crește iarba-ntre spini.
Da mă rog lui Dumnezeu
Să-mi arate drumu meu,
Nu mai pot de doru tău.
Vino dragă turturea
Și mă du în țara mea
Să-mi văd pe mândruța mea.
Cântă cucu pe-o tulpină

Că mai am o săptămână,
Și-așa cântă de frumos
De pică frunza pe jos.

(Ms. 272, p. 34)

Rămâi Sudrigi sănătos

Frunză verde de ovăs
Rămâi Sudrigi sănătos,
Frunză verde de pe râț
Că din tine am ieșit
Cu mult dor și cu urât.
Frunză verde lemn uscat
Eu tare m-am supărat
Când din sat mi-am fost plecat,
Frunză verde de măsline
Căci mă duc în țări străine
Unde nu cunosc pe nime,
Numa frunza și iarba
Care-i pe toată lumea.

(Ms. 272, p. 50)

Grea-i porunca-împărătească

Grea-i porunca-împărătească
Trebuie să se-mplinească,
Batăr crapă pământu
Trebuie să stai ca sfântu.
De-aș ieși din lume-afară
Tot neamțu mă duce iară.
Cântă cucu-n vârf de șură

Merg feciorii la măsură,
Cântă cucu și mierla
Fetele se plâng așa:
- Haideți mândre să jurăm
Pe feciori să nu-i lăsăm,
Că dacă noi i-om lăsa
N-are cine ne juca.

(Ms. 272, p. 51)

Cine-mi poate crede mie

Cine-mi poate crede mie
Ce trai duc în cătănie
Că postesc și zi și noapte
Și duc foame cât se poate.
Ș-apoi-n zori de dimineață
Îndrăgesc pușca în brață.

(Ms. 272, p. 53)

Căpitane, căpitane

Căpitane, căpitane
Slobozi-mă din cătane
Să mai prind plugul de coarne.
Dacă lucru l-oi găta
Cu mândra m-oi împăca,
Înturna-m-oi înturna.
Păsărică, glas în jele
Amar de zilele mele
Le petrec în țări străine.
Frunză verde de molizi
Doru-mi-i de-ai mei părinți,

Frunză verde de piperi
Doru-mi-i de ai mei veri
Frunză verde de cicori
Doru-mi-i de-a mele sori,
Și iar verde de hamei
Doru-mi-i de oamenii mei;
Frunză verde plop uscat
Prinsu-m-o doru de sat
Și-apoi verde de puieți
M-o prins doru de băieți;
Frunză verde iarbă mare
Oh, să mă văd în șezătoare,
Și iar verde lămâiță,
Doru-mi-i de-a mea drăguță,
Să sărut a ei guriță,
Frunză verde busuioc
Și de feciorii din joc.
Cucuruz, pănuță lată
Nu fi maică supărată,
Că de-a fi lumea pe pace
Eu acasă iar oi trage.

(Ms. 272, p. 55)

Tuturor le pare bine

Tuturor le pare bine
Dacă văd că vara vine
Numai mie-mi pare rău
Că eu mi-s în cătănie
Și nu-o aștept cu bucurie,
Că știu că n-am să mă duc
Să țin de coarne la plug

Nici să prind boii la jug
Toată lumea şade-n umbră
Numai eu o rup la fugă,
Corpurile ne asudă
Chemeşe mi-e toată udă.

(Ms. 272, p. 60)

CÂNTECE SATIRICE

Muierea puturoasă

Măi muiere, măi muiere
Las-o dracului şedere
Că cânepa noastră pierе.
Când o fost la semănat
Muierea mea zăcea-n pat,
Hai bărbate, hai bărbate
Sui în vârful gardului
Şi te uită-n cânepişte,
Că de coapă-i tare coaptă
Picată-i la vatră moartă.
Ia tu coasa şi-o coseşte
De boală mă mântuieşte.
Şi-o coseşte cam de sus
Să rămână şi de-un fus.
Măi bărbate, măi bărbate
De-ai fi tu bărbat cu milă,
Azi ai duce-o la topilă
Şi-apoi duce-oi sub coşară
Boii-n coarne-o meliţară
Raţele-n gură-o toarseră.

Hai bărbate, hai bărbate
De-ai fi un bărbat de sfat
Tu-ai purta clacă prin sat.
Frunzuliță foi de nucă
Ți-oi căta și ție-o furcă,
Frunzioară foi de linte
Doar am găta mai iute,
Dintr-o sută de fuioare
Toarce două rășchitoare.

(Ms. 172, p. 5)

Haine bune și bucate

Haine bune și bucate
Doamne, dă-ne sănătate
Să mai bem o jumătate.
Ieie-o dracu p-acia
Care n-o mânca și-a bea
Până ce-i cheia la ea
Dar mă ieie și pe mine
Dacă n-oi mânca și-oi bea
Până-i cheia-n brânca mea
De mă-mbăt, mă duc la pat
Să mă culc lângă bărbat.

(Ms. 172, p. 5)

Merg plugarii la pluguri

Merg plugarii la pluguri
Și nevestele la birturi,
Când urlă plugarii-n sat

Nevestele zac pe pat.
Bărbații le dă-ntreba
Merg după popa ori ba
Pentru a le cumineca,
Dupa popa nu te duce
Că nu mi-e popa leacu
Ci mi-e vinu, săracu.

(Ms. 172, p. 7-8)

Venit-o hâda la noi

Venit-o hâda la noi
S-o pețesc că-mi dă doi boi,
Către boi îmi dă și-o vacă
Către vacă-mi dă și-o capră.
Boii, vaca ieri crăpară
Lupii capra o mâneară.
Du-te hâdă de la mine
Ba, că-mi stă bine cu tine,
Du-te hâdă de la noi
Ba, că-mi stă bine cu voi;
Du-te hâdă după vatră
Ba, eu zău că-s cununată.
Când o văd în conciu gol
Vacile sar prin ocol,
Eu le chem cu costreie
Vacile nu vor să steie.

(Ms. 172, p. 9)

STRIGĂTURI LA JOC

Mândra mea când îi în joc
Tătă arde, tătă-i foc,
Iară eu pe lângă ea.
Și eu ard ca flacăra
Și ca să mă răcoresc
Sar și cânt și mai descânt
Și-o sărut din când în când.

(Ms. 272, p. 56)

Cine joacă și nu strigă
Facă-i-se gura pungă!

(Ms. 272, p. 15)

Dragu-mi cu cine joc
Că miroase-a busuioc.

(Ms. 272, p. 17)

Legea fetii-așa-i făcută
Ia-o-n brațe și-o sărută,
Iha, iha, iha, ha!

(Ms. 272, p. 21)

Vecină, dragă vecină,
Ce faci la bărbat de cină?
Chisăliță pârgălită
Și la drăguț găină friptă

Mama m-o făcut băiat
Să scot fetele din iad
Nu știu scoate-le-oi o ba
O mai tare le-oi băga.

Dragile mele neveste
Gură ca la voi nu este
Și la fete este gură
Mâzgălită cu păsulă.

Lungu-i danțu, rău jucăm
Nu-i ciudă că ne-nvățăm,
Da-nvăța-ne-o cu dracu
Dacă ține lung danțu.

Cât îi fata de micuță
Sare-n sus ca și-o broscuță,
Când își vede drăguțu
Sare în sus ca mătău.

Dă, fată, cu picioru
Dacă-ți place fecioru,
Ori îți place, ori nu-ți place
Mai mândru dracu l-a face.

Zice jocu de mă-ndemn
Cum aș fi făcut din lemn
Și jucai și mă-ndemnau
Cum aș fi de putregaiu

Cercelată, mângălată
Mere sara la poiata
Și dă fân tulucilor
Buze moi voinicilor

Fată mare cu părinți
Nu te grăbi să te măriți
Dacă te măriți o dată
Până-i lume nu ești fată,
Că și eu dacă mă-nsor
Până-i lume nu-s ficior.

Nu te uita-n cioareci răi
C-am acasă alții noi
Numa nu-s tunși după oi
Nici nu-s puși în război.

Am o nană mândră tare
Crâsmăriță-n Dealu Mare
Rău mă tem c-o păgubi
Că nu ști rându crâșmii.

Câte fete-s cu cercei
Toate-așteaptă să le iei,
Câte fete-s cu măgele
Toate-s drăguțele mele.

(Din Monografia comunei Sudrigiu, p. 28 și 29)

GHICITORI

Strigă cela c-un picior
Să vină cel cu două picioare,
Că-l mănă cel cu patru
(varza, omul și capra)

Am o casă în care intru pe patru uși
(cămașa)

Mă duc în pădure cu lemne uscate
ca să aduc lemne verzi
(carul)

Potcoava calului
În vârful dealului
(conciu femeii)

Țovul împăratului
În mijlocul satului
(biserica)
(Ms. 172, p. 10-11)

DESCÂNTECE MAGICE

Descântec de deochi

Iei o fingeală (cană) și pui apă neîncepută, când e
ciutura plină scoasă afară; ce rămâne o verși în fântână. Iei
apoi un cuțit și faci cruce deasupra fântânii, și apoi arunci
în fingeală jar aprins; arunci în ea de trei ori și spui:

Doamne, Mărie, Maică Sfântă
Eu mă rog ție, tu-mi ajută mie,
De-o fi deochiat de bărbatu
Să-i crape coaiele-n patru;
De-o fi deochiat de muiere
Să-i crape țâțele
Să-i curgă sânge;
De-o fi deochiat de prunc
Să-i crape coaiele-n patru.

Apoi, uzi beteagul pe obraz și-i dai să bea, apoi
muierea care a descântat suflă de trei ori în laturi și scuipă
peste cel deochiat și încheie:

Doamne, descântecu-i de la mine
Leacul e de la tine.

(Auzit de la Măduța Catița, de 46 ani, de loc din
Sudrigiu; l-a învățat o femeie bătrână, care a murit.)

(Ms. 417, p. 3-4)

Descântec de soare sec

(când îl doare jumătate de cap)

Se descântă cu 9 paie din ștrașină sau șură și cu apă
neîncepută din fântână.

Doamne, tu-mi ajută
Sfântă Mărie, Maică Sfântă:
S-o țâpat soare sec
Prin jumătate de cap
Prin creieru capului
Prin fața obrazului;
Ieși soare sec
Din creierul capului

Din fața obrazului
Că te-ajunge ista sfântu
Soare, curat
Și ieși soare sec
Din creierul capului,
Că te-ajunge
Și te taie cu toporul;
Ieși din fața obrazului,
Din frunte,
Din jenele ochiului,
Din spâncene.
De sub ochi,
Din culcușu ochiului;
Ieși soare sec de-acolo,
Din dinți, din măduvă,
Din vâne, din jinjie,
Din sânge, din carne,
Din piele, de sub piele
Că te-ajunge ista
Sfântu soare curat
Pe tine soare sec
Cum te-ajunge,
Te taie cu toporul
Și te omoară.
Și te du în codrii pustii
În lemne seci și-n pietre,
Dumnezeu să deie leacu
Și Maica Sfântă!

(Descântați de 9 ori și când termini suflă și scuipi în laturi. Bolnavul se udă pe cap cu apă, ca să-i fie de folos, și înghite de trei ori din ea; Auzit de la Teodora Blaj, de 50 ani,

de loc din Cusuiș, măritată de 30 ani în Sudrigiu; l-a auzit de la bunica și mama sa.)

(Ms. 417, p. 31)

COLINDE

Florile dalbe

Grea turmă de oi îmi pasc
De păzit, cine păzesc
Dumnezeu cu soțu său
Cu fluierie înferecate
Cu topoare încolturate.
Numa o dată fluiera
Toate oile-nturna,
Numa o mială zăbovea.
Dumnezeu din grai grăia:
- Da tu, mială de ce zăbovești?
Și miala din grai grăia:
- Cum, Doamne, n-oi zăbovi
Căci de când îs pe-aice
Chica îmi bate călcâiele
Barba îmi bate genunchile
Mustățile îmi bat brațele
Și-un firuț de busuioc
Dă Doamne gazdei noroc
Și-un colac mândru frumos
Din pielița lui Cristos,
Cât rotița plugului
Umple straița pruncului!

(Din Monografia comunei Sudrigiu, p. 27-28)

Masă rotilată

Masă rotilată
Ioi Domului Domn (refren)
Galbenă-și de piatră
Și-un pom rămurat
De poame-ncărcat
Soarele-și lucea
Poamele-și cocea
Boieri mari vinea
Și-n grabă le culegea
Prin mânuri, prin sânuri.
La drum alerga
În calea lor ieșea
Doamna Maica Sfântă
Și-ncă-i întreba:
- Cine vi le-o dat?
- Noi le-am căpătat
De la sfântu soare
Cu mare rugare.

Pogorât-o, pogorât

Pogorât-o, pogorât
Dumnezeu și cu Sânpetru
P-aist negru pământ.
Luară-se, duseră-se
Prin oraș, prin firgoraș
Până-n luncă la mijloc
La casa bogatului.
Luntru-n casă se băga
Zâna bună că mi-și da:
- Bună ziua bogat mare!

- Sănătoși culduși ca voi
- Da vreți prânzu să mi-l dați?
- Prânzu nostru nu-i de voi
Îi de oameni mari ca noi.
Luaseră, se duseră
Prin oarș, prin firgoraș
Dumnezeu din grai graia:
- Prinde-te, Petre, te prinde
De umăr de-a stânga mea
Să vezi Petre ce-i vedea:
Tare Petre se prindea:
- Nu mă ține, Doamne, mult
Că vai, Doamne, ce mi-și văd
De ce văd îmbătrânesc,
Văd casa bogatului,
Din mijlocul iadului
Bătând para focului.
Luaseră, se duseră
Prin oraș, prin frigoraș
Până-n luncă la mijloc
La casa mișelului
Luntru-n casă se băga:
- Bună ziua, mișel mic!
- Sănătoși și domni din cer.
Da vreți prânzu să mi-l dați?
- D-avem prânzu cam puțin
Dacă prânzu nu ne-o ajunge
Avem vecini foarte buni
Și până ne-o-mprumuta
Împrumuta-ne-om pe lucru.
Se deteră de-a prânzi

Nici prânzu n-ajungea
Da, de cum Dumnezeu prânzea
Mai tare prânzu sporea
Luaseră-se, duseră
Prin oraș, prin firgoraș:
- Ia prinde-te, Petre, iară
De umăru drept al meu,
Să vezi Petre ce-i vedea.
Tare Petre se prindea:
- De ce văd întineresc,
Văd casa mișelului
Din mijlocul raiului
Bătând raza soarelui,
În colțuri lumini aprinse.
Să fii, gazdă, sănătoasă
Dumnezeu te-nveselească!

(Ms. 434, p. 1-2)

SARBATORI ȘI OBICEIURI CALENDARISTICE

Anul Nou. Sfântul Vasile

I. La pomii care nu rodesc, femeile, ca să-i sperie, în seara de Ajun, când frământă colaci, ies afară cu mâinile murdare de cocă, cu toporul, și aleargă la pomi, spunând și amenințând: Faci poame, ori te tai amu?

II. Cu turca; persoane: turcă, dubaș, highighișul, filer. Turca e făcută cu un fel de cap de capră, cu două coarne, și coarnele îmbrăcate în mărgelă fel de fel, prime colorate, oglindă, în jurul coarnelor este un colac mic, în jos un fel de haină roșie; persoana care o clămpănește sare în

sus, jucând:

- Ța, ța, ța la codru verde

Unde lupu nu te vede,

Hi, hi, hi la muguruș

Că te dau la lup acuș!

Când primește bani, capra îi ia cu gura și mulțumește stăpânului sărind și clămpănind. Dubașul bate darabana și chiuie, strigând la highighiș să-i zică. Când highighișul nu zice, capra îi dă cu coarnele în spinare. Filerul are în cap un comânac popesc și banii îi aruncă în fundul straiței ca să vie mai mulți.

Ajunul Bobotezei. Ziua Bobotezei

I. În ziua de Ajunul Bobotezei, când toată lumea postește, fata care vrea să știe când se va mărita, în timp ce toți ai casei sunt înăuntru și sărută crucea, fata dă fuga la cocina porcilor și dă de trei ori cu piciorul în ușă, făcând semnul crucii, dacă porcii sar și grohăiesc, atunci e aproape măritișu.

II. Altele, ca să știe care e bărbatul, postesc toată ziua și seara pun sub perna de la căpătâiu patului pâine și sare, dacă visează pe cineva, âla îi va fi bărbatul.

III. Unele fete bagă în seara ajunului 2-3 pruni (cam la câți pețitori trage nădejde) cu ață de tort părăsit, iar când îi leagă descântă:

- Eu nu leg prunul

Ci leg nebunul,

Să nu-și afle stare

Nici alinare

Până la mine nu va veni!

IV. Vădanele, în seara de Ajun, la ora 12, îmbrăcate

în negru, despletite, cu picioarele goale, având în mâini ruda de la cuptor și izogul (smoc de paie) aleargă în fuga mare la vale (apă). Și când dă cu ruda zâc:

- Eu nu bat apa, ci ijogu, ca să-mi aducă ce mi-i rândulit!

Sfântul Toader (Sântoader)

Cine țese în ziua aceasta, vine noaptea Sf. Toader și cailui îi încurcă pânza prin pruni, în timp ce el te joacă până te omoară.

(Ms. 57, p. 1-4)

Sfinții Mucenici

În seara de sfinți, adică în noaptea de 8 - 9 martie, pruncii din sat se împart în cele două părți ale satului. Se suie sus în lemne sau în meri, peri, cireși, numai sus să fie și se prind a striga către cei din cea parte. Pruncii pomenesc nume de muieri, care se fac către vară strigoaie și iau laptele de la vaci. Apoi, dacă pruncii strigă numele lor, ele nu pot face că nu le lasă sfinții. Apoi, flăcăii cei mai mari, aprind un foc mare pe Dealul Viilor, și stau de povești până către 2-3 după miez de noapte, iau apoi țângălauăle cele mari, care le duc boii la gât vara la pășune, și merg la fiecare casă de jur-împrejur, dând din țângălaoă și făcând larmă, ca să iasă șerpilor, șopârlele și tot ce-i necurat și să fugă din sălaș.

Sfântu Gheorghe (Sângeorgiul)

I. În ziua de Sf. Gheorghe, femeile, ca să nu le ieie laptele strigoaicele, ung vacile cu aiu (usturoi) pe la țâțe, și le face semnul crucii. Strigoaiele nu se pot apropia că miroase aiul și semnul crucii îndepărtează răul. Alte femei

le ung pe țâțe cu rustupască, cu gândul că farmecă strigoaicele și le alungă. Altele, care sau apropiat de marhele unse cu rustupască, varsă laptele lângă vreo punte...

II. Fetele și feciorii se udă cu apă ca să fie sănătoși peste an. La porți se pun crăci verzi, semnul veseliei și voie bună în casă

Duminica Floriilor

I. Fetele care vor să se mărite, când merg la biserică să nu calce pragul căci bărbatul care-l va lua va fi tăntălău, iar dacă cineva va găsi vreun ban, acela-i norocul, și trebuie pus sus, în podeiu, neatingându-se nimeni de el.

II. Pe cine-l doare șalele, să se-ncingă în această zi cu mlădițe de salcie îmbobocită și nu-l va durea întreg anul.

(Ms. 396, p. 9-11)

Sânziene

La Sânzâiene, când se ivește Găinușa pe ceriu, iobagiu se scoală mai devreme și așteaptă ivirea. Îndată ce-o apărut, se descoperă și-n genunchi, cu fața către ceriu, unde-i găinușa, rostește rugăciunea "Tatăl nostru". Apoi ține minte ca la arat și semănat să meargă cu hainele cu care a fost când a văzut Găinușa. Astea le face ca Dumnezeu să-i ajute și să-i dea roade bogate în holdă.

(Ms. 172, p. 3)

Imagini din Brădet (com. Buntești).

Irina Mihoc

Datini și obiceiuri din vatra

Binșului.

Obiceiuri de peste an

Folclorul este expresia cea mai veche a culturii noastre. Făurit de veacuri, poporul a păstrat viu și înfloritor acest tezaur, prin care nu numai că a reușit să-și păstreze neclintită ființa pe pământul strămoșesc, trecând biruitor prin toate vitejiile istoriei, ci și să înscrie o pagină dintre cele mai frumoase, a graiului său creator, pe scara valorilor universale, ale culturii populare. Poporul și-a sintetizat, întreaga lui viață, cu toate părțile ei luminoase și triste, în folclor. Acesta oglindește năzuințele acelora care l-au creat, gândurile și sentimentele lor, realitatea timpului în care s-a dezvoltat. Din acest motiv nu se poate vorbi despre istoria unui popor, fără a-i cunoaște arta, literatura orală, obiceiurile și tradițiile.

“Binșenii”, la fel ca românii din alte părți, și-au făurit, și ei, folclorul lor, pe măsura rosturilor lor istorice de odinioară.

Creațiile artistice rituale și ceremoniale sunt cele mai vechi întruchipări ale bogatului nostru folclor. Credința în puterea lor, s-a perpetuat din veac în veac, purtându-le până în zilele noastre. Multe viețuiesc și azi, dar în general fără a mai păstra înțelesul de odinioară. Cercetarea lor ne deslușește cultura și viața de altădată a poporului, închipuirile lui asupra lumii. Cizelate în decursul vremilor, multe din creațiile de acest fel se află pe cele mai înalte culmi ale artei.

Obiceiuri de iarnă

Sărbătorile de iarnă sunt multe, diverse și mai ales spectaculoase. Au loc în perioada 6 decembrie – 7 ianuarie și sunt un amestec de laic și creștin. Este perioada care reunește cele mai multe sărbători la un loc.

Sărbătorile de iarnă încep odată cu prinderea Postului Crăciunului (15 noiembrie) și țin până la Sfântul Ioan (7 ianuarie). Este o perioadă bogată în obiceiuri, având în centru marile sărbători creștine, prăznuite în această perioadă. Reperele mai importante sunt: Postul Crăciunului, Crăciunul, Anul Nou, Boboteaza și Sfântul Ioan. În funcție de acestea, grupele de tradiții și obiceiuri diferă.

Postul Crăciunului este, în felul său, un paradox: un post de bucurie; deși în tradiția creștină, postul înseamnă pocăință, asceză, întristare. Dar întrucât așteaptă și prevestește Nașterea lui Mesia este un post de bucurie. Caracteristice perioadei acestui post sunt pregătirile pentru marea sărbătoare a Crăciunului, atât din punct de vedere gospodăresc, cât și din cel al obiceiurilor. Pentru comunitatea de până la începutul secolului al XX-lea, aceasta este perioada șezătorilor, întrucât, în nopțile lungi de iarnă, era vreme destulă pentru lucrul de mână, dar și pentru distracții; aceasta era și perioada când se cunoșteau feciorii cu fetele, pentru a se căsători, după Bobotează. Dar datorită lipsei acelor nevoi economice și culturale, pentru societatea de astăzi, acele vremuri au ajuns doar o amintire.

În privința sărbătorilor din post, ele debutează cu Filipii de Toamnă, serbați între o zi și șapte zile, în perioada de 12-23 noiembrie. Se spunea că erau un fel de spirite supreme ale lupilor, cel mai mare și cel mai rău fiind Filipul cel Șchiop. Se credea că, cine ține Filipii, își apără casa de

foc, de șerpi, de strigoi și stricăciuni, dar mai ales de pagubele provocate de lupi. E o sărbătoare populară, ținând mai mult de credințe vechi și de frica de sfinți.

Pe 21 noiembrie este o altă sărbătoare importantă. Este vorba de Intrarea în Biserică a Maicii Domnului. În popor se spune că, în această zi, cerurile se deschid și animalele vorbesc; se fac praznice pentru cei ce au suferit moarte năpraznică.

Pe 4 decembrie se ține Sfânta Varvara sau Barbura, izbăvitoarea de otravă, de bube și păzitoarea lumii de Antihrist. Nu se opăresc rufe, nu se țese, nu se coase în această zi. Se spune că mamele îi îmbărburează pe copii; le ung fața cu miere, apoi îi spală cu apa în care au spălat icoana.

Cu strășnicie, se mai ține și Sfântul Spiridon, făcătorul de minuni (12 decembrie), fiind considerat tot un sfânt periculos. Aceste sărbători, cu toate ritualurile lor, par a se fi ținut mai mult din frică decât din credință.

Urmează un sfânt ținut din dragoste, în data de 6 decembrie, Sfântul Ierarh Nicolae, care a strălucit prin milostenie, înțelepciune și propovăduirea dreptei credințe, apărând biserica de învățătura ereticului Arie. În amintirea bunătății acestui sfânt, și azi părinții le dau copiilor daruri de Moș Nicolae, punându-le, în dimineața acestei zile, în ghetuțe sau sub pernă.

Se spune că Sfântul Nicolae ține paza soarelui, care, sătul de mers pe același drum și scârbit de ce vede pe pământ, vrea să fugă. Este considerat ocrotitorul săracilor și dătătorul de noroc al fetelor sărace, la măritiș. De asemenea, el aduce zăpada, iar dacă ninge de ziua sa, va fi iarnă grea.

Sărbătorile de la sfârșitul lunii noiembrie și începutul lunii decembrie, amintite mai sus, formează un scenariu ritual de înnoire a timpului.

O mare sărbătoare la sfârșitul lui noiembrie, pe 30, este cea a Sfântului Apostol Andrei, cinstit ca apostol al românilor, întrucât, din spusele istoricului Eusebiu al Cezareei, reiese că lui i-a revenit, prin tragere la sorți, să propovăduiască Evanghelia în părțile Traciei și ale Scythiei, inclusiv Dobrogea de azi.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât, în anul 1995, ca sărbătoarea Sfântului Andrei, să fie însemnată, cu cruce roșie, în calendarul bisericesc, iar în anul 1997 Sfântul Andrei a fost proclamat "Ocrotitorul Romaniei". Ziua de 30 noiembrie a fost declarată sărbătoare bisericească, națională.

Considerat patron al lupilor, în unele icoane populare este reprezentat cu cap de lup. Noaptea dinainte este cunoscută sub numele de noaptea strigoilor, de care oamenii se apărau, ungând ușile și ferestrele cu usturoi, sau consumând mujdei. Se crede că în noaptea Sfântului Andrei strigoii se iau la bătaie, pe la hotare și raspântii, putându-i ataca și pe oameni.

Ignatul este în tradiția creștină sărbătoarea Sfântul Ignatie Teoforul (20 decembrie). Sfântul a lăsat prețioase documente bisericii - scrisorile sale dedicate comunităților creștine, prin care trecea pe drumul martiriului, care a avut loc la Roma. În datinile românilor, această zi a rămas prin ritualul sacrificării porcului, fără conotații sacre astăzi, deși folcloriștii văd în acest act o substituie a jertfelor omenești, sărbătorirea unei zeități, a unui "spirit agrar".

Acest sacrificiu, tăiatul porcului, se face mai mult pentru a îndestula cu carne și produse sărbătorile care urmează și întregul an.

Latura practică predomină asupra celei ritual-ceremoniale. Și aceasta, deși se poate vorbi despre un întreg ritual al pregătirii porcului: înjunghiatul, pârlolitul, crăpatul porcului, pregătirea cârnațului, cartaboșului, tobei, până la pomana porcului, la care participă pe lângă familie, rudele și vecinii.

Crăciunul

În calendarul actual al românilor, sărbătoarea are caracter creștin, fiind sărbătorită atât prin participarea la slujbele bisericești, cât și prin practicarea unor obiceiuri populare. Cel mai practicat dintre acestea din urmă este colindatul. Se spune că, pentru a ne scăpa de păcate, Dumnezeu a lăsat colindele, ca în fiecare an la Crăciun, numele cel sfânt al Domnului, să vină la urechile oamenilor și să nu fie tentați să facă lucruri rele. Potrivit tradiției, atunci când colindele nu se vor mai auzi pe pământ, vor ieși diavolii și lumea va încăpea pe mâna lor.

Împărțite în colinde religioase (creștine) și laice (sociale, pagâne), colindele creează o atmosferă legendară referitoare la lume și stihii, oprindu-se mai mult asupra a trei aspecte din viața satului: cel gospodăresc, puterea și frumusețea tinerilor, eroismul și iubirea, în perspectiva căsătoriei.

În funcție de grupul care colinda, colindele sunt de copii și de ceată. Colindătorii sunt purtătorii și transmițătorii unui mesaj către gazde. Fie el magic, de urare, de legitimare a cetei, sau creștin (de vestire a Nașterii lui

Hristos), mesajul colindătorilor dorește să aibă efect asupra gazdei, să-i aducă bogăție, prosperitate, în noul an, să o schimbe în mai bună, mai credincioasă, mai fericită, mai sănătoasă.

În vatra Binșului, ca de altfel în Bihor, colinda poartă denumirea de „corindă”. Colindătorii se adună în cete. Într-un sat, se putea alcătui una sau mai multe cete, în funcție de așezare, întindere și populația satului. Între cetași se disting: „birăul corindătorilor”, cel care răspunde de buna desfășurare și bunul mers al obiceiului și este de regulă un om mai vârstnic, cu prestanță și care cunoaște îndeaproape obiceiul; “grăitorul” care grăiește colacul, cârnațul și pălinca, primite de la gazdă, dialoghează cu gazda și spune “mulțămitele”; calul sau scroafa (denumirea diferă de la un sat la altul), are sarcina de a purta darurile primite și de a le păstra până la Anul Nou, când are loc “bulciul”, o petrecere la care participă toată comunitatea. Denumirile satirice - cai, scroafă -, derivă probabil din anumite asocieri, din întâmplări hazlii, din timpul corindatului, și transmit o notă de veselie, de umor. Ele nu știrbesc deloc din solemnitatea obiceiului, dimpotrivă.

Colindătorii îmbracă costumul popular de sărbătoare, cu sumane, bituși și cușme. Fiecare corindător poartă palțau, o bâta cu măciucă, special ornamentată cu cheșcheneauă (batistă cusută de mână, cu flori), ciucuri multicolore, țângalauă și prime (panglici). Palțaul avea dublă utilitate: accesoriu la costum, tempo și percuție și o altă utilitate, pentru a se apăra de câini, pe ulițele satului. Ca accesorii mai purtau straița, țângalăi, pîrgauă (un fel de clopot făcut de țigani, din tablă groasă, care se pune la

gâtul animalelor, pentru a putea fi auzite la distanță, sau atunci când pășunau în pădure), dube și mai târziu highezi.

Repetițiile au loc seară de seară, în funcție de întinderea repertoriului de colinde și atribuțiile cetii, de la începutul Postului până înainte cu câteva zile, de Crăciun. Tradiția era, ca o ceată să-și aleagă o gazdă, la care organiza și petrecerea de Crăciun, un om mai bogat din sat. Ca daruri, colindătorii primeau colaci (în care etnologii văd simboluri solare), mere, nuci (apropierea de saturnalii) cozonaci, cârnați, produse din carne de porc, vin și pălincă. Mai recent, primesc exclusiv bani. La casele unde nu erau primiți sau găseau poarta încuiată, rosteau "descolindări", formule de urări negativ-umoristice, adresate gazdei, ori luau poarta și o mutau din loc.

Colindătorii îi simbolizează pe îngerii care cântau deasupra ieslei din Betleem, slăvind nașterea Pruncului Iisus. Pe langa această "veste minunată", care se află în centrul celor mai multe colinde contemporane, colindele religioase mai vorbesc despre Patimile Domnului, despre sfinți, despre Maica Domnului, despre bătrânul Crăciun, despre trădarea lui Iuda etc. Uneori filonul popular și cel creștin coexistă; există chiar variante creștine ale unor colinde consacrate. Influența creștină se manifestă și sub formă de refrene, corective creștine aduse colindei populare, personaje, soluții dramatice.

Colinda populară, în mare parte înlocuită de cea creștină, se distinge prin faptul că își precizează destinatarul (există colinde "de fată", "de flacău", "de copil", "de cioban", "de preot", "de pescar" etc.) și prin funcția predominantă de urare. Există, de asemenea, colinde ce au

ca temă lupta cu leul, ciuta, colinde de înstrăinare (mai ales adresate feciorilor care pleacă la oaste).

În vatra Binșului, colindă doar băieții, feciorii și bărbații, până la cea mai înaintată vârstă. Niciodată nu merg cu colinda fetele sau femeile și nici nu intră în zi de praznic, în casă străină, deoarece există credința că aduc nenorociri, “mărăsân rău și spurcat”. Asta nu înseamnă că ele nu știu colinda, sau că nu colindă. Dimpotrivă, colindă în casă, în șezători sau seara când se adună la sfat, prin vecini. Toată lumea colindă, pe toată perioada postului, vestind prin aceasta, apropierea nașterii Domnului Isus Hristos.

Cetele de copii sunt primele care vestesc Crăciunul, sărbătoarea Nașterii Domnului. Pornesc colinda în Ajun, până când se întunecă, și continuă în ziua praznicului cu steaua. Din timp își pregătesc “străicuța” și “țovul” (un băț ascuțit la un capăt, în care înfing colăceii). Umblă din casă în casă niște îngeri care aduc marea veste a Nașterii Domnului, care sunt primiți cu mare bucurie și răsplătiți de gazde cu colăcei, cozonaci, mere, nuci, iar, mai târziu, când starea materială a țăranului s-a mai îmbunătățit, mulțămita s-a mai dat și în bani. Colindele lor sunt mai scurte, tematica și urarea, directe.

*Puică neagră bagă-n sac
Scoală gazdă dă-mi colac,
Să nu-mi dai mic, că mi-i frig,
Dă-mi-l mari, bini-mi pari
Cât roțița plugului,
Umpli straița pruncului,
Fii și cât o brădii
Deie Domnu să mai fii*

Grâu să crească cât casa
Spicu mândru ca mătasa
Ni-ți da și-oleac' de cârnațu,
Că ne-om unji pă la nasu
Și niște meri ni-ți da
Să ne umplem străicuța
Și-apu Domnu bun va da
Pace-n casă, rod pă masă
Să fii gazdă sănătoasă

N-ați văzut căluțu meu

Ref. Sanadă, sanalior
Dremble, dremble,
Hoi, da ler
Corinde, zup, zup, zup

Și dacă l-o vu vide
Nu l-o vu fi cunoște,
La ureche castravete,
Și la grumaz un cârnaț
La picioari rășchitoari
La copite croampe fripte
La coduță plăcintuță
Și-aș mânca și io-lecuță
Și un colac aș mânca
Numai de mi-a da gazda.

M-o mânat mama la capri

Ref. Tari-i frunza,
Iarba-i chichiri, nai, na
Hop, hop, hop
Țup, țup, țup

C-un dărăbuș de mălaiu
Mă pusăi mâncai mălaiu
Fără capri mă d'aflaiu
Mă dădui a le cotalu
Mă-ntâlnii c-un lup în cale
Bună zua măi lupule,
N-ai văzut caprili meli
Plină mi doba de eli.

Ciucur verde de mătășă

Ref. Florile-s d'albe de măru

Slobozi-ne gazdă-n casă
Că de-asară stăm p'afară
Cu palțau subsuară
Și ne-o nins și ne-o ploietu
Pân' la piele ne-o udatu
Și ne-o picat picurile
De la toate streșinile
D'indi pică rău ne pică
Chimeșe-n două despică
Dacă gazdă nu ne crezi
Ieși afară să ne vezi.

În ziua de Crăciun, copiii umblă cu steaua. La stea se corindă și se recită textul irozilor, care este de fapt o improvizație teatrală, cu caracter religios, dar care cuprinde și urări pentru gazde. În trecut, copiii își confecționau steaua din sită de cernut făina, mai târziu din carton și hârtie creponată, la fel și coifurile pe care, ca și azi, aplicau diferite ornamente și lipeau stanioale. Personajele: Irod, om dur și de o cruzime ieșită din comun, Baltazar,

Gașpar, Îngerul, om nevoiaș, sărac și blând, care îl blestemă pe Irod, pentru cruzimile lui. Aceste texte teatrale au fost învățate din cărți, ele nu au fost transmise ca și colindele, din generație în generație, și nici nu constituie o componentă foarte importantă pentru folclor.

Cetele de corindători, tineri și adulți, începeau corinda, de regulă, de la casa birăului, a grăitorului, la lăsarea serii de Ajun. Intrau în toate casele de gospodari, cu excepția celor în care de curând s-a petrecut o mare nenorocire. În vatra Binșului, se corinda în casă și în tindă:

Scoală gazdă și ne lasă

Să băgăm corinda-n casă.

De obicei, se corinda o corindă la alegerea cetei, asta și în funcție de rostul casei de gospodari, apoi una, două, la cererea gazdei. Acolo unde era fată de măritat, se corinda, neaparat, *Corinda Fetei*.

Noi umblam a corindale

Noi umblăm a corindale

Ref. Leru-i Doamne

De l-o casă la d'altale

Ler, ler flori de măr

Nimerim la ist om bunu

Da ist om bunu nu-i acasă

O mărș în munte-a vânale

După el cine-om mânale

Ne-om duce noi amândoi

C-o mână ținând de lună

Cu alta-mpletind cunună

Da cununa cui om dale

Da om da fetei gazdii

Sa-i fie de bucurie
Mâne-sa de veselie
Veselitu lui Crăciunu
Pântru-aista gazda bunu

Astă sară-i sară mari
Asta sară-i sară mari

Ref. Corinde mi Doamne

Îi sara născutului
Noi nu știm cine-o născut
Poate-o născut fiu sfântu
Fiu sfântu p-aist pământu
În iezgluța boiloru
În stauru oiloru
În paili grâuluiu
În florili fânuluiu
Cu flori de crinu învăscutu
Din Dumnezeu nou născutu
Dumnezeu adevăratu
Soare, raze-o luminatu

Corinda fetei

Care-i fata ce frumoasă

Ref. Ziurel de ziuă

Ce și-o gătat mândru-n casă
La ferești pene domnești
La perdele cărujele
Păsta pat creangă de bradu
La ușe cuptoruluiu
Frunza călăpăruluiu
Și la masă cine șede

Șede fata ce frumoasă
C-un păhar galbăn în față
Cu câți vin, cu tăți închină
Da închină și cu mine
Că ți-oi dori numa bine
Doamne dă fetei norocu
Ca sămânța-n busuiocu
Doamne dă fetei putere
Ca sămânța-n cărujele

“Corindătorii” erau răsplătiți cu colaci, cârnați și câte un dărab de carne de porc și cu câte-un “grumaz” de palincă ori de vin. Cei mai avuți săteni dădea “iaga cu tătu”. Pentru că aceste produse au fost rânduie și date de Dumnezeu, “trabă alduite”, sarcină care revine grăitorului.

Grăitul colacului
Mulțămim gazdă frumos
Pântru aista colac gustos
C-aista nu s-o făcut numai așe
Că s-o făcut cu trudă mari și gre
Trudind jupânu gazdă după ie
Mărgând tăt de-aici și pân’ la uși
Tăt cu pipa pân’ cenuși
Ori de-aici și pân’ la moară
Cu boticuța subsuoară
Tăt hâr și mâr
Cu câinii oamenilor pân’ garduri.
Și-o arat și-o sămănat gazda nost’
Cu doisprăzece tuluci
La coarne, lungi

Pă buză pătați, la coadă tărați
Cum ar fi tăți de-o vacă fătați.
Și-o mărș gazda nost' în sat
Și-o cotate, doisprezece feciori
Cari-s țapeni legători
Și douăsprezece fete fecioare,
Harnice secerătoare
Și s-or dus la grâu,
L-or tăiet pă jos, pân' jerunchi
L-or făcut mănunchi
Din mănunchi, în snopi
Din snopi, în cruci
Și l-or pus în car
Și l-or dus cătă casă
În arie, l-or făcut un stog mari
Cât un corn de munte.
L-or treierat, l-or vânturat
L-or ales de pleavă și de goz
Și l-o dus gazda nost' la moară
L-o măcinat, și-o făcut fărină d'albă
Din cari o frământat găzdoia noastră
Un colac mândru și gustos
Aici în fața dumneavoastră
Să cinstească zua praznicului
Și fetele și feciorii satului
Fir-ar și gazda nost' cinstit
Și de reli ferit.

Grăitul Cârnațului

Zice găzdoia cătă gazdă
„Auzi tu vânător?

Trabă adus oariciva,
Că nu pot mânca feciorii aiștie
Colacu fără cărnaț”
Să duci gazda și ie trii puști în spate.
Două reli, a trie nu ave oțeli.
Să dusă cu scluga la vânat
Și-ntâlniră trei gligani.
Dă cu pușca să-i împuște:
Doi fugi, pă unu nu-l nimeri.
Vini jupânu gazdă înpoi cătă casă,
Și zâci: „Hoi găzdoaie, n-am aflat nimică!”
Să duci apoi la coteț și scote
Un porc mistreț
Îl lovește în frunte, de pică în jerunche.
Îl taie, îl pârjolești
Și-l împarte, pătrărește.
Aduci aci un pătrar,
În fața dumneavoastră.
S-aveți dară gură de-a mulțămire.
Să trăiască jupânu gazdă!

Cererea jocului

Zice jupâneasa, găzdoaie:
-Tu gazdă nu gândești că io aş juca?
Și câinele de grăitor se uită
La highhighiş și-i face cu ochiu
Să nu-mi zică fără bani!
-Joacă numa găzdoaie, că io plătesc.
Să pune jupânu gazdă și supune
O mână albă soponită
Ca o tinjauă pălită

Și-o împinge-n jeb, până-n cot
Și la tăți ne scote câte un zlot.
Numa mie-mi scoate o mie
S-aveți dară gură de-a mulțămire
Și brânci de-a prinderea.

Și cum cerea a fost făcută, se încinge jocul în vatra casei și în tindă. Grăitorul este acela care întrerupe jocul: „Ajunge, highhighiș, zâs-ai bogat, pântru cât ne-o plătit”. Dacă gazdele mai doresc să joace, mai pun bani în arcuș, la highhighiș. În felul acesta se umblă cu corinda până dimineața în zori.

În unele sate din zona Binșului, ceata de corindători era însoțită de Turcă.

Turca, acea întruchipare fantastică a unei vietăți care parcă ar fi capră, în realitate este o mască, costum, ce se leagă de străvechiul simbolism al caprei, al țapului, considerate în Antichitatea grecească, în Sărbătorile lui Dyonisos, ca expresii mitice ale fecundității. Capra apare în folclorul bihorean ca un simbol, făcând referire la câteva dintre însușirile animalului, pe care omul și le-ar dori pentru el. Ea nu are nevoie de multă vegetație pentru a-și asigura existența și în unele zone se mai numește, ironic, „vaca săracului” - reușind să se adapteze la cele mai vitrege condiții de mediu. Alături de calitățile simbolice, capra este însă o prezență extrem de zglobie, de vioaie și neastâmpărată. Jocul Tucii/Caprei, exprimă acest neastâmpăr al animalului, printr-o exuberantă pantomimă/țopăială pe care o execută pe timpul cât feciorii cântă colindele. Ea face tot felul de ghidușii, necăjește femeile și fetele din casă, trăgându-le cu botul de haine, iar la sfârșit primește darul

de bani. În credințele populare din zonă, prezența Caprei alături de colindători, este considerată ca fiind benefică, ea putând aduce oamenilor, nu numai fertilitatea pământului, fecunditatea animalelor, ci și mult dorita vitalitate, tinerețe și dinamism. Ea face parte integrantă din ceată, urmând-o de la o casă la alta, și are chiar momentul ei de glorie. Pusă mereu pe ghidușii, face tot soiul de glume, deoarece, doar ei i se permite. După ce feciorii interpretează colindele, are loc un adevărat moment coregrafic al Turcii. De fapt în acest moment solemn al colindatului, se creează un moment distractiv, ludic, atunci când ea trage cu ciocul de fustele fetelor și mai fură de pe masă câte ceva. În ceea ce privește aspectul Turcii, ea este deosebit de frumos realizată: are un trup roșu, dintr-o țesătură de bumbac, iar capul este cioplit din lemn, cu coarne și maxilarul inferior mobil, pentru a clămpăni fără oprire; de fapt, astfel, ține tactul ritmului pe care dansează purtătorul măștii de Turcă. Acesta este întotdeauna un fecior falnic, care joacă masca de Turcă. Sub bărbie, Turca are o deschizătură rotundă prin care privește, tivită cu blăniță de iepure, tot din rațiuni simbolice; iepurele este tot un simbol al fecundității". Colindatul feciorilor, cu Turca, este unul dintre cele mai iubite și așteptate obiceiuri de peste an și se spune că, ceata nu trebuie să ocolească nici o casă din fereastra căreia arde o lumină.

În ziua de azi, colinda are funcție de urare și o funcție de vestire a Nașterii Domnului. Ei, îi sunt asociate tendințele tot mai marcate, de trecere de la ritual, la spectacol. Au fost uitate vechile simboluri și funcția lor originară, accentul deplasându-se pe valoarea estetică, pe frumos. Aceste caracteristici fac posibilă valorificarea lor

scenică, sub formă de spectacole și festivaluri de folclor, și în cadrul repertoriului interpreților consacrați, de muzica populară sau ușoară. Treptat, acest gen de manifestări, tind să devină tradiții locale, cu rol de a conserva (măcar sub această formă) obiceiul, dar și cu "dezavantajele" pe care le presupune noul context al desfășurării, publicul etc. Dincolo de acestea, este un fenomen al evoluției unui vechi și foarte practicat obicei, în condițiile societății moderne.

A doua și a treia zi de Crăciun, era mare veselie, în satele noastre. După șase săptămâni de post și rugăciune, sătenii ies la joc, cu mic cu mare. Chiar și bătrânii se prin în horă „să-și mai întingă picioarele”. Acum intră în gura satului și tinerii care urmează a-și uni destinele în „chișlegi” (perioada ce urmează de la postul Crăciunului până la postul Paștelui). Ei dansează doar împreună, iar babele, îi urmăresc fără să-i scape din priviri „și-i vorovăsc, pă laviță, pângă păreți”. În trecut nunțile se făceau cu preponderență, iarna, în chișlegi, deoarece „amu-i vreme de măritat și de însurat, că vara-i vreme lucrului”. Petrecerile continuă toată perioada chișlegilor.

Alt obicei întâlnit în zonă, este împodobirea bradului de Crăciun, cu bomboane, jucarii, lumini, globuri, beteala. Obiceiul este de data recenta (se întâlnea în România, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, numai în casele nemților, care locuiau prin orașele mari) și nu face parte din tradițiile vechi românești, ci a fost preluat din Occident.

Crăciunul este și un prilej de a oferi daruri. Deși comuniștii au încercat să-l înlocuiască cu Moș Gerilă pe tradiționalul Moș Crăciun, acesta din urmă revine, în fiecare an, cu sacul plin, împărțind daruri copiilor, în seara de Ajun.

Atunci când nu poate veni personal, își lasă darurile sub bradul de Crăciun, unde copiii și cei mari le găsesc în dimineața sărbătorii. Acum, Crăciunul este o sărbătoare de familie, când se adună copiii, părinții și nepoții, la masă. Participă la slujbele bisericii, îi primesc pe colindători, sau fac parte ei înșiși, din cete.

Anul Nou

Este mai mult o sărbătoare laică decât una religioasă. Ea marchează trecerea în noul an civil (anul nou bisericesc începe la 1 septembrie), fiind și ziua de prăznuire a Sfântului Vasile Cel Mare. În această perioadă, se întâlnesc mai multe obiceiuri populare, având, în general, caracter distractiv sau de urare, dar implicând și tradiția românească, mai veche sau mai nouă.

Înnoirea anului conține în sine, ideea perfecțiunii începuturilor, a beatitudinii vârstei de aur. De aceea este așteptată cu bucurie. Românii consideră că există o corespondență între "îmbătrânirea anului" și vârsta sfinților din calendar. Cei sărbătoriți la sfârșitul anului sunt moși (Moș Andrei, Moș Nicolae, Moș Craciun), iar cei serbați la început, sunt considerați tineri (Sfântul Vasile).

Calendarul de ceapă

În seara zilei de 31 decembrie se practica obiceiuri menite să interpreteze potențialul agricol al anului care începe, cel mai utilizat fiind „calendarul de ceapă”. Se iau 12 foi din două jumătăți ale unei cepe și se pune în fiecare aceeași cantitate de sare. Dimineața, cel mai vârstnic bărbat din familie interpretează, după cantitatea de apă adunată, în fiecare foaie, care dintre lunile anului viitor, va

fi cea mai ploioasă și care cea mai secetoasă. În orice caz, de la lăsarea întinericului și până la ivirea zorilor, lumina nu trebuie stinsă, în nici o casă și nimeni nu are voie să doarmă. În felul acesta vei avea un an luminos și vei fi tot anul „treaz de cap”.

Sorcova

Un alt obicei, mai nou, este Sorcova, care preia elementele arhicunoscute, din tot spațiul românesc. În cursul dimineții zilei de 1 ianuarie, grupuri de copii merg cu Sorcova, confecționată din flori de hârtie; se rostește un text scurt augural, lovindu-se ușor, cu sorcova, pe umărul celui căruia i se urează. Odinioară, sorcova era un mănunchi de nuiele înverzite, aceasta fiind adevărata semnificație a gestului augural (tinerețe, vigoare, belșug). Anul Nou este sărbătoarea cu cele mai puține datini creștine. Dar este și noaptea în care, în mănăstiri, este obiceiul de a se face priveghere și slujba de toată noaptea. A doua zi, de Sfântul Vasile, se citesc Molitfele pentru dezlegare de lucrările diavolești și rugăciuni de binecuvântare a anului care începe. Și în biserici se țin rugăciuni de „îngropare a anului vechi”, cum spuneau bătrânii, și la fel, de binecuvântare a Anului Nou.

Boboteaza

Este unul dintre cele mai mari praznice creștine. Este sărbătoarea Botezului Domnului în Iordan, de la Sfântul Ioan Botezătorul. Este o mare sărbătoare a românilor pentru că, în această zi, s-au arătat toate Persoanele Sfintei Treimi și tot acum se sfințește Aghiazma Mare. Se spune că în ziua aceasta, toate apele pământului

sunt sfințite, motiv pentru care femeile nu spală rufe timp de opt zile, până la sfârșitul praznicului. Ajunul Bobotezei este zi de post aspru. Apa sfințită se bea de către toți membrii familiei, timp de nouă zile, pentru sănătate și în anumite perioade din an, în funcție de canonul primit de la duhovnic, de către cei care au fost opriți de la Sfânta Cuminecătură. Se crede că apa sfințită este izbăvitoare de boli, sfințitoare și purificatoare, are puteri miraculoase. Se păstrează ani de zile, fără ca aceasta să se altereze, ea este „nesticăcioasă”.

Legat de această sărbătoare, în ajunul Bobotezei se practică „Umblatul cu Iordanul”. Cu Iordanul umblă preotul satului, care poartă crucea, cantorul, care poartă “găleata popii” (un vas de lemn) cu apa sfințită și un mănunchi de busuioc, sfătul și „chitoru”, care în trecut duceau desagii, în care se puneau colacii. Mai erau însoțiți și de câțiva „pruncuți”, care purtau țângalău și anunțau prezența preotului, pe uliță. Acestora li se dădeau nuci și mere. Preotul sfințea casa, gospodăria și capetele membrilor fiecărei familii, în timp ce aceștia sărutau crucea. Fetele cereau preotului câteva fire de fuior, pe care le împleteau în „chică”, pentru a crește, părul lung și mătăsos ca fuiorul. În ziua de Ajunul Bobotezei, fetele de măritat, țineau post negru, pentru a-și visa ursita. Seara pregăteau „o cocă” sărată, din făină, pe care o mâncau. În vis, apărea alesul inimii care îi dădea un pahar cu apă.

În calendarul românilor, acest ciclu de sărbători este foarte important. Este cea mai lungă perioadă a anului când, sărbătorile se țin lanț, cea mai bogată în semnificații și evenimente creștine; cea care îi leagă pe români, mai mult de tradițiile populare și de locurile natale; cea care impune

comunității românești, alte ierarhii, altă stratificare socială decât cea obișnuită; este perioada care, în multe locuri, te transportă într-o lume străină, parcă de obișnuințele cotidiene.

Prin fastul și diversitatea lor, sărbătorile de iarnă sunt cele mai ample și mai spectaculoase din cultura populară actuală. Aceste trăsături ale lor au făcut ca să fie atât de mult exploatate în cadrul unor spectacole și festivaluri de folclor, încât și acestea din urmă au devenit tradiție.

După sărbătorile de iarnă, urmează „chișlegile”, perioada în care se fac nunți, până la „lăsatul secului”, când se organiza o horă țărănească „se băga higheghe”.

Stretenia

La 40 de zile după Crăciun, pe 2 februarie, când biserica ortodoxă sărbătorește Întâmpinarea Domnului, spiritualitatea populară păstrează sărbătoarea numită Stretenie. Se consideră că, în această zi, anotimpul rece se confruntă cu cel cald, sărbătoarea fiind un reper, pentru prevederea timpului calendaristic.

Oamenii puneau schimbarea vremii pe seama comportamentului paradoxal al ursului.

Se credea că, dacă în această zi este soare, ursul iese din bârlog și, văzându-și umbra, se sperie și se retrage, prevestind astfel, prelungirea iernii cu încă 6 săptămâni. Dimpotrivă, dacă în ziua de Stretenie, cerul este înnorat, ursul nu-și poate vedea umbra și rămâne afară, prevestind slăbirea frigului și apropierea primăverii.

De Stretenie, în funcție de starea vremii, bătrânii făceau prognozarea timpului optim al culturilor de peste

an, stabilind acum un adevărat "grafic" al semănăturilor de primăvară.

Legat de acest moment calendaristic, se mai credea ca Stretenia, sub înfățișarea unei divinități meteorologice feminine, trecea peste ape. Dacă acestea nu erau înghețate, Stretenia făcea un pod de gheața peste ele. Dacă picură streșinile, se spune că vremea nu va fi prea bună, de-a lungul anului ce va urma, însă dacă este senin sau nu ninge, nici nu plouă, atunci anul va fi bogat.

Obiceiuri de primăvară

Perioada lunilor de primăvară și vară oferă multe manifestări folclorice. Acestea însă au mai mult un caracter agrar, o dată fixă. Ele se pot ușor grupa după felul muncii de care sunt legate. Se referă la pregătirea și strângerea recoltei, având o tematică realistă. Toate au generat un folclor interesant, prezentat în manifestări spectaculoase, în care predomină cântecul și jocul. Aceste obiceiuri au fost create în procesul muncii și s-au îmbogățit și transformat în mod permanent, debarasându-se de balastul mistic, din ce în ce mai mult.

Din timpurile vechi, străbunii au întâmpinat sosirea primăverii cu adevărate serbări, cu cântec și joc, practici și ritualuri.

De sosirea primăverii sunt legate câteva credințe populare, care în unele sate se păstrează și astăzi: dacă în luna lui mărtișor te speli pe față cu apă rece, vei fi tot anul sănătos (Livada Beiușului, Ferice, Cusuiș, Ghighișeni); când auzi prima dată tunând, să te lovești pe frunte cu o piatră sau metal, că vei fi tare ca piatra și nu te va durea capul. Primăvara când vezi mai întâi șarpe, e bine să-l omori

că de nu îți va suge sângele (Finiș, Ioaniș, Mierag); dacă vrei să întinerești, să te freci la ochi cu o brândușă, spunând:

Floarea asta-mbătrânească,

Ochii mei întinerească!

Când semeni grâu de primăvară, să arunci de trei ori sămânță, cu ochii închiși zicând: „Așa să nu vadă păsările grâul aista, cum nu-l văd eu acum”.

Aceste credințe însă, sunt pe cale de dispariție.

Mâțișoarele

Între primele semne ale primăverii se numără și apariția mâțișoarelor (flori de salcie). Crenguțe de mâțișoare sunt aduse acasă, puse în oale și pahare pe policioare, pe pereți „să miroase a primăvară”.

De obicei, crenguțele de mâțișoare se aduc înmurgurite și se repartizează fiecărui membru din familie, o crenguță. Acestea, cum dau de căldură, încep să înflorească. E semnul că pot începe lucrările pe ogoare.

Nu se aduc acasă brândușele din pădure, deoarece nu se mai ouă găinile.

Se crede că se poate semăna grâul de primăvară când înfloresc mâțișoarele, iar porumbul, când înfloresc pipijoi.

Sărbătoarea Sfinților

Sărbătoarea Sfinților (cei 40 de mucenici, 9 martie) este sărbătoarea în care oamenii curăță pământurile, grădinile, adună crengile uscate și le dau foc. Atunci, băieții se adunau pe ulițele satului, purtând țângalauă sau Țoanje, făceau un zgomot asurzitor, iar cei mai mari, aprindeau zdrențe, opinci, cauciucuri, mutau lemnele oamenilor,

gardurile și porțile, pentru a lăsa impresia că au venit sfinții. Se credea că zgomotul făcut de tălângi va alunga spiritele rele din sat. După ce străbăteau satul, băieții se adunau pe dealuri, unde aprindeau focuri și strigau cât îi ținea gura, pentru a speria broaștele, simbol al sosirii primăverii, pe care le îndemnau să iasă de sub pietre:

Ieșiți broaște și broscoi
Ieșiți șerpi, ieșiți șerpoi
De sub casa lui...
Și voi broaște și broscoi
Fujiți broaște și broscuță
Din gredină de la noi
În teleti la birăiță
Și mereți la găzdăcoi.

Fumăgaiul și spălatul părului

Este o veche datină de primăvară, în prima sâmbătă a anotimpului „Sân Toader”. De această sâmbătă se leagă mai multe practici tradiționale cu semnificații agrare interesante. În grădini oamenii obișnuiesc să facă șiruri de focuri, cu „paie ude”, „fumăgăi”, să apere mugurii pomilor de îngheț și să „fugă șerpilor și alte gadini spurcate”, să moară omidele din pomi. În această zi, la fiecare casă se gătește „grâu fiert”, „colie” peste care se pune nucă măcinată, bombonele mici și miere de albine. Grâul fiert se așază într-un „blid mare de pământ”, se presară pe deasupra cu zahăr praf și se servește copiilor. Se mănâncă cu „linguri de lemn”. O parte din grâu se aruncă jos, pentru „cei morți”.

Fetele se spală pe cap cu „iederă, smădiță sau flori de corn, popisnic, smădiță de prun”. Aceste plante se introduc în apă caldă, până fierbe apa. Apa caldă primește o culoare și un miros deosebit, destul de puternic, pentru a-i transmite părului și feței fetelor ce practică spălatul. Părul va crește mai des, mai mătăsos și mai frumos. În această perioadă, în unele sate, copiii „umblau cu pirgauă prin ocoalele oamenilor, pe după casă, de-a roata” zicând:

Câte paie pe casă
Atâția pețitori la fată
Câte paie pe coteț
Atâția prunci în unghet.
Noi sunăm din țângălău
Șarpe fugi d-aice-n tău
Ieși astăzi de sub vatră
Ieși de la poiată
Ieși de sub casă
Și de sub masă
Că nu te mai lasă
Sântoaderul Sfânt.

Urătorii erau răsplătiți de gospodari cu „poame (prune și mere uscate) cât încapeau în pirgauă”.

Sântoaderul este considerat protectorul vitelor și a oilor.

Tot în această zi se tund vitele, între coarne, pentru a fi ferite de rele și a avea lapte mult și bun.

Blagoveșteniile

O sărbătoare a primăverii este Buna Vestire, numită popular, în ținutul Binșului, Blagoveșteniile. Potrivit creștinismului, pe data de 25 martie, Arhanghelul Gavril i-a vestit Fecioarei Maria că a fost aleasă de Dumnezeu, să dea naștere Mântuitorului Isus Hristos. Tradiția spune că în această zi se aude, pentru prima dată, cucul cântând. Este considerată prima zi de primăvară. Pentru a cinsti cum se cuvine această sărbătoare, la venirea de la biserică, creștinii mănâncă pește, deoarece este dezlegare la pește și se poate consuma și un pahar de vin. Se spune că cei ce mănâncă pește vor fi sănătoși tot cursul anului.

Strigatu la cuc

Un obicei cunoscut pretutindeni, practicat în primele săptămâni de primăvară, e „strigatu la cuc”.

Cucul e cea mai cântată pasăre și răsfățată în folclor. Când aud primăvara primul glas de cuc, fetele și feciorii îi adresează diferite întrebări referitoare la măritat, însurat, vârstă. Cum răspunsul se cere în număr de ani, se numără fiecare „glas” al cucului, fiecare glas e socotit un an.

Fetele întreabă:

Cucule, cucule,
Câți ani mi-i da,
Până ce m-oi mărita?

Feciorii întreabă:

Cucule, cucule,
Câți ani mi-i da,
Până ce m-oi însura?

Răspunsurile și pronosticurile cucului sunt solici-
tate și de copii uneori, chiar de oamenii vârstnici.

În unele sate „când auzi mai înainte cucu, trabă să-i
spui: Na, cucule leanu / Că ți-am împlinit anu!”.

Primul tunet

În popor sunt mai multe superstiții legate de tunele
și fulgerele din timpul ploilor de primăvară. Se spune că
dacă tună în martie, anul va fi roditor. Când auzi pentru
prima dată tunând, „să iei iute o chitră”, să te lovești cu ea
peste frunte și să spui de trei ori:

Doamne Mărie, Maică Sfântă
Io mă rog ție, tu-mi ajuă mie
Atunci să mă doară capu
Când o-a dure pă tiatra asta
Atunci și nici atunci.

Dacă nu ai la îndemână o piatră, se poate și cu un
cuțit sau cu un metal. Se crede că în acest fel vei fi ferit de
durerile de cap, tot anul.

Frica de trăsnet și de grindină a creat riturile
interdicției de muncă: nu se lucrează în zilele de sărbătoare
și duminică. Cele mai periculoase sărbători, pentru trăznet
sunt: Precupu (8 iulie) și Sfântu Ilie (20 iulie).

Udatul fetelor de Sânjeorj

La 23 aprilie, de „Sânjeorj” (Sf. Gheorghe), în ajun,
tinerii aduceau mlădițe lungi de rug sălbatic din pădure.
Acele mlădițe erau puse „pe vrajniță”, pe poartă, pe uși, la

ferestre, să nu ducă strâjile, laptele de la vaci și somnul de la copiii mici. Mai târziu au început să se aducă ramuri verzi de tei, care se sfințeau și se duceau în gospodării. La fel ca și azi, se credea că te protejază de rău. Cel mai răspândit obicei era „udatul fetelor”. Feciorii în grupuri umblau din casă în casă, mai ales la casele unde erau fete mari, să le ude, cu apă rece din fântână. Fetele se ascundeau, dar când erau prinse, le duceau lângă fântână și le udao cu apă rece. În unele sate udatul se făcea și între copii și între oamenii mai vârstnici. Cei udați „vor fi norocoși și vor scăpa de friguri”.

Obiceiul este la origine legat de semnificațiile simbolice ale apei, ca sursă de viață, mijloc de purificare și de regenerare. Sfântul Gheorghe, este considerat de creștinism „sfântul cel mai mare peste câmpuri, apărător al roadelor pământului și dobitoacelor, ferește vacile de cei care le iau mana”. În joia din săptămâna Sânjorului, avea loc „Târgu de Sânjor”, târg la care se adunau oameni din toată zona Beiușului. Cei bogați și înstăriți, își angajau din rândul săracilor „scluji”, care puteau fi copii și tineri. Tocmeala era făcută cu părinții acestora. Simbria consta în câteva „rânduri” de haine pentru vară și iarnă, hrană și câte o oaie cu miel. Târgul era așteptat atât de „domni”, cât și de săracii care erau obligați să-și dea copiii sluji, pentru a-i putea întreține.

Adă Doamne, adă iute
Târguțu Sânjorului,
Bucuria domnului
Chinzaiu săracului.

Strigatul peste sat

Obiceiul e vechi și se integrează în rândul obiceiurilor sociale cu caracter juridic „un fel de judecăți populare colective”. Se practică mai mult de către tineri.

În satul Nimăești, de exemplu, de lângă Beiuș, tinerii se adunau într-un loc și discutau: „pe cine și ce vor striga”. Se urcau pe Dealul Gruului, de unde dădeau drumul unei roți de car, aprinse. Roata era învelită în paie, înmuiate într-un lichid inflamabil. Ea simbolizează soarele, lumina, amintind reminiscențe ale cultului păgân. În acest timp, între feciori se naște un dialog strigat (întrebări și răspunsuri) referitor la unele persoane din sat, divulgându-se în mod public fapte și abateri morale, satirizându-le.

Bineînțeles, esențialul strigăturilor dialogate se referea la toate cazurile cunoscute în sat. În felul acesta erau „date în vileag”. Ele erau ascultate de întreg satul. Toate ulițele erau pline de oameni. Feciorii care strigau, se opreau la porțile caselor și făceau zarvă mare. Se strigau cuvinte de hulă pentru femei și fete, relații de dragoste extraconjugale, vicii, lene etc. Fetele strigate „se rușinau și plângeau”, dar nu le strica.

Lăsatul secului de Paște

Lăsatul Secului reprezintă o sărbătoare ce semnifică ultima zi, când se mai poate mânca "de dulce", înainte de a începe postul Paștelui.

Postul cel Mare sau Postul Sfințelor Paști, este singurul care are două „Lăsata Secului”, unul pentru carne (Duminica Înfricoșatei Judecăți), celălalt pentru lactate, ouă și pește (Duminica Izgonirii lui Adam din Rai).

În lumea satului, Lăsata Secului de Paști, păstrează acte rituale specifice unui început de An Agrar, celebrat la echinocțiul de primăvară. În acest sens, prof. Ion Ghinoiu afirma: „prin fixarea Paștelui în raport cu echinocțiul de primăvară și faza lunară, cele mai importante sărbători și obiceiuri păgâne au fost împinse, în afara ciclului pascal, la Lăsatul Secului și la Rusalii”.

Lăsatul Secului este momentul de cumpănă dintre vechiul și noul An Agrar, un scenariu ritual de îmbătrânire și înnoire a timpului, în care ritualurile și datinile pregătesc evenimentul și-l consfințesc, adică sunt împărțite simetric, într-un ciclu de sărbători care au loc de-a lungul a doua săptămâni, o parte dintre ele fiind celebrate înaintea Lăsatului Secului în "Săptămâna Nebunilor", altele după, în săptămâna "Caii lui Santoader". Este ultima zi cu dezlegare pentru petreceri și chiar se organizau în arealul zonei Binșului, petreceri, higheghe.

Vasele și lingurile se spălau în apă fiartă cu leșie, pentru a îndepărta orice urmă de grăsime, de origine animală.

Încondeiatul ouălor

În satele din depresiunea Binșului există obiceiul ca în săptămâna mare să se „împistrească” ouă de Paști. Satul Drăgoteni este cel mai renumit în păstrarea acestei îndeletniciri și obicei. Această tehnică a devenit „o fală”, în acest sat, aici încondeiază toată lumea satului, de la cel mai mic, la cel mai vârstnic. Încondeiază chiar și partea masculină. Femeile din satul Drăgoteni, respectă tradiția și în fiecare an își arată măiestria în încondeiatul ouălor. De 18 ani încoace, ele se întrec într-un concurs organizat în

Vinerea Mare. Meșteșugul va dăinui, spun sătenii, pentru că fiecare artistă e însoțită an de an, de fiice ori nepoate. Maria Pașca are 71 de ani și este considerată cea mai îndemnată în încondeierea ouălor. "Am învățat de când am fost micuță de la vecini, că eu n-am avut mamă, a murit mama, când aveam la 7 ani." Cei mai tineri participanți au doar 7 ani, dar lucrează cu siguranța unui adult. Pentru această îndeletnicire este nevoie de ceară de albină, care se pune într-un vas de tablă, pentru a putea fi topită pe foc. Unealta cu care se scrie desenul pe ou, poartă denumirea de bizarcă și se confecționează dintr-o nuia de dimensiunile unui creion.

Pentru a desfășura activitatea este nevoie de o flacără deschisă, lumânare sau lampă, și ouă crude, proaspete. Bizarca se încinge în ceara încălzită, se mai încălzește o idee la flacăra deschisă și se trasează motivele dorite, pe ouă.

Ouăle încondeiate se păstrează până în vinerea mare. Se pregătește baia de vopsea din coji de ceapă sau vopsea de ouă. Se introduc ouăle încondeiate în baia de vopsea rece, apoi se pun la fiert. Când se consideră că sunt fierte, se ia vasul de pe foc, se scot cu o lingură și se șterg cu o cârpă. Astfel, ceara încălzită se îndepărtează, oul rămâne roșu, iar desenul alb sau gălbui, în cazul vopsirii în coji de ceapă. Se ung cu slănină pentru a avea luciu.

În noaptea de Înviere, un ou, de obicei cel mai frumos, se păstrează pentru biserică, adică atunci când se dau Paștile, se dă în dar un ou încondeiat.

După ce s-a gustat din paști, copiii, dar și adulții, ciocnesc ouă folosind salutul, vestea cea mare: „ - Hristos a înviat! - Adevărat a înviat, Domnul Iisus Hristos!” și cel care a reușit să spargă oul înseamnă că „l-a dus”, adică e al lui, îl

ia. Există obiceiul ca în ziua de Paști, femeile să dăruiască ouă încondeiate copiilor, dar se folosesc și ca mici daruri pentru prieteni, cunoștințe.

Oul simbolizează renașterea și repetiția. În fiecare an de Paști, femeile pregătesc ouă roșii. Semnificația acestor ouă o găsim în întâmplarea petrecută la răstignirea lui Iisus, când o femeie pleca în vizită și avea un coș cu ouă. Femeia s-a aplecat la crucea pe care era răstignit Iisus și rugându-se a cerut să-i lase un semn, dacă este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu. Când s-a ridicat a observat că toate ouăle din coș erau stropite cu sângele lui Iisus. Ea a considerat că acesta este semnul și în fiecare an de Paști, a vopsit ouă roșii. Așa se explică de ce țărâncile noastre vopseau doar ouă roșii.

Pe ouă apar încondeiate diferite motive: un motiv frecvent în arta populară, nu doar pe ouă, este steaua, care știm că a călăuzit magii; soarele, astrul care ne dă lumină, spre răsăritul căruia este orientat altarul fiecărei biserici apare și el reprezentat pe ouă. În același timp, în Biserica Ortodoxă, omul este însoțit tot timpul de lumină, lumânare: la botez, la căsătorie și când plecăm pe ultimul drum; grâul- prima plantă și cea mai importantă este grâul, plantă care ne oferă „pâinea cea de toate zilele”, pâinea care simbolizează trupul lui Iisus Hristos, care este alături de noi la fiecare liturghie și în momentele importante din viața noastră: la naștere, prin împărtășirea care se face copilului la botez, la căsătorie fiind aruncate boabe de grâu peste miri, simbolizând fertilitatea, dar și unitatea, conviețuirea împreună, în acest caz. Grâul ne însoțește și la trecerea în lumea cealaltă, prin colacul (în zona noastră purtând denumirea de „pup”) care se pune în sicriu, ca hrană în lumea de

dincolo, pentru cel decedat, acest aspect fiind evidențiat și în opera poetului G. Coșbuc; prescura - se aseamănă cu o cruce, așa cum este și forma pâinii din care este plămădită, simbolizând trupul Lui Iisus; vița de vie - îi este alături, simbolizând sângele lui Iisus Hristos, prin vinul prezent la fiecare liturghie; rugul - măceș, mur, trandafir - apare pe ouă simbolizând suferința lui Iisus, motivul fiind numit „din cununa de spini a lui Iisus”. În reprezentarea pe ouă este pusă în relief tulpina cu spini a plantei. Liniile care reprezintă spinii sunt numite gheare, în încondeiatul ouălor; bradul - pomul vieții este reprezentat pe ouă și pe alte creații populare, semnificând statornicia, ascensiunea spre cer, verticalitatea, regenerarea, nemurirea; ghiocelul, călugărul, vestitori ai primăverii apar pe ouă în dorința de a readuce viața pe pământ; mai apar apoi tot felul de frunze de salcie simbolizând ramurile de finic pe care mulțimea le-a așternut în calea lui Iisus, la intrarea în Ierusalim; apar frunze de gorun, de trifoi; florile apar și ele simbolizând sosirea primăverii, frumusețea naturii și dorința de a schimba cununa de spini, cu una din flori, pentru a îndepărta suferința și chinul lui Isus; cucul, o pasăre călătoare care vestește sosirea primăverii; apar motive animale ca broasca - reprezentarea fiind foarte stilizată etc.

Obicei de Florii

Sărbătorile religioase sunt pentru credincioși, momente sfinte de preamărire a lui Dumnezeu și de înnoire spirituală. Ele sunt ținute de oameni, deoarece încă de la creație, Dumnezeu le-a sădit în fire, predispoziția de a fi în legătură cu El.

În fiecare an, cu o săptămână înainte de Paști, sărbătorim Floriile. Este începutul Săptămânii Mari și ne amintește de Intrarea Domnului în Ierusalim. În Duminica Floriilor, oamenii din sat merg de dimineață la biserică, având în mâini ramuri de sălcii (mâțișori), pe care le pun în biserică, pentru ca preotul să le sfințească. La plecare, aceste ramuri sunt împărțite persoanelor prezente la slujbă, fiind luate acasă de către credincioși și așezate la icoane.

În această zi se mănâncă pește, fiind una dintre sărbătorile importante ale Postului Mare, în care este dezlegare la pește. În tradiția populară se spune că așa cum este vremea de Florii, așa va fi și prima zi de Paști. Tot cu ocazia acestei zile își sărbătoresc onomastica cei ce poartă numele de floare.

Săptămâna Patimilor

Învierea Domnului este cea mai mare sărbătoare a creștinătății, un eveniment copleșitor pentru orice om, un mister care s-a petrecut acum două mii de ani, dar care continuă să fascineze întreaga făptura umană, este o realitate care se transmite din generație în generație, de la un secol la altul, ca un izvor de apă vie. Întruparea și Învierea Fiului lui Dumnezeu sunt fundamentale pentru viața oricărui om, deoarece reprezintă începutul și temeiul mântuirii noastre, prin care a fost distrusă moartea. Suntem neputincioși să cuprindem în cuvinte și cu rațiunea minunea în sine, fiindcă depășește posibilitățile noastre de înțelegere. Exemplul cel mai grăitor al tainei praznicului sunt valurile numeroșilor creștini, care iau parte la această

sărbătoare a bucuriei, a împăcării și luminii, lumină care, potrivit tradiției, trebuie dusă și în case.

Hristos este numit Paștile nostru care s-a jertfit pentru noi, iar de Învierea Sa ține mântuirea noastră, prin care ne-a trecut de la moarte la viață. Dacă Hristos n-ar fi murit și nu ar fi înviat pentru noi, zadarnică ar fi credința, nădejdea și viața noastră, căci fără moartea și Înviere Sa, păcatul nu poate fi biruit.

Ultima săptămână din Postul Mare, numită Săptămâna Patimilor, începe în Duminica Floriilor și se sfârșește în Sâmbăta Mare. Este săptămâna în care, în biserici se țin slujbe în fiecare dimineață, în fiecare seară. Cele de seară se numesc Denii, în care se comemorează ultima masă, prinderea și închiderea lui Isus. Ziua de joi se numește Joia Mare. În dimineața acestei zile se sfințesc Paștele, Paști care sunt făcute și duse la biserică de către femeile din sat. Tot în această seară a Săptămânii Mari, după ce se citesc cele douăsprezece Evanghelii, clopotele încetează să mai bată. În sat se aude toaca, care este bătută de cei mai iscusiți dintre copiii și tinerii satului, prezenți la biserică. Tinerii stau la rând pentru a bate toaca, care este un adevărat spectacol, o poveste rostită în diferite variante, un întreg ritual. Cântecele toacăi are o putere aparte, pătrunzătoare, alternanța sunetelor, la început mai domoale, iar apoi din ce în ce mai intense, culminează cu o linie melodică unică. Cântecele toacăi, face legătura între cer și pământ, între divinitate și lumea pământească.

“Trâmbița îngerilor”, toaca este unul dintre simbolurile cele mai importante ale Bisericii Ortodoxe, cântecele ei smerit și tânguitor este o chemare, o rugăciune ce se înalță către ceruri, spre a-l slăvi pe Dumnezeu. Chiar

dacă se întâmplă să fie vreo înmormântare, se bate doar toaca, nu se trag clopotele.

Despre toacă, există și o legendă care spune că, după ce Noe a terminat de construit arca ce avea să înfrunte potopul, Dumnezeu i-a poruncit să facă o toacă de lemn, care urma să fie folosită pentru a-i anunța pe oameni, despre apropierea sfârșitului zilelor. Cântecul ei, ce răsună de trei ori pe zi, dimineața, la prânz și seara, avea menirea de a le reaminti oamenilor, că este timpul să se pocăiască.

Vinerea Mare se comemorează crucificarea și moartea lui Isus pe cruce. În această zi, se ține post negru, nu se mănâncă deloc și nu se lucrează, doar femeile „împestresc” și roșesc ouăle, existând credința că ouăle împestrate în vinerea mare, nu se strică tot anul. La lăsarea serii, toaca se face auzită, cheamă la rugăciune, astfel că, toți credincioșii, cu mic cu mare, se duc la biserică. Se cântă Prohodul Domnului, după care se înconjoară biserica, de două ori, cu lumânări aprinse.

În sâmbăta Mare, zi de odihnă în mormânt a trupului, lui Isus, gospodinele pregătesc mielul, drobul, ciorba și friptura, cozonacii, alimentele simbolice și nelipsite de pe masa oricărui creștin.

Mieii sunt sacrificați în Joia Mare, dar și în Sâmbăta Mare. În cadrul sărbătorii Paștilor, este prezentă și jertfirea mielului pascal, creată de Dumnezeu la ieșirea evreilor din robia egipteană, când s-a născut un popor ales care să trăiască în libertate. Această sacrificare a mielului pascal, a prefigurat jertfa Mântuitorului de pe Golgota, care a adus eliberarea omenirii din robia păcatului. Sacrificiul mielului pascal a trecut și la creștini care, în fiecare an de Sfintele Paști jertfesc un miel, a cărui semnificație religioasă, cei

credincioși n-o mai cunosc și se mulțumesc doar să spună, că așa au pomenit, ca de acest mare praznic să se taie un miel.

Sâmbătă aproape de miezul nopții, cel puțin un membru al familiei de creștini, participă la Sfânta slujbă de înviere a Mântuitorului Isus Hristos, care începe cu luarea Luminii Sfinte, după care se înconjoară biserica, de trei ori, cu lumânări aprinse și începe slujba de înviere.

În dimineața de Paște, credincioșii adunați în jurul mesei, mănâncă „pă irima goală” (pe nemâncate) Paști sfințite, ciocnesc ouă roșii, spunând:

Hristos a înviat!

Adevărat a înviat!

Acest salut se păstrează până la sărbătoarea înălțării Domnului, această sărbătoare reprezentând ultimul eveniment din activitatea pământească a Mântuitorului.

În dimineața de Paște, oamenii își îndreaptă din nou pașii către Sfânta Biserică, pentru a participa la Sfânta Liturghie, unii „îmbrăcați mândru”, în costume populare. Dacă este timp frumos, rămân în cimitir, stau de vorbă, se întâlnesc cu rudele plecate din sat, care se întorc acasă de Sfântul Praznic. Tinerii și copiii se distrează, înainte vreme, desfășurau diferite jocuri și „ciocneau ouă pe luate”, astfel că seara se îndreptau spre casă, cu străcuțele pline. Întorși acasă serveau din bunătățile pregătite, fiecare familie stătea la casa ei, nu se făceau vizite, pentru că aduc „mărșân rău”. Doar copiii se întâlneau și își dăruiau unii altora, ouă roșii.

A doua și a treia zi de Paști, oamenii se adunau din nou la biserică, iar după slujbă, mai rămâneau în cimitir, dar

nu atât de mult ca în prima zi, deoarece își vizitau rudele. Tinerii se întâlneau la căminele culturale, unde organizau petreceri. În trecut, în sat, „se băga higheghe”.

Droștelele

Prima săptămână după Paște este considerată Săptămâna Luminată. Acum, localnicii se îngrijesc de mormintele urmașilor. Cimitirul mișună de oameni, care sapă, curăță mormintele și plantează flori. În prima Duminică după Paște, numită Duminica Tomii sau Droștele, toți sătenii cu mic, cu mare, se adunau în cimitir, unde se făcea slujba de pomenire a morților, după care credincioșii dădeau pomană pentru morți, își împărțeau unii altora pomene (colaci, câni, pahare, farfurii), pentru sufletele celor adormiți. Merg de la un mormânt la altul, beau câte un pahar de pălină, după ce aruncă din el pe mormânt, pentru mort, apoi gustă din alimentele aduse, tot ca pomană pentru mort. Rămân în cimitir până târziu, pentru că și acesta este un prilej de întâlnire cu rudele plecate în alte părți, care în fiecare an se întorc să-și cinstescă morții, părinții și rudele.

Prinsul suratelor

Pe lângă jocurile desfășurate în temeteu, aveau loc evenimente foarte importante în viața tinerilor. Este vorba despre „însurățitul feciorilor și a fetelor fecioare” care aveau loc în ziua de Paști, în curtea bisericii, asistați fiind de comunitatea satului.

Suratele sunt una pentru cealaltă, ceea ce au fost pentru flăcăi odinioară fratele de cruce. Ritualul se săvârșea în prezența unui grup apropiat de vârstă, deoarece era

necesară recunoașterea publică a faptului; suratele aveau una față de cealaltă, îndatoriri etice precise. Calitatea de surată, durează toată viața, suratele având datoria de a se într-ajutora, de a-și apăra reciproc demnitatea, de a fi alături la necazuri și la bucurii. La nuntă, când una dintre ele se căsătorea, își desfăceau cozile și-și legau conciu; la naștere venea să-i dea primele îngrijiri, dacă tânăra mamă n-avea pe altcineva din familie.

Fata putea „să prindă una sau mai multe surate”. Putea avea în fiecare uliță câte una. În felul acesta se puneau în oarecare măsură, la adăpost de a fi „în gura satului”.

Când și unde se practica obiceiul?

Vârsta era între 14-16 ani. Hotărârea de a se face surate, o luau din timp, la horă, șezătoare sau clacă, din nevoi de ordin intim. Ritualul avea loc în prima zi de Paști, în curtea bisericii. În această zi nu se făcea horă, copiii se adunau la biserică să se joace și să ciocnească ouă „pe luate”. Flăcăii și fetele se jucau de-a palmuțele sau se plimbau în grupuri. Codanele își îmbrăcau costumul țesut în iarnă și „scos acum la vedere” pentru prima dată.

În temeteu copiii jucau diferite jocuri.

Urzicatul fetelor

Fetele stau grupuri, grupuri și discută despre costumația populară, despre șezători, despre ce-au mai lucrat în timpul iernii etc. Băieții tot în grupuri, ciocnesc ouă „pe luate”. Când prind o clipă de neatenție din partea fetelor, iau urzici și le urzică peste picioare.

Inelușul

Fete și băieți stau așezați sub formă de semicerc cu mâinile „coșuleț” în față. Una dintre fete pune inelușul și altcineva ghicește (fată sau băiat). Dacă la a treia încercare nu a ghicit, i se dă pedeapsă (să culeagă urzici cu brâncile goale, să sară într-un picior, să-și strige o poreclă etc.).

Încâlcita

Fetele se prind de mâini alcătuind un lanț. Pe pământ, se așază trei pietre sub formă de triunghi. Prima fată conduce lanțul, alergând printre pietre. Pietrele nu au voie să fie atinse. În timp ce ele aleargă, băieții care urmăresc jocul fetelor, taie lanțul și se prind pe rând, în lanț, lângă fata pe care o preferă. Cel sau cea care atinge piatra, primește pedeapsă.

Când jocurile se potolesc, fetele care urmează să se prindă surate, se împart în două grupuri. Fetele dintr-un grup își cer pe rând surata, care se găsește în celălalt grup:

- Lioară, lilioară
Flori de tămâioară
Cum de rând, de rând
De la voi îs mai multe
Și la noi mai puține.
- Dacă ție nu-ți place
Treci valea dincoace
Și-ți alege de surată
Pe care ție-ți place.
- Ba că mie-mi place pe Mărie
Că-i cu roche creață

Bătută mezdreață
Ca o jupânească.

Fata își alege surata. Cu o mână se prind de degetul mic, cu cealaltă prinde fiecare un colț de la cheșcheneu (batista cu flori), îl ridică sus și depun jurământul:

- Fată fecioară curată
Vrei să mi te prinzi surată?
- Vreau să-ți fiu surată
Dacă mi te prinzi surată
- Nu mi-i sudui de tată?
- Nu te-oi sudui de tată
- Nici de mamă
- Niciodată.
- Dar de soră ori de frate?
- Nici de soră, nici de frate
- De mi-i sudui de tată
Dare-ai cu capu de piatră
De mi-i sudui de mamă
Nu te ieie lumea-
De te-i despărți de mine
Pice rochia de pe tine.
La Paști ori la Crăciun
La ospățul cel mai bun.

Își schimbă cheșcheneul, ouă de Paști și se pupă.
După ce au făcut toate fetele acest lucru, formează un pod, două câte două, pe sub care trec toate perechile, pe rând.
Începe ultima pereche, recitând următoarele versuri:

Da-mi-ți calea pân' cetate
Tăt cu pumnii păstă spate.

Se prind apoi în cerc cântând „Lilioara”.

Hai să jucăm iară
Joc de lilioară
Fată mierăoară
Fată căprioară
Jocu nostu-i jocu
Amu stăm pă locu
Fir de busuiocu
Jocu-i cu norocu
Fată negrioară
Mândră filimină
Ruje din grădină
Roză de lumină.
Ne-am prins de surate
Cu ouă-nvâstrate
Cu feligă nouă
Două și iar două
Și cu jurământu
Până la mormântu.

Pe prima strofă se mișcă înspre stânga, pe a doua spre dreapta, pe a treia stau pe loc și pe a patra formează din nou podul.

Jurământul fărtaților

Înfrățitul constituia pentru feciori, o legătură sfântă, o legătură de frăție. Doi feciori hotărau să se

înfrățească, atunci când își dădeau seama că se cunosc foarte bine, pentru că jurământul depus, trebuia respectat cu sfințenie, toată viața.

Cei doi feciori invitau un om înțelept al satului, un om mai bătrân, care să fie de față. Bătrânul îi sfătuia, le atrăgea atenția să privească cu multă seriozitate jurământul, că odată făcut, nu se mai poate desface. Dacă feciorii decid că îl pot respecta, bătrânul îi așază în genunchi, unul în fața celuilalt și îi pune să repete, fiecare, jurământul după el:

- Așa să-mi ajute Dumnezeu, tăt așe cum oi ține la fârtatu meu!

- Așa să-mi ajute Dumnezeu, tăt așe pă cum n-oi sări pântru fârtatu meu, pân' apă, pân' focu, pân' pârjol, pân' vijulii, pân' tăte greutățile, de câte ori m-a stâga/ de câte ori m-a chema/ pă cum n-oi sări/ de câte ori m-a grăi/ de câte ori a trebui.

- Așa să-mi ajute Dumnezeu, pă cum nu l-oi ocroti pă fârtatu meu, la bini, la greu, pă cum nu i-oi faci de știri, când oi auzi de-o hiri (veste), pă cum n-oi sări să-l apăr io, pă fârtatu meu.

Bătrânul îi pune să mănânce „câte un miez de pită, unu din brânca celuilalt și să beie apă din pumni, unul de la celălalt. Îi înțepa apoi în deget și le atinge degetele sângerânde, de trei ori”.

Înfrățitul feciorilor se putea face nu numai la paste ci și la un alt praznic, în funcție de alegerea acestora. Sigur că însurățitul se continua „cu petrec” (cu higheghe). Este important să se facă deosebire între „înfrățit” și „leat”. Leat își spun doi feciori de aceeași vârstă, care sunt prieteni și se înțeleg foarte bine.

Feleaga

Se înscrie în obiceiurile de joc, din perioada lunilor de primăvară, datină căreia nu i s-au dedicat studii și cercetări mai ample, asupra originii și funcțiilor sale social-artistice. Obiceiul este foarte răspândit în zonă, dar semnificația lui diferă de la un sat la altul (Meziad, Căbești, Pietroasa, Gurani etc).

Feleaga are denumirea, după ștergarul „feleagă” pe care fetele de măritat îl lucrează în timpul iernii, în războiul de țesut. În acest scop aleg cele mai frumoase elemente populare decorative. Motivele sunt țesute în roșu și negru, pe un fond alb. Cu cât motivele folclorice din feleagă sunt mai bogate și mai frumoase, cu atât iese mai mult în evidență hărnicia și maturitatea ei. Fata de măritat trebuie să știe lucra frumos, să fie pricepută la toate.

Feleaga e mândria fetei. Cu ea fata de măritat iese la hora satului, alături de celelalte fete. Deci obiceiul include în componența sa, diferite grupuri de tineri și vârstnici, bărbați și femei, ce reprezintă întreaga colectivitate a satului, adunați la o datină de joc, ce se desfășoară într-o zi de primăvară. Obiceiul e pregătit cu săptămâni înainte (se alege locul, se caută highighiși, se procură băutură, mâncare, ca la o petrecere câmpenească). Petrecerea durează până seara târziu. Lumea se adună rând pe rând la „feleagă”. Vin tineri și bătrâni. Momentul e solemn, când apar fetele de măritat în ritm de horă, fiecare arătându-și prin fâlfâiri feleaga. Jocul lor, care de fapt constituie actul central al obiceiului, e însoțit de cântecul ritual. Feciorii se grupează lângă părinții lor și urmăresc dansul fetelor de măritat.

Textul cântat de fete, e plin de chemări și îndemnuri: „Pleacă și-ți alege, care ție-ți place”. La aceste îndemnuri, feciorii intră în cercul fetelor, și-și aleg fiecare „fata care-i place”, apucându-i feleaga, din mână. Acest gest, echivalează cu o cerere în căsătorie, efectuată în mod public. Dacă fata acceptă, se sărută cu feciorul, învelindu-se în feleagă, pecetluind dragostea. Apoi se duce cu feciorul la părinții ei și la părinții feciorului.

După ce feciorii și-au ales fetele dragi, se încinge un joc de perechi. În acest joc intră numai cei care s-au sărutat „în feleagă”. Feciorul care și-a ales fata va juca numai cu aceasta.

Obiceiuri de vară

Rusaliile

Rusaliile sau Pogorârea Duhului Sfânt este o sărbătoare creștină important, prăznuită întotdeauna, Duminica, la 50 de zile după Paște și este prima sărbătoare de vară. De Rusalii este comemorată coborârea Duhului Sfânt, peste ucenicii lui Isus din Nazaret.

De Rusalii, oamenii își împodobesc casele și gospodăria cu ramuri de tei, care au o simbolistică aparte, în această sărbătoare. În ziua de Rusalii are loc o slujbă religioasă, de obicei în curtea bisericii. Se fac rugăciuni pentru holde, se sfințesc crenguțele de tei, firele de grâu și apa cu care se stropesc lanurile, pentru a le feri de grindină, de furtuni, de duhurile necurate, pentru a fi un an cu rod bogat, iar firele de grâu și tei, se pun la icoane.

Tot în această zi, fetele împletesc coronițe din fire de grâu și flori, pentru a le pune pe prapurii, pe care îi

poartă feciorii, la slujba de la biserică. Se spunea că fata care pune prima, coronița în prapur, se va mărita prima. Cele care erau mai timide, rămâneau cu coronițele în mâini, și le puneau la sfeșnice.

În credința populară, Rusaliile sunt spiritele morților care, după ce au părăsit mormintele la Joia Mare și au petrecut Paștele cu cei vii, refuză să se mai întoarcă în locașurile lor subpământene și încep să facă rele oamenilor. Pentru a le îmbuna, oamenii care evitau să le spună Rusalii, le-au dat diferite nume: Iele, Zâne, Frumoasele. Aceste spirite locuiesc pe lângă izvoare, fiind în stare, prin cântecele lor, să ia mințile oamenilor, să-i îmbolnăvească. Boala seamănă cu o transă hipnotică, ce nu poate fi dovedită, decât de puterea magică a călușarilor.

Sânzâienele

În data de 24 iunie, când sunt înflorite sanzâienele, se practică un vechi ritual, privind pe fiecare membru al familiei, indiferent de vârstă sau sex. Fetele mai mari aduc de pe câmp snopi de sanzâiene. Spre seară, după ce toți ai casei s-au întors de la munca câmpului, se adună în mijlocul curții, unde iau parte la împletirea cununilor de sanzâiene. Mama sau o fată mai mare, împletește câte o cunună de sanzâiene, pentru fiecare membru al familiei (părinți, surori, frați). Mărimea cununilor e în funcție de vârsta fiecăruia. Dimensiunile cununilor se micșorează în raport cu vârsta fiecărui membru al familiei. În cununile fetelor, ca să fie mai frumoase, se introduc și câteva flori de cicoare. Când cununile sunt gata, se așază pe o masă în ordinea vârstei. Se alege unul din membrii familiei, care este mai dibaci, mai bun aruncător, care să arunce pe rând cununile,

pe acoperișul casei. În momentul când se aruncă cununa, cel care-o aruncă spune: „Asta-i cununa tatii, a mamei”, iar pentru frați și surori se indică numele de botez. Dacă cununa se oprește pe acoperiș, înseamnă că persoana va trăi și în anul viitor. Dacă cununa cade jos, înseamnă că „în acel an va muri”. Cununa se aruncă și a doua oară și a treia oară, până cununa se oprește pe acoperiș.

În unele părți, cununile de sânzâiene sunt puse pentru norocul vitelor, pe parii din garduri, la ușa uliții, unde rămân până în anul viitor.

La Sânzâiene nu se taie, nu se rupe nimic din pomi deoarece li se ia rodul. Nu se taie cu cuțitul în pâine. De la această dată se zice că nu se mai aude cucul cântând deoarece i-a tăiat coasa glasul. Oamenii cred că din acest moment, această pasăre se transformă în uliu.

Dodoloaia sau Păpăruga

În timpul lunilor de vară, când băntuia seceta, se organizau practici de invocare a ploii, în scopul fertilizării solului secătuit de căldura dogoritoare a soarelui. Odinioară se alegeau 7 neveste, care își lăsau cozile pe umeri și se duceau la o apă curgătoare, se băgau în apă și începeau să taie apa cu mâna, spunând: „Eu nu tai apa, ci desvăț ploaia”. Această formulă magică era rostită de nouă ori. În alte sate, nouă femei luau o coasă, se duceau la cimitir, de unde luau o cruce, de la un mormânt. Se dezbrăcau și se băgau într-o apă curgătoare. Dădeau cu crucea în apă de trei ori și tăiau cu coasa iarbă, de trei ori. Când se reîntorceau acasă spuneau:

Dodoloaie, dodoloaie,
Dă Doamne să fie ploaie!

În unele sate șapte fete se îmbrăcau în haine albe, cu cununi de frunze pe cap, din acestea una era păpăruga. Avea o cunună de frunze mai mare, decât a celorlalte partenere. Peste umeri, în față și spate, era acoperită cu podoabe de frunze. Cu păpăruga, se umbla din casă în casă. Femeia, gazda casei, întâmpina păpăruga. Dintr-un blid cu apă, se stropea păpăruga, apoi o cinstea cu bani.

Existența „dodoloaiei” se afirmă și în satele din împrejurimile de munte, unde rar se întâmplă, să se ivească zile de vară secetoase (Budureasa, Cresnia, Curățele, Pociovești, Binșele, Pietroasa, Chișcău). Aici erau îmbrăcate în haine, din frunze de arin, câteva fete de 10-12 ani, din care una ducea o „straiță” așezată pe umeri, sau atârnată de gât. Acest grup de fete, însoțit de alți copii din sat, umblau pe la casele oamenilor.

Gospodinele caselor le ieșeau în cale, cu câte o cană de apă și o bucată de pâine. Apa din cană o vărsau pe „dodoloaie”, iar bucata de pâine, o băgau în straița fetei. În loc de mulțumire, ceata de fete spuneau:

Dodoloaie, loaie,
Adă Doamne ploaie,
Ploiță curată
Fără nici o piatră.
Pământul să moaie
Holdele să crească
Casa să sporească
Ploiță ca argintul
Să ude pământul.
Tare să se verse,
Păstă grâu, ovese

Ploaia mândră, caldă
Pământu de-l scaldă.

Repertoriul lor se compune din acest cântec ritual spus printr-o melodie simplă, îngânată.

De menționat că riturile pentru invocarea ploii, sunt din ce în ce, mai rare. Și acolo unde se mai practică, gospodarii nu prea mai ies cu gălețile, cu apă, să ude „dodoloia”, deoarece superstiția nu mai persistă în conștiința țaranului contemporan.

Cununa de grâu

În satele din zona Beiuș, s-a practicat și a dăinuit mult timp, obiceiul cununii la secerat: „cununa de grâu”. Obiceiul era destul de simplu, dar cu o adâncă semnificație.

Se practica seceratul „în clacă” sau veneau cete de secerători din satele de dealuri, „pădurei”. Când se isprăvea secerișul la o gazdă, cetele de secerători sărbătoreau acest eveniment. Fetele culegeau cele mai frumoase spice de grâu, din care împleteau o cunună mare. Din cunună se răsfrângeau trei-patru spice, ce se uneau deasupra, în afara bazei circulare. Printre spicele de grâu, erau intercalate flori de camp, „să fie cununa mai frumoasă”.

De obicei ceata de secerători, avea câte un highighiș și un cimpoier sau un fluieraș, care „în vremea prânzului și sara cântau feciorilor și fetelor să joace”. Secerătorii, în alai sărbătoreasc, mergeau de-a lungul satului, cu cununa, până la gazdă. În fruntea alaiului erau două fete care purtau cunună, apoi celelalte fete care aveau secera în mână și cunună de grâu, pe cap. Alaiul se oprea în stradă, în fața porții gazdei. Soția gazdei arunca apă pe cunună și peste

secerători. Unul dintre ei, cel mai în vârstă, îl felicita pe gazdă, dorindu-i sănătate și belșug în toate. Apoi se alegea locul cel mai frumos din curte, cu iarbă și umbră, unde era dusă o masă pe care era așezată cununa. Secerătorilor li se servea băutură și mâncare. Nelipsită era „clisa cu ceapă”.

Se cânta hora secerii, când se bea „aldămașul”, la masă. Melodia textului era ca o doină lungă:

Dintre câte hore sunt
Care zici bade să-ți cânt?
Cântă-mi hora secerii
C-aceea-i placi badii.
Cânta-oi bade, cânta
Irima oi stâmpăra.
Io tai grâul păturele
Vântul duci vălureli
Ca poalele mândrii mele
Ea-l aduna pale mici
Io l-oi lega-n snopi voinici
Snopii i-om aduna-n cruci
Înșirate lanț pă lunci
Și când hora-o-m găta
Tu mi-i pune cununa
Cătă casă o-m purta
Maica-n cale ne-a ieși
Și cu apă ne-a stropi
Grâu-n arii l-om călca
La moară l-om măcina
Pită albă oi solga.

Ospățul se încheia cu cântece și jocuri care durau uneori toată noaptea.

Acolo unde grâul se secera doar de către familie, fiecare țăran își punea fata sau soția să facă cununa, când termina ultima postată de grâu, de secerat. Cununa era dusă acasă pe capul fetei. Mama își uda fata cu o găleată de apă, după care cununa se punea la icoana de sub grindă, din „casa mare”, unde era ținută un an, până la următorul seceriș. Apoi se băga în iesle, la „marhă”, să o mănânce. Odată cu împletitul cununii, bărbatul lega la capătul lanului, un mănunchi de spice, pe care nu le tăia cu coasa, le lăsa pentru păsările cerului.

La Sânpetru, dacă tună, nu vor fi în acel an nuci și alune, deoarece tunetul le-a stins rodul și vor cădea, seci.

În ziua de Sf. Ilie nu se lucrează la fân, ca să nu se răzbune Ilie, care umblă pe cer, cu carul de foc. La această dată, trebuie să fie gata „făcut” fânul.

Schimbarea la Față

Schimbarea la Față a lui Isus Hristos, este un eveniment descris de Evangheliile sinoptice, în care Iisus se schimbă la față pe Muntele Tabor.

Iisus devine strălucitor, vorbește cu Moise și Ilie și este numit Fiul lui Dumnezeu.

Cu Schimbarea la Față se termină anotimpul vara. Natura își „schimbă fața”, mesteacănul fiind primul copac care începe să-și schimbe culoarea frunzelor. Tot acum „aeră un vânt tomnatic”.

Obiceiuri de toamnă

Ziua Crucii

Înălțarea Sfintei Cruci sau Ziua Crucii este una dintre cele mai vechi sărbători creștine, închinată Crucii Domnului nostru Iisus Hristos. În calendarul ortodox, praznicul se sărbătorește pe 14 septembrie și este una din cele două zile de post strict (ajun) de peste an, alături de Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul (29 august). Biserica a rînduit sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci a Domnului Iisus Hristos, la 14 septembrie, în amintirea zilei cînd a fost redescoperită, pe Golgota, de către Sfinții Împărați Constantin și Elena, Crucea pe care a fost răstîngnit Iisus. Aceștia au găsit niște cruci, și neștiind care este Crucea Domnului, au atins, la îndemnul îngerului, crucile de trupul unei femei moarte. Atunci cînd a fost atinsă cu Sfînta Cruce, femeia a înviat. Crucea a fost înălțată, pentru a fi văzută de mulțime și de atunci, acest praznic a fost trecut între sărbători. La Ziua Crucii, intră în pămînt toate „gozovinele”, animalele tîrătoare și vor rămîne acolo pînă la Sânjeorj.

Sâmedru

În tradiția populară, Sfântul Dumitru usucă toate plantele și dezfrunzește codrul, fiind cel care descuie iarna. De asemenea, există credința că pe 26 octombrie, de Sfântul Dumitru, căldura intră în pămînt și gerul începe a-și arăta colții.

Sfântul Dumitru este considerat și patronul păstorilor, ziua de 26 octombrie fiind ziua în care ciobanii află

cum va fi iarna. Aceștia își așează cojocul în mijlocul oilor și așteaptă să vadă, ce oaie se va așeza pe el. Dacă se va culca o oaie neagră, iarna va fi bună, iar dacă se va culca o oaie albă, iarna va fi aspră.

Un alt mod de a afla încă din 26 octombrie cum va fi iarna, este să urmărești mersul oilor în dimineața sărbătorii Sfântului Dumitru. Dacă dimineața se va trezi întâi o oaie albă și va pleca înspre sud, iarna va fi grea; dacă se va trezi o oaie neagră și va pleca spre nord, iarna va fi ușoară.

Acum începe iernatul oilor, se plătesc ciobanii care „au vărat la munte” (care au îngrijit oile la munte). În Beiuș se ținea Târgul de Sâmedru. Aici „se alcăzăsc”, se „târguiește sclugă pântru oi” adică se caută și se tocmește o persoană, care urmează să le păzească, anul următor. La această sărbătoare, ciobanii slobozeau berbecii între oi. De asemenea, se pregăteau și se legau lanțurile la iesle, pentru vaci, în vederea iernatului.

Vasile Todincă, Flavia Maria Ciocotișan,
Mariana Barburăș

**Folclorul obiceiurilor de iarnă -
primăvara.**

Satele de pe Valea Iadului

Priveliște de iarnă de pe Valea Iadului.

În ansamblul comunităților etnice, dar și în zona Văii Iadului, se atestă faptul că oamenii și-au căutat singuri răspunsuri și soluții practice în raporturile lor cu natura, găsind mijloace de luptă împotriva vitregiei acesteia, revendicându-și dreptul la un echilibru, cel puțin formal, cu forțele naturii și păstrându-și astfel acel tonus vital de care, oricând și oriunde s-ar afla, omul are nevoie.

Universul spiritual pe care căutăm să-l conturăm în lucrarea de față se referă la obiceiurilor iarnă - primăvară (legate sau nelegate de date fixe).

Voi aminti doi termeni care apar în limbajul specialiștilor - *ceremonie* și *rit*, termeni, care vor fi utilizați și de către noi pe parcursul lucrării. Mihai Pop face diferențierea între acești termeni: „...*ceremonia* este o parte a obiceiului, constituit într-o secvență organizată de acte solemne, îndătinute, cu condiții primordiale de bună cuviință”, iar *ritul* este acel element al obiceiului în care intervin reprezentările mitologice, care deci se plasează la nivelul sacrului în virtutea credințelor vechi ale mediilor folclorice”¹.

Putem spune că în satele de pe Valea Iadului s-a păstrat, în general, patrimoniul cultural-artistic autohton, precum și caracterul arhaic al graiului popular care conservă fonetisme vechi și cuvinte de origine latină dispărute în alte regiuni și frecvente aici în întrebuințarea lor uzuală, ca aproape în tot Bihorul. Remarca făcută de Traian Mîrza nu poate fi lăsată la o parte: „...dacă un indiciu de foarte mare vechime al unor limbi vorbite este și bogata intonație muzicală a lor, este cazul să observăm că în graiul popular din Bihor această intonație apare atât de evidentă, încât se spune că bihorenii cântă când vorbesc”².

Folcloristica a grupat obiceiurile calendaristice în patru cicluri care corespund celor patru anotimpuri: „ ... obiceiuri de primăvară, de vară, de toamnă și de iarnă”³. Noi ne vom opri în cele ce urmează asupra obiceiurilor de iarnă – primăvară.

¹ Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, Institutul de Cercetări Etnografice și Dialectologice, București, 1976, p. 25.

² Traian Mîrza, *Folclor muzical din Bihor*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, p. 10.

³ Mihai Pop, *op. cit.*, p. 33.

Folclorul obiceiurilor de iarnă

În ansamblul culturii tradiționale românești, *obiceiurile* formează un capitol important, pentru că întreaga viață a omului, munca lui din timpul anului precum și diferitele lui ocupații, relațiile cu semenii și natura, cu întruchipările mitologice reprezintă un cadru de manifestare spirituală sub forma cântecelor, orațiilor, colindelor, bocetelor etc.

Între aceste manifestări spirituale *obiceiurile de iarnă* ocupă un loc aparte. Ciclul acestora este legat de marile sărbători ale iernii: Sfântul Nicolae, Crăciunul, Anul Nou, Boboteaza, Sfântul Ioan (24 decembrie - 8 ianuarie). Această perioadă este una dintre cele mai importante din calendarul românesc tradițional, fiind legată de sărbătorirea sfârșitului și începutului de an și purtând responsabilitatea situației de viitor, materială și spirituală, a comunității. Pregătirile pentru aceste obiceiuri încep o dată cu încheierea muncilor câmpului, când recolta de peste an este în hambare și anotimpul hibernal pune stăpânire pe întreaga viață a satului.

Obiceiurile iernii se deschid cu cele legate de *Sfântul Nicolae* prăsnuit pe 6 decembrie. Se cunosc puține amănunte privind viața și slujirea lui, însă se știe că el este „Moșul” care aduce daruri la copii, în noaptea de 5 spre 6 decembrie, punându-le discret în ghetuțe sau bocanci. Sfântul Nicolae a rămas în tradiția creștină ca moșul blând și bun, aducător de daruri, immortalizat de poetul nostru Octavian Goga la finele poeziei Pace: „Blând zâmbește din icoană/Cuviosul Niculaie...”.

Un obicei păstrat până în zilele noastre este tăiatul porcului în săptămâna dinaintea Crăciunului (de Ignat).

Fiecare familie din sat taie măcar un porc, acesta fiind hrana de bază a sătenilor pe tot anul care vine. Totul se desfășoară după un ritual bine stabilit, pornindu-se de la înjunghiatul, pârljolitul, crăpatul, porcului, pregătirea cârnatului, cartaboșului, tobei, până la pomana porcului, o masă de degustare a produselor preparate.

Obiceiurile de iarnă pot fi grupate în două categorii: colinde, urări și teatrul popular. „Termenul colinda, colind, mai rar corinda, provine din latinul *calendae*, care, se presupune, că a dat un neatestat cărindă. Același *calendae* a dat și slavul *kolenda*, care la rândul lui a influențat vechiul termen românesc, dând naștere formei în circulație de astăzi, colindă”¹.

În satele de pe Valea Iadului, ca aproape în toate satele din Bihor, se folosește termenul de corindă și verbul a corinda, iar cei care merg la colindat sunt numiți corindători. Colindătorii sunt primiți de toți sătenii, excepție făcând doar cei care au un mare necaz în familie sau unui bătrâni zgârciți, care nu au copii.

Colindătorii cântă prin colindele lor bucuria nașterii lui Cristos, le urează sănătate și viață lungă gazdelor, care urmează să-i cinstească dându-le colaci, cârnat și băutură.

Colinda este o cântare către Dumnezeu, o cântare pentru munca omului, este o concretizare verbală a tot ceea ce ține de speranțele oamenilor.

Se crede că la Crăciun porțile cerului sunt deschise și Dumnezeu aude aceste cântări și rugăciunile omului.

¹ Sabina Ispas, *Flori dalbe de măr*, Editura Academiei României, București, 1987, p. 188.

După ce începe postul Crăciunului, seară de seară, oamenii din sat colindă colinde vechi păstrate din moși-strămoși sau colinde noi, învățate din diferite cărți.

Colindatul cetelor de feciori

Corinzile de pe Valea Iadului, au o tematică în marea lor majoritate cu tentă religioasă leagate fiind de momentul Nașterii Mântuitorului. Sunt însă și colinzi a căror tematică este legată de cultivarea pământului, de creșterea animalelor de pețirea fetelor și însurătoarea feciorilor. Corinzile ascund adesea semnificații criptice care se întorc în timp până în vremea păgânismului. Ele sunt imagini poetice și melodice ale unor practici străvechi de tip agrarian.

Între cele mai cunoscute și mai apreciate colinde se numără: *Colo sus, în vremea aceea, Vi flaime, vi flaime, Colinda fetei, Colinda oi, Steaua sus răsare, Sus în dalbul răsărit, Lângă Bethleem, pe-o vale* etc.¹.

După ce începea postul Crăciunului, seară de seară, feciorii din sate se adunau la cineva acasă și stabileau casa de *bulciu*, acolo repetau corinzile tradiționale, alături de cei mai învârstă, care îi ajutau. Tot acum se alegea un *birău de corinzi*, un fel de administrator al darurilor și banilor ce se primeau în timpul mersului cu corinda prin sat².

În satul tradițional de pe Valea Iadului colindătorii erau însoțiți de instrumente precum: hidedea, doba, fluierul, cimpoiul, buhaiul etc. Cu corinda mergeau oameni de toate vârstele, cu Steaua copii, Irozii erau apanajul

¹ Miron Blaga, Octavian Blaga, *Slabozi-ne gadă-n casă*, în vol. *Crișana Tradițională*, vol. VI, Oradea Editura Primus, p. 123-140.

² Negrea Gheorghe, 90 de ani, Munteni.

adolescenților și feciorilor, iar Turca și Viclaimul reprezentau momentele cele mai frumoase și mai spectaculoase ale Crăciunului. După al doilea război mondial aceste au dispărut, iar azi doar bătrânii își mai amintesc de ele¹.

În zilele noastre, grupul de colindători este format din 8-12 tineri, care fie că au terminat armata, fie ca urmează să fie încorporați. Colindatul, pe la casele oamenilor, începe, din Ajunul Crăciunului, de la amiază și până în ziua de Crăciun. Colindătorii aveau un conducător, care se ocupa de adunatul banilor și al darurilor primite. Colindătorii poartă prime puse în diagonală și au bote ca și chemătorii. Grupul colindătorilor este însoțit de muzicanți, tocmiți special pentru acest eveniment. Aceștia cântă la vioară și dobă, cu timpul pe lângă cei doi s-a trecut și la un taragotist. Erau răsplătiți cu pălincă și alte bunătăți: colac, cârnaț, mere, etc., iar în zilele noastre li se dă bani.

Colindatul cu *steaua* este și el întâlnit încă din primul sfert de veac al secolului douăzeci în întreaga zonă a Crișului Repede, implicit pe Valea Iadului. Cu *steaua* merg 3-5 colindători, în general copii, având fiecare rolul lui astfel: unul este grăitor, apoi Irod, Gașpar, Melchior, Voltezar. În centrul tematicii repertoriale este evocat drumul magilor în căutarea Noului Născut. Copii poartă toiege din lemn, învelite în hârtie colorată și sunt îmbrăcați în cămăși lungi, albe, peste umeri ai panglici tricolore, pe spate și pe piept au lipite cruci din hârtie roșie, iar pe cap au căciuli cu soare, lună și stele sau coifuri, *comănace*,

¹ Miron Blaga, Octavian Blaga, *op.cit.*, p. 119; *Sărbătorile de iarnă pe Valea Iadului*, în vol Crișana Tradițională, Oradea, Editura Primus, 2013, p. 214-215.

lucrate din carton și viu colorate. Darurile sunt adunate de un băiat într-o traistă: cârnați, mere, nuci sau bani.

Steaua este confecționată din partea cilindrică (veșca) de la o sită veche de lemn de care se prind patru lețurile formând patru colțuri în formă de cruce. Ea este învelită în hârtie colorată pe care sunt lipite diferite semne cerești și se învârtește pe un băț¹. Înăuntrul ei se pune o lumânare. Colindătorii cu steaua cântă în casă și formează o singură ceată.

Din vechime, țăranul nostru a dorit să știe, încă din timpul iernii, dacă va fi un an bun, un an roditor. În urma experienței de viață a mai multor generații, el interpretează diferite *semne de prevestire a vremii*. De aceea, seara zilei de 31 decembrie este seara petrecerilor, dar și al „*calendarului de ceapă*”, de prognozare a vremii în anul ce va urma. În acest sens, se taie o ceapă mare în patru părți, fiecare parte reprezentând un anotimp. Din fiecare parte se iau trei felii, fiecare felie reprezentând o lună a anului. Cele douăsprezece felii se pun în ordinea lunilor pe masă, unde se lasă până a doua zi, umplute cu sare. Feliile de ceapă în care sarea s-a topit reprezintă lunile ploioase, cele cu sarea umedă, lunile mai puțin ploioase, iar cele cu sarea uscată, lunile secetoase. Rezultatul acestei constatări este notat în calendar, oamenii putând urmări mersul vremii peste an.

Vechimea acestui obicei este atestată la noi de T. Frîncu și de C. Candrea, „*aria sa geografică implicând slovacii, francezii, italienii, precum și ținuturile daco-române și aromâne, datele la care se face acest calendar fiind*

¹ Sărăcuț Valeria, 78 de ani, Bulz.

diferite"¹. De asemenea de anul nou se mergea cu steaua. Aceasta era construită dintr-o *veșcă* (partea rotundă din lemn de la o sită sau ciur) de brad frumos împodobită. Se rosteau urări de an nou, iar urătorii primeau bani și produse.

O altă zi în care se poate da prognoza vremii pe o perioadă mai scurtă este ziua de *Bobotează* (6 ianuarie). În satele de pe Valea Iadului se păstrează credința că această zi aduce ger cumplit, dacă înainte a fost un timp mai puțin geros sau moaie gerul, dacă până la această dată a fost ger.

Umblatul cu *Iordanul* sau cu *Crucea, cârnecii*, este un obicei de iarnă, care se practică și astăzi în ajunul Bobotezei în satele Vaii Iadului. Cu Iordanul umblă preotul satului pentru a vesti botezul Domnului și pentru a sfinți casele gospodarilor. Este însoțit de slujitorii bisericii și de câțiva copii din clasele mici, îmbrăcați în haine albe. Copiii poartă într-o mână un „țângalău” (clopoțel).

Preotul poartă crucea, cantorul, „cofa” (un vas din lemn) cu apa sfințită și legătura de busuioc cu care preotul sfințește capetele membrilor fiecărei familii în timp ce sărută crucea, precum și fiecare cameră „pentru a înlătura duhurili reli d’i pă fiicari casă”, iar în trecut, sfatul și „chitoru” duceau în spate “d’esajii”, în care se puneau colacii. La copii le dădea nuci și mere. Fetele care urmau să se mărite luau din *busuiocul popii* o crenguță și o puneau sub pernă ca să-și viseze sortitul. Tot acum, când venea popa cu crucea, se mătura din fundul casei către ușă pentru ca purecii să meargă de la casa omului cu *cârnecii*.

¹ T. Frîncu C. Candrea, *Românii din Munții Apuseni*, 1888, p.121-122

Tot în ziua de *bobotează* copii umblau cu *țuraleisa* având la ei clopote, țeange și tângalauă. Cu strigăte puternice înconjurau casa, șurile și pomii de trei ori strigând:

„Țuraleisa iasă-n grâu
Dintr-un spic în otincău.
Dintr-o cruce nouă vițe,
Și voi, pruni legați prune,
Că de nu vom lega cu frâne.”

În clopote se puneau poame, iar copii la înoarcerea acasa veneau invers pentru a avea roade pomii anul care vine.

După sărbătorile de iarnă urmează „chișlejili”, perioadă în care se fac nunțile, aceasta încheindu-se cu „lăsata secului”, când se organiza o horă țărănească.

Lasatul secului, adică *apucarea pe post*, marca un moment important în relațiile dintre membrii comunității rurale. Pentru a putea ține postul cu sufletul curat, oamenii căutau să se împace cu semenii lor cu care s-au certat. Pregătirea sufletească a acestora pentru marele prasnici al Învierii Domnului, este rânduită de biserica cu cel mai lung și mai aspru post, dintre cele patru posturi, de durată din cursul anului creștin. Prima zi din Postul Mare se nămea și luna curată deoarece în această zi „se spală cu leșie toate vasele și nu se lucră nimic toată ziua ca să nu strice păsările cerului holdele vara”¹.

Știm, că ursul doarme iarna în bârlogul lui, bine învăluit în grăsime și în cojocul lui de blană. Ieșirea ursului din bârlog în ziua de *Stretenie* (2 februarie) este un indiciu

¹ Manea Mihai, 78 de ani, Remeți.

după care se orientează sătenii în ceea ce privește vremea. Se zice că în această zi ursul iese din bârlog, își dezmoștește trupul întinzându-și botul spre cer, cercetează zarea și își caută umbra. Dacă este o zi însorită, ursul văzându-și umbra, intră încă șase săptămâni în bârlog pentru că „vremea să aspreșt'i”, iar dacă este înnorat și ursul nu-și vede umbra „vremea să moaie”¹.

Se crede de asemenea că, dacă este pod de gheață peste apă, atunci vine primăvara, iar dacă nu, atunci iarna va mai ține ceva timp. Dacă picură streșinile, se spune că vremea nu va fi prea bună de-a lungul anului ce va urma, însă dacă este senin și nu ninge sau plouă, atunci anul va fi bogat².

Transmise pe cale orală din generație în generație, într-o continuă schimbare și înnoire, atât ca funcție, cât și ca realizare artistică, obiceiurile tradiționale legate de sărbătorile de iarnă au ajuns până la noi ca niște grandioase spectacole populare. Păcat însă că în ultimii ani s-a renunțat la multe dintre ele.

Folclorul obiceiurilor de primăvară

Obiceiurile de primăvară marcau diferite etape în desfășurarea vieții oamenilor din sat, fiind legate de sărbătorile mai importante ale ciclului calendaristic de primăvară.

Sărbătoarea Sfinților (cei 40 de mucenici – 9 martie) este sărbătoarea, care marchează sfârșitul iernii și începutul primăverii, siua în acre toată natura se trezea și jivinele ies din pământ, de aceea oamenii o țineau crezând

¹ Sărăcuț Valeria, 78 de ani, Bulz.

² Bonaș Maria, 65 de ani, Munteni.

că astfel vor fi apărați peste vară de ele. Acum gospodarii primesc grădinile, adună iarba și crengile uscate și le dau foc. În această zi copii se adunau pe ulițele satului purtând „țângalauă sau țoanji”, făcând un zgomot asurzitor, iar cei mai mari aprindeau zdrențe, opinci, cauciucuri, mutau lemnele oamenilor, gardurile și porțile pentru a se crede că au venit sfinții. Se considera că focul și zgomotele făcute de tălângi au rolul de-a alunga duhurile rele din sat. Se aprindeau, focuri și strigau cât îi ținea gura, pentru a speria broaștele – simbol al sosirii primăverii – pe care le îndemnau să iasă de sub pietre:

“Ieșiți broașt’i și broscoi

D’i sub casa lui.....!

Fujiți broașt’i și broscuță

În tălet’i la birăiță!” etc.¹

Mihai Pop, în lucrarea citată, arată că „ focurile de primăvară erau răspândite la aproape toate popoarele Europei și își au originea, fără îndoială, în practica îndelungată de apărare a semănatului și a livezilor împotriva gerului”².

În satele de pe Valea Iadului mai era obiceiul ca de Mucenici să se coacă în cuptor 40 de colăcei, care erau împărțiți fie copiilor fie săracilor³, ca semn al influențării creșterii recoltelor în anul agrar care începea. Tot acum de Mucenici se pornea plugul, dar nu se cunosc datini referitoare la acest obicei.

Sântoaderul este o sărbătoare de primăvară (prima sâmbătă după începerea postului Paștelui), în care fetele

¹ Fazecaș Oana, 88 de ani, Bulz.

² Mihai Pop, *op.cit*, p. 88

³ Bonaș Maria, 65 de ani, Munteni.

obișnuiesc să-și culeagă plante și flori de primăvară (iederă, flori de corn, crenguțe de salcie). Acestea le fierb în apă cu crenguțe de busuioc iar apoi își spală părul pentru a crește mai des, mai mățos și mai frumos.

Tot în această zi se tund vitele între coarne ca să le meargă bine peste an și ca vacile să aibă lapte mult. Sântoaderul este considerat protectorul vitelor, patronul oilor. De Sântoader se fierbe grâu, care se mănâncă în amestec cu zahăr sau cu miere de albine¹.

Sărbătoarea de *Bunavestire* (25 martie) este legată de cântecul cucului. Se crede că cine aude primul cântat al cucului poate afla câți ani mai are de trăit, dacă numără de câte ori cântă. Dornice să afle când se vor căsători, fetele îl întreabă pe cuc: „Cucule, cucule, câți ani mi-i da până m-oi mărita?”. Ele numără de câte ori cântă cucul. De asemenea, se credea că dacă se auzea cucul în vârful dealului înseamnă că nu vine încă primăvara repede, mai trebuia așteptat ca pădurea să înfrunzească treptat de poala muntelui spre vârful acestuia. În această zi se mânca doar carne de pește, care se pescuia cu plasa. Trebuia să ai bani în buzunar ca să ai un an bogat, în același timp trebuia să fii sătul când auzi cucul, fiindcă altfel te spurcă².

O altă sărbătoare de primăvară este cea a *Floriilor* (în duminica înainte de Paști), când sunt cinstiți toți cei cu nume de flori. În această zi se duc la biserică „mâțișori” (crenguțe de salcie) – simbol al primăverii – care sunt sfințite, uscate și păstrate de săteni în casă și în grajd – în trecut la grindă - pentru a feri gospodăria de tunete și trăsnete: „vara când tună și fuljeră să aprind’i cât’i-o

¹ Fazecaș Oana, 88 de ani, Bulz.

² Bonaș Maria, 65 de ani, Munteni.

crenguță să nu să apropie tunu” – mărturisește o informatoare ¹.

Obiceiurile practicate cu prilejul celei mai importante sărbători de primăvară, *Paștile*, s-au transmis în mare parte până în zilele noastre. Unele femei se pregătesc să întâmpine ziua învierii lui Cristos ținând „post negru” începând din vinerea mare, pentru norocul casei. În vinerea mare nu se lucrează pe câmp sau în grădină, femeile vopsesc ouăle: cu coji de ceapă se fac roșii, cu urzici devin galbene, culoarea verde se obține din spanac, iar culorile roz și violet, din sfeclă roșie. Din păcate, astăzi se apelează la coloranți chimici, care dăunează sănătății. Unele femei mai pricepute „împristesc” ouăle cu ceară realizând adevărate opere de artă. Motivele împistrite pe ouă erau: geometrice, fitomorfe, etc.

Începând din joia mare, băieții bat toaca, această bătaie simbolizând durerea, jalea după fiul Domnului răstignit pe cruce, iar în ziua de Paști, trag tot timpul clopotele și se bate toaca, manifestându-se astfel, bucuria învierii. Din joia mare până în ziua de paști, nu se bat clopotele, numai toaca, chiar dacă este vreo înmormântare.

În trecut fetele și băieții, în haine de sărbătoare, se adunau la biserică, în prima zi de paști unde ciocneau ouă. În zonă nu se cunoaște de jocul fetelor „lioara”.

Un alt moment din ciclul obiceiurilor de primăvară îl reprezintă prima duminică de după Paști, *Duminica Tomii* (Droștelili, Paștele cel mic sau Paștele morților), când toți sătenii, îmbrăcați în costume populare, se îndreaptă spre biserică. Aici după Sfânta Liturghie avea loc o pomenire a

¹ Sărăcuț Valeria, 78 de ani, Bulz.

tuturor morților, iar apoi preotul mergea acasă la cei cel invita, se fac slujbe de pomenire a morților la morminte, în cazul celor din Bulz, sau la cimitir în cazul celor din Remeți. Astăzi după slujbă de la biserică, oamenii se adună în curtea bisericii, unde se dă pomană celor săraci, se închină pentru sufletul morților rostindu-se: „Dumnezeu primască!”, apoi se ciocnesc ouă.

Sfântul Gheorghe, se sărbătorește pe 23 aprilie și este considerată cea mai importantă sărbătoare din cursul lunii aprilie. Sfântul Gheorghe în calendarul popular este considerat *sfântul cel mai mare peste câmpuri*, apărătorul țarinilor și vitelor. Se crede că el *descuie cerul* pe care l-a închis Sfântul Dumitru, el vine cu mana câmpului și aduce căldura.

Pentru a apăra gospodăriile și animalele, în mod special de duhurile necurate se pune *rug* la porți, atât la intrarea în gospodărie cât și la grajd și la casă. Prin această practică se oprea luarea manei și a laptelui de la animale de către fermecătoare sau strigoi¹.

La Sânjorj se practica obiceiul udatului fetelor și al femeilor de către băieți și bărbați, acesta, fiind un rit contra secetei și pentru asigurarea rodniciei holdelor, pentru sănătatea oamenilor și a animalelor, dar și pentru „depărtarea strâjilor, să nu vii să ducă mana d’i la vaci și d’i la hold’i”².

În trecut, bărbații de toate vârstele practicau acest rit, fie prin udatul cu cana, cu găleata, fie prin aruncarea

¹ Blaga Nicolae, 88 de ani, Remeți.

² Fazecaș Oana, 88 de ani, Bulz.

fetelor și a nevestelor în pârau. „D’i cât’i ori n-am ajuns și io în vali”- mărturisește una dintre informatoare¹.

Obiceiul este la origine legat de semnificațiile simbolice ale apei ca sursă de viață, mijloc de purificare și de regenerare.

El se practică primăvara, când întreaga natură se trezește la viață și este fixat temporal de sărbătoarea Sfântului Gheorghe prin influența creștină, acesta fiind considerat “sfântul cel mai mare peste câmpuri, apărător al roadelor pământului și dobitoacelor, ferește vacile și câmpiile de luătorii de mană. Sfântul Gheorghe a ucis scorpia care trăia într-o fântână dintr-un oraș”².

În săptămâna Sânjorjului se angajau din rândul săracilor „sluji în urma tomnelii făcut’i cu părinții acestora”. Simbria lor era stabilită în haine și încălțăminte, hrană și produse agricole.

Această sărbătoare era așteptată cu nerăbdare atât de oamenii săraci, nevoiți să-și dea copiii servitori pentru a-și câștiga existența, cât și de cei care-i angajau, după cum rezultă din versurile:

“Adă, Doamn’i, ce-i aduci,
Adă zua d’i Sânjorj!
Cu târguțu slujilor,
Bucuria domn’ilor.”

Tot acum se căutau *slugii* și se stabilea cine vor fi ciobanii, care vor îngriji oile de la munte și cât le va fi plata.

¹ Vaida Eleonora, 64 de ani, Bulz.

² Ioan Toșa, Simona Muntean, *Calendarul țaranului român de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, Edoua Mediamira, Cluj Napoca, 2003, p. 107.

Sânjorjul marca începutul anului pastoral, acum se făcea număratul și alesul oilor, cu care ocazie se separau oile cu lapte, cu miei, de oile sterpe și berbeci și se formau turmele pentru stâni.

Miron Blaga

Colo sus, la Dealul Mare

Versuri epice de pe Valea Iadului

Informator: DOCHIA COSTEA, 63 ani (Remeți, 1970).

[În livada cea domnească]

În livada cea domnească
Șede Ana cea frumoasă,
Nu-i fecior s-o ocolească,
Dar nici s-o înceluiască.
Strigă-și, Doamne, cine-și strigă
Din mijlocul târgului,
Din târgul Hodinului:
– Cine-n lume se v-afla
Pe picior a mă călca,
La ochi negri să se uite,
Fața dalbă să-mi sărute,
După-acela mă voi duce.
Și-Avrămuț așa zicea:
– Astă sabie, ce-o-ncing,
Să n-ajung s-o mai deșcing,
Pe picior de nu te-oi călca
Și de-n ochi nu ți-oi cota,
Fața de n-oi săruta.
El acasă se ducea
Și la maica lui grăia:
– Bună ziua, maica mea!
– S-ai noroc, feciorul meu!

Ia-ți un scaun de odihnă
Și-un pahar de voie bună.
– Nu pot, maică, odihni!
– De ce ești, fiu, supărat,
Ori banii ți s-or gătat,
Ori domnii te-or refuzat?
– Banii nu mi s-or gătat,
Domnii nu m-or refuzat,
Numai eu vorbă mi-am dat
Cu Ana, Gheorghina,
Care mi-a furat inima,
Că eu, maică, m-am împrins
Că i-oi câștiga dragostea!
– Du-te, puiule, și te du
Până la dragă sora ta,
Că-i prietenă cu Ana,
Și ea bine te-a-nvăța
Cum îi înșela pe-Ana!
El la soră-sa pleca:
– Bună ziua, sora mea!
– Și-ai noroc, frățiuțul meu,
Și odihnește, dragul meu!
– Nu pot, soră, odihni,
Până nu mi-i învăța
Cum să-nșel eu pe Ana!
– Ia-ți un scaun de odihnă
Și-un pahar de voie bună,
Șezi jos și te-odihnește,
Eu bine te-oi învăța,
Cum s-o-ncelui pe Ana.
Leapădă haine domnești

Și te-mbracă-n muierescu,
Na tu-nvălitoarea mea,
Ia cârpa și zadia
Și te du la Anuța
Și strigă la Ana-așa:
– Hai surată, sora mea,
Hai deschide tu ușa.
D-apoi Ana așa zicea:
– Ușa nu-i de descuiet,
Pentru ce vorbă mi-ai dat,
Că portul ți nevestesc,
Dar graiul ți bărbătesc.
– Ană, dragă, soră-mea,
Deschide-mi puțin ușa,
Că m-o bătut bărbățelul,
Frângă-i Dumnezeu căpcelul,
Că m-a bătut cu vătraiul,
De-asta mi-am schimbat graiul!
Ana ușa-i deschidea
Și cu drag o întreba:
– Dar culca-te-i lângă foc?
– Nu m-oi culca lângă foc,
Că spatele mi se coc.
– Da' culca-te-i pe laviță?
– Nu m-oi culca pe laviță,
Că sunt purici și stelniță...
Ană dragă, sora mea,
Nu-mi așterne lângă foc,
Sar scânteii și ard de tot,
Nu-mi așterne pe laviță
Că-i tare și sunt stelniță,

Așterne-mi cu tine-n pat,
În patu' tău, la picioare,
Că-s bătută și mă doare,
Acolo-i odihni bine,
C-oi fi lipită de tine...
Ana-n pat îi așternea
Și Ana, când adormea,
Pe picior el o călca,
La ochi negri se uita,
Față dalbă-i săruta.
D'apu' ea când se strezea
Din gură așa grăia:
– Bată-te, Dumnezeu, câine,
Toată noaptea tot bătuși,
Până ce mă-nceluiși,
Toată noaptea tot lătrași,
Până ce mă înșelași,
Da' fie soră-ta vigană
Că te-o-mbracat ca p-o doamnă,
Și-nșelași inima mea
Și câștigași prinsoarea!

[Strigă-și mândra mea la poartă]

Strigă-și mândra mea la poartă:
– Ie-mă, bade, ie-mă, dragă!
– Mândră, nu te pot lua,
Până tu li-i fermeca
Pe frate-tău cel mai mic
Care-l cheamă Siminic,
Că fișcură-n rostu' meu
Și se poartă-n portu' meu

Și mână la boi ca eu!
– Bade, cum l-oi omorî?
– Du-te-n fundu' grădinii,
Că este-o șerpoaie sură –
Din gură verin picură,
Din coadă otravă-i zboară;
Când o veni frate-tău,
Ostenit de plugul greu,
De mugetul boiler
Și răsunul zbiciului,
El o cere să bea apă,
Tu-i dă pahar cu otravă,
El o cere și mănânce,
Tu-i dă paharul cu sânge.
Vine-acasă Siminic
Și soră-sa i-a grăit:
– Și na, frate, vin și bea,
Că-i vin roșu marmoreu,
De care-am băut și eu!
Și-a băut de două ori
Și-a grăit de nouă ori:
– Sora mea, cum te-ndurași?
Pentr-un câine de rumân
Omorâși un frate bun,
C-ala nici că te-a lua,
Numa, zo, că te-a-nșela,
Și tu-atunci te-i mărita
Când la boi i-oi mai mâna!
Și strigă-și mândra la poartă:
– Ie-mă, bade, ie-mă, dragă!

[La băiță, în temniță]

La băiță, în temniță,
Sunt doi frați tare legați
Și în fiare înferecați!
Lor mâncare le ducea
Surioara, Florioara.
Câți în lume o vedea,
Se uita și suspina
Și din gură cuvânta:
– Asta-i floarea florilor,
Surioara fraților,
Fraților celor legați
Și în fiare înferecați.
Ea la frați când ajungea,
Cel mai mic din grai grăia:
– Soră, surioara mea,
Aseară, când te-ai culcat,
Nouă ce vis ne-ai visat?
– Fraților și dragilor,
Crăișorii munților,
Aseară, când m-am culcat,
Uite ce vis am visat:
Două pânze mari și lungi
Și țesute numa-n dungi.
Pe mijlocul pânzelor
Doi ghigani ai șerpilor
Stă pe ele așezate.
– Soră, surioara mea,
Astea pânze mari și lungi –
Calea noastră pân' la furci,
Corbii care-or croncăni –

Domnii ce ne-or ispiti,
Turma cea mică de oi –
Oameni ce vin după noi.
Vorba noastră minte-o ține,
Cât Dumnezeu ți-a da zile,
Și în lume povestește
Pe cel ce ne osândește,
Că suntem nevinovați
Și în fiare-nferecați.
Roagă pe Dumnezeu sfântu'
Să cutremure pământu',
Și înghită răutate
Și pe cei cu nedreptate!

[Strigă-și, Doamne, cine-și strigă]

Strigă-și, Doamne, cine-și strigă,
Strigă-și robu cel demult,
Din temnița cea de-afund.
Nime-n lume nu-l aude,
Numa' chiară maică-sa
Din pragu' vecină-sa:
– Hoi fiuț, fiuțul meu,
Da' ce strigi tu chiar așa?
– Cum n-oi striga, maica mea?
Că eu aici, când am venit,
Șerpilor fost ca ațele
Și-amu îs ca brațele,
Broaștele au fost ca ouăle
Și-amu-s ca și vacile,
Și-o șerpoaie foc de rea
A puiat în barba mea!

Și hoi, maică, maică dragă,
Du-te și de domni întreabă
Că aici omorî-m-or,
Ori de-aici slobozi-m-or.
Maică-sa că s-a luat
Până de domni a-ntrebat:
– Bună ziua, domnilor!
– Sănătoasă, Coarbă Neagră!
– Da' eu nu sunt Coarbă Neagră,
Ci sunt muiere jelnică!
A zis Corbu cel demult,
Din temnița cea de-afund,
C-acolo omorî-li-ți,
Ori de-acolo slobozi-li-ți?
– Noi că nici l-om omorî,
Dară nici l-om slobozi,
Numa' noi l-om însura
Pe vineri dimineța,
Că i-e gata nevasta,
C-o bute de vin roșiu
Și c-o bute de vin verde.
Maică-sa că s-a luat
Până robul a-ntrebat:
– Hoi, maică, măicuța mea,
Dar ce ți-a spus domnia?
– Domnia mi-a zis așa:
Că ei nici te-or omorî,
Dar nici că te-or slobozi,
Numa' ei te-or însura
Pe vineri dimineța,
Că ți-e gata nevasta,

C-o bute de vin roșiu
Și cu una de vin verde.
– Hoi, maică, măicuța mea,
Da' scurtă ți-e rochia,
Ori slabă ți-e ție mintea?
Că nevasta aceea,
Aceea-i sabia mea
Care m-or tăia cu ea,
Butea cea de vin roșiu,
Acela-i sângele meu,
Butea de vinuț verde –
Lumea mea care-o voi pierde.

[Frunză verde hodolean]

Frunză verde hodolean,
Ce mai faci tu, măi Vălean?...
Sâmbăta, duminica,
Doamne, mândru se găta,
În uliță când ieșea
Cu trei mândre-alătura –
Una din ochi îl cernea,
Din clici alta-l demenea,
Cu graiu' alta-l vrăjea.
– Haide, tu, Vălean, în casă,
Cavia-i caldă pe masă!
Cavia la buze-o puse,
La inima lui ajunsese.
– Așterne, maică, patu',
Că mă doare rău capu'!
– Spusu-ți-am eu ție, Vălean,
Și ți-am spus și ți-oi mai spune

Că nanele sus te-or pune,
C-alea-or mânca capu' tău,
C-or mâncat și la tată-tău.
Și când îi pe la ujină
La Vălean îi țin lumină,
Când îi pe la miazănoapte,
Vălean tragere pe moarte,
Când îi pe de către ziuă
Și Vălean îi pe scândură,
Când iese zorile
Îl văita surorile,
Când se făcu ziuă dalbă
Veni mândra lui cea dragă:
– Da' unde-i Vălean, săracu?
– Du-te, mândră,-n ceea casă,
Că Văleanu-i după masă.
La pânga de pe obraz
Să vezi moarte cu necaz,
La pânga de pe picioare
Să vezi moarte-nșelătoare.
Cântă cucu-n vârful de fag,
La Vălean clopote-i trag,
Cântă cucu-n vârful de nuc,
Pe Vălean la groapă-l duc,
Cântă cucu-n vârful de scai,
Pe Vălean îl îngropară.
D-apu' cruce ce i-or pune?
Pune-i-or cruce roșie
C-a fost bun de nelcoșie?
Ori i-or pune cruce dalbă
Că i-o fost lui lumea dragă?

Ba i-or pune cruce sură
C-a murit de făcătură.
La crâșma din solz de pește
Beau feciorii călărește:
– Beți, feciori, și chefuiți
Și de gude vă feriți,
Să nu vă mânce capu'
Ca lu' Vălean, săracu'!

[Frunză verde iedera]

Frunză verde iedera,
Se iubea doi, se iubea,
Un fecior de gazdă mare
C-o fată săracă tare.
Și când a fost la luat
Maica lui nu i-a lăsat.
El tare s-a supărat
Și din gură-a cuvântat:
– Maică, măicuța mea,
Scoate șaua din cămară
Și-o pune pe murgu-afară
Că mă duc a peți-n țară.
El de-acolea s-a luat
Și la mândra a strigat:
– Ieși, mândruță, pân-afară
Că mă duc a peți-n țară!
Toată țara a umblat,
Ca mândra lui n-a aflat,
Și 'napoi s-a înturnat
Și la mândra a strigat:
– Ieși, mândruță, pân-afară,

Că viu a peți din țară!
Toată țara o-am umblat,
Ca și tine n-am aflat.
Mă-sa capu-afară-a scos,
Cu jale mare i-a spus:
– Fata mea, de dorul tău,
S-a țâpat aseară-n tău.
El tare s-a supărat
Și acasă-a alergat
Și la mă-sa c-a strigat:
– Hai, deschide-ți ocolu',
Că ți-a venit fecioru'!
Și pune șaua-n cămară
Și pe murgu-n grajdu' său,
Că n-oi mai fi fecioru' tău!
Și de-acolo s-a luat
La moară-a alergat
Și pe morar a-ntrebat:
– Mândra unde s-a țâpat?
– Ici, la moară, în ăst tău,
S-a țâpat de dorul tău.
El acolo s-a țâpat,
La trei sate i-a aflat,
Și i-a aflat pe țărână,
Se țineau frumos de mână.
Și pe el l-a îngropat
Colo sus, la țințirim,
Unde-i locul mai străin;
Și pe ea a îngropat
Între roșu busuioc,
Ca p-un om fără noroc.

Din mormântul dumnealui
Răsărit-a ruguț verde.
Ruguvița s-a întins
Până pe ea a cuprins.
Dar mă-sa rugu-a tăiat,
Nici așa nu i-a lăsat.

[Colo sus, la Dealu Mare]

Colo sus, la Dealu Mare,
Este-o fată mândră tare.
După nume, cum o cheamă?
Dochița, de bună seamă!
Maică-sa din grai grăia:
– Hoi, Dochiță, Dochița mea,
Ia tu cântile în mână
Și te du pâ’n’ la fântână.
Dochița cântile luă,
La fântână se dusă,
'Napoî acasă se-ntorsă:
– Hoi, maică, măicuța mea,
Ori apa-n criș îi lucie,
Ori vin turcii cu cocie!
– Hoi, Dochiță, Dochița mea,
Du-te tu colo-n grădină,
Dup-un fir de macicină!
Turcii-n casă că-și intrară,
Pe Dochița n-o aflară.
Maică-sa din grai grăia:
– Stați voi, turci, și hodiniți!
– N-am venit să hodinim,
De-am venit ca să pețim

Pe Dochița cea frumoasă,
Mult vestită-n țara noastră –
Și la brânci îi ca argintu',
De nu-i alta pe pământu',
La picioare-i ca ceara,
De nu-i ca ea cât îi țara.
Maică-sa din grai grăia:
– Dochița noastră-o murit.
– Hai, arată-ne mormântu'
Să ne stâmpărăm sufletu',
Hai arată-ne crucița
Să ne stâmpărăm inima.
Maică-sa din grai grăia:
– De când Dochița-a murit,
Multe ploi că au ploiat,
Și pământul a-mpăjiștiat
Și multe vânturi au suflat
Și crucea i-au îmburdad.
– Dacă nu pe Dochița,
Duce-om pe maică-sa!
– Tată-său din grai grăia:
Ba, decât pe maică-sa,
Mai bine pe Dochița!
– Spune-ne unde-i Dochița.
– Mergeți voi colo-n grădină,
Dup-un fir de macicină.
Turcii-n grădină intrară,
Pe Dochița o aflară
Și-n cocie-o aruncară.
Și Dochița-atunci grăia:
– Stați voi, turci, cu cocia,

Să mă iert cu maica mea!
Hoi maică, măicuța mea,
Să te ierte Dumnezeu,
Că n-ai spus unde-am fost eu,
Da' pe tine, tata meu,
Nu te ierte Dumnezeu,
Că spuseși unde-am fost eu.
Turcii-n cocie-o aruncară,
Da' Dochița le grăiele:
– Stați voi, turci, cu cocia,
Să mă iert cu soră-mea.
– Da' hoi soră, soruța mea,
D-apu tu cum te-ndurași
De pe maica o lăsași
Și-n cămară te-ascunseși?
Iară soră-sa zicea:
– Decât muiere-ntre turci,
Mai bine crișul m-a duce,
Decât să le mătur curțile –
Curțile rămână nemăturate
Ca fetele nemăritate
Și-n țintirim îngropate.

[La făgădăul din deal]

La făgădăul din deal
Bea-și fecior de vidican,
C-un pahar de vin în mână
Tot închină și suspină:
– Și trăiești, soruță dragă!
– Mulțam, frate, da' n-oi bea,
Că tu, frate,-ai lăcomit

La-un pahar, două de vin,
Și tu, frate, că m-ai dat
Unde-n toată zi mă bat
Cu-o nuiă cu trei cranguri,
Nuiielele pe-unde ajungea
Sângele mă năpădea
Și viermii mă vâjgolea.
– Hoi soră, nu-i bine-așa,
Cu paloșul l-oi tăia!
Du-te tu, hoi soră,-acasă
Și te scoală dimineață
Și vină la mine-acasă
Și te-oi duce-n târg la Binș.
– D-apu pruncii ce s-or face,
C-or veni-n grabă la tine
Și li-i da o-mbucătură
Cât ar duce cioara-n gură,
De-or veni și-a doua oară
I-i scoate de brâncă-afară.
Cum în târg de ajunseră
El o puse-n legătoare
Ca pe marha-mpungătoare.
Vine-un turc, câine bătrân,
C-o barbă de porc păgân:
– De vândut îi nevasta?
– De vândut îi și asta!
Dacă n-ar fi de vânzare,
Nu aş ține-o-n legătoare
Ca pe vaca-mpungătoare.
– Spune prețul care-l ceri.
– Trei sute și încă una.

Iară fata cuvânta:

– Deie Dumnezeu cel sfânt,

Banii să nu se ajungă,

Pe mine să nu mă vândă!

Dară turcul a răspuns:

– Ține cornul mânecii

Să-ți anumăr husușii,

Ține poala zadiei

Să-ți anumăr talerii.

[Dus-o mândru pe mândra]

Dus-o mândru pe mândra,

Și o-a dus duminica.

Lui carte că i-a venit,

Carte de la-mpărăție,

Să meargă la cătănie.

Către maică-sa zicea:

– Hoi maică, măicuța mea,

Coată de nevasta-mea

Cu colac, cu lapte dulce,

Doar la mă-sa nu s-a duce!

– Eu, fiule, c-oi cota

Cu mâncarea porcilor,

Cu spălătura vaselor.

Înapoi când a venit,

După ani de cătănit,

De maică-sa a-ntrebat:

– Hoi maică, măicuța mea,

Ia dă-mi tu, mie, cheile

De la toate cămărilor,

De la toate pejnițele.

Și intrând în pejniță
Pe mândra lui o-a aflat
Pe de-o lature-nflorită,
Pe de alta mucezită.
– Fire-ai, maică, blestemată,
Bine mi o-ai fost cotată!
Fire-ai, maică, -afurisită,
Bine o-ai fost tu grijită!
Hoi maică, măicuța mea,
Fă-ne jolj unul din doi
Și ne-ngroapă pe-amândoi,
Fă-ne jolj din șase lați
Și ne-ngroapă ca pe frați!

[P'ângă Dunărea cea mare]

P'ângă Dunărea cea mare
Merge-un căpitan călare.
– Căpitane, tata nost,
Nu sili cu calul tare,
Că picăm de pe picioare.
– Știut-ați voi, feciori, bine,
Când ați dat mâna cu mine,
Că nu-ți mulge oi la stâne,
Nici veți prinde fete-n mâini,
Nici veți cosi prin grădini,
Nici veți dormi pe perini,
Ci-ți muri prin țări străine.
– Căpitane, tata nost,
Știm noi bine al nost' rost,
Că de-acasă, când plecat-am,
Ziua bună noi luat-am

De la grădina cu nuci,
De la părinții cei dulci,
De la grădina cu fagi,
De la frații noștri dragi,
De la grădina cu flori,
De la frați, de la surori,
De la perii cei cu pere,
De la veri și de la vere,
De la pomii înfloriți,
De la prieteni și iubiți,
De la fir de lămâiță,
De la fete din uliță,
De la firul cel de iarbă,
De la mândra mea cea dragă!
– Mergi tu, bade, mergi, sărace,
Dar cu dorul tău ce-oi face?
– Tu, hoi, mândră,-i face bine,
Că mai sunt în sat ca mine,
Dar eu, mândră-oi face rău,
Că mă duc din satul meu.
– Du-mă, bade, și pe mine,
Că m-oi face-un jechendeu
Și m-oi băga-n jiblul tău.
– Mândra mea, nu te pot duce,
C-acolo unde merg eu
Numai sânge-i până-n brâu,
Și sânge de-a turcului
Până-n coama murgului,
Sânge de-a muscalului
Până-n coama calului.
P'ângă Dunărea cea mare

Merge-un căpitan călare
Și cătane-ngândurate
Cu suflete despicate,
C-or lasat în urma lor
Multă jale și mult dor.

[Frunză verde tulburea]

Frunză verde tulburea,
Era Mura, nici era
Alta-n lume ca și ea!
Că ea trei feciori avea,
Trei feciori și-o fată mare,
Lina cea veselă tare,
Mândră ca și mândrul soare.
Câți feciori erau în țară,
Toți la ea-au venit s-o ceară.
Ea la toți le-a spus așa,
Că ea nu s-a mărita,
Că-i tânără și necoaptă
Și nu vrea a-ndepărta
De satul și casa sa.
Trecu vreme și nu prea
Și la Lina i se-aflară
Pețitori din altă țară,
Doi feciori ca două flori
Veniră până în zori.
Ea zise către mă-sa:
– Vezi tu, maică, vezi tu bine,
Dintr-aiștea doi feciori
Mie-mi place unul tare
Și la mers și la cotare

Și-i înalt și subțirel
Și eu-oi merge după el!
– Taci tu, Lină blestemată,
Cum îi fi așa-ndepărtată,
Că eu nici n-am altă fată?
Doi frați a Lenii grăiră:
– Noi pe Lina n-o vom da,
Batăr n-o vom depărta!
Florentinu', cel mai mic,
Cel mai voinic,
Grăi către maică-sa:
– Hoi maică, măicuța mea,
Tu nu ești cu direptate
Nici la soră, nici la frate,
Că noi pe Lina-o vom da,
Batăr ce-o vom depărta,
Că suntem trei frați
Ca și trei brazi,
Când ți-a fi ție dor de ea,
Mere-om și-o vom aduce
Pe Lenuța ta cea dulce.
Și pe Lina că o-a dat,
Batăr ce-o îndepărtat.
Dat-o Dumnezeu cel sfânt
Vremuri grele pe pământ,
Vremuri grele, urătate,
Că mureau oameni pe sate.
Și-a Linei frați au murit.
Florentin înc-au murit,
Gândul nu și l-a-mplinit.
Mura, de bănatul lor,

S-a dus la mormântul lor
Văietându-se, plângând,
Că trei feciori, ce-a avut,
Pe toți trei ea a pus lut,
Și o fată, ce-a avut,
De nouă ani n-a văzut.
– Hoi fiți, fiții mei,
Vă fie somnu' ușor,
Că nu pot sta de a vost dor!
Da' iară tu, Florentine,
Să fii blestemat de mine,
Blestemat de maică-ta
Că depărtași pe soră-ta!
Pământul nu te primească,
Țărâna nu te iubească,
Lutu-afară te izbească.
Și-a zis Florentin atunci:
– Duce-m-aș, că sunt chemat,
Nu mă pot, că-s îngropat,
Duce-m-aș, că maica cere,
M-aș duce, da' n-am putere.
Și când se murgi de seară
Iese Florentin afară,
Galben ca ceara la față,
La trup rece, ca de gheață:
– Și tu iară, copârșel,
Mi te fă un călușel,
Tu, pânză de pe obraz,
Mi te fă chepenegaș,
Tu, cruce de la picioare,
Te fă spadă lucitoare.

Sari, murgule, sus cu mine,
Că sar alături cu tine,
Sari, murgule, sus pe cale,
Că sar în urmele tale!
Când se făcu bine seară,
Fu la soră-sa-n altă țară:
– Seara bună, soră-mea!
– Seara bună, frate-meu!
Cum îi rându’ pe la voi?
De nouă ani nu v-am văzut,
Nici carte nu mi-ați trimis,
Nici veste nu mi-ați făcut!
– Acasă e rându’ bun,
Că cei doi frați s-or însurat,
La nuntă nu te-au chemat,
Dară eu sunt frate bun
Și la nunta mea te chem.
– Hoi, frate, fratele meu,
Spune-mi drept și-adevărat
La ce mă chemi tu pe mine?
De mă chemi la jelanie
Om pune cai albi la hinteu negru
Și-om mere, frate, pe-ntregu’,
De mă chemi la veselie
Om pune cai negri la hinteu alb
Și-om mere, frate, cu drag.
– Hoi, soro, soruța mea,
Nu te chem la jelanie,
Ci te chem la veselie.
Se luară, se duseră,
Când fu patru zi de vară

A fost cu soră-sa-n altă țară,
Pe un câmp cu rămurea
Păsările tiuturlea,
Munții de ei hohotea,
Numai tot de ei vorbea,
Că de când îi lumea lume
N-a mai fost așa minune
Să meargă viul cu mortu'
Tot alătura prin codru!
– Și-auzi, frate Florentine,
Cum vorbesc munții cu tine?
– Lasă-i munții să vorbească,
Mințile să-și prăpădească,
Munții-or fi cu vorbitu',
Iară noi cu umblatu'.
Și-apu, iară Florentinu':
– Hoi soro, soruța mea,
Rămâi cu-al tău călușel
Mai înapoi,
Că eu mă duc mai înainte
Să fac la maica de știre
Să-ți facă bună primire.
– Fă-mă, Doamne, iute cruce,
Că la maica nu m-oi duce,
Că maica m-a blestemat
Să mor prunc nevinovat,
Tu, iară,-al meu călușel,
Mi te fă un copârșel,
Și tu, chepenegaș,
Te fă pânză pe obraz,
Și tu, spadă lucitoare,

Fii-mi cruce la picioare!
Și cum a fost cuvântat,
Florentin și fu-ngropat.
Lina când ajunse-acasă,
Văzu staulul stricat și gol,
Iarbă verde prin ocol,
Porțile stricate, rele,
De umbla ursul prin ele.
– Lasă-mă, măicuță,-n casă,
Că eu îs Lina ta cea dragă!
– Taci, femeie, nu cobeie,
N-amărî zilele mele,
Du-te-n foc și du-te-n rele!
Iară Lina nu-nceta,
Ci mereu tot cuvânta.
Maică-sa cu greu o lasă
Ca să treacă prag de casă,
Doar atunci când ea îi spuse
Că Florentin o aduse.
Și-apu Mura-așa grăi:
– Hai, Lenuță, să grăbim
De-a dreptul la țințirim,
Că-acolo îi Florentin!
La mormânt dac-ajunseră,
Pe mormânt se tăvăliră.
– Florentine, Florentine,
Cum trăiești în groapă? Bine?
– Pune-te, maică, amu
Și dezleagă blestemu,
Că-mi apasă sufletu'!
– Florentine, Florentine,

De maică-ta ești iertat
Și de blestem dezlegat!
Blestemat fie pământu'
Ce nu-mi ascultă cuvântu',
Să te văd iar lângă mine,
Dragul mamei, Florentine!
Țărna-atuncea tremura,
Lutul mânios urla,
Pământul se despica:
– Nu-i destul c-ai blăstămat
Un copil nevinovat,
Amu mă blestemi pe mine?
Da' te blastăm eu pe tine:
Să nu mori cu așezare,
Așa cum tot omul moare,
Ci pământul te înghită
Neiertată și ne-mpărtășită!
Și pământul se despica,
Groapă mare că făcea,
Și-acolo Mura cădea
Și-n veci nu se întorcea.

[Ce șezi, bade, în cărare]

– Ce șezi, bade, în cărare,
Suflă vântul, geru-i mare.
Hai, bădiță, până-n casă,
Că bărbatu-i dus de-acasă!
Și bădița din cărare
N-așteptă multă rugare.
Când era să fie bine,
Iaca și bărbatu' vine:

– Deschide-mi ușa, nevastă.
– Stai, bărbate, stai pe loc,
Pân-oi pune-un lemn pe foc.
Stai, bărbate, vin îndată,
Pân-oi pune-un lemn în vatră.
Du-te, bade, du-te-n grabă
Du-te colea,-n tindă,-n ladă –
Lada-i mare și cam goală
Și bărbatu-o mere-n boală.
– Deschide ușa, nevastă.
– Cum, bărbate, de-ai venit,
Și din somn tu m-ai trezit?
– D’am venit după cojoc.
– Da-i în fundu’ podului,
Și el tot îi descusut,
La el treabă lucru mult!
Du-te, azi, și fără el,
Că l-oi coase frumușel.
Bărbatu’ la ladă zboară,
Ea, de ciudă, stă să moară.
Când deschide lada mare
Și-l vede pe mândru-n ea,
La el așa cuvânta:
– Ce coți tu în lada mea?
Și mi-l joacă voinicește,
De numa’ scânteii zărește,
Și-apu’l scapă pe fereastă
Și se-ntoarnă la nevastă:
– Aici, ia, îs ața și-acu’,
Dup-aceea-l vezi pe dracu’!

[Toderaș, fecior de crai]

Toderaș, fecior de crai,
Vineri, mă-ta te-a făcut,
Sâmbătă, mare-ai crescut,
Duminică, te-a-nsurat,
Luni, cătană te-au luat.
– Hoi, nevastă, nevasta mea,
De-i vedea tu că nu viu
Peste-un an și jumătate
Pune-ți gând și te mărită,
Nu ședea inimă friptă.
Dup-un an și jumătate
El acasă n-a venit,
Ea și-a pus gând
Și s-a măritat.
Când a fost la-ncredințare,
Toderaș arădea la cale,
Când a fost la cununie
Toderaș era pe câmpie.
Tată-său, de-amaru' lui,
Luă furca și grebla –
Hai la fân, duminica!
– Moșule, bătrânule,
Lasă furca și grebla,
Ce aduni duminica?
– Mergi, cătană, -n drumul tău,
Că n-adun de-amarul tău,
De-adun de-a fecioru-meu!
– Hoi, moșule, bătrânule,
Este vin în satul tău?
– Este chiar în casa mea,

C-amu-i nunta noră-mea!
– Hoi, moșule, bătrânule,
Lasă furca și grebla,
Hai, arată-mi casa ta!
Cum în casă că-și intrară,
Toți cu vin îi închină.
D-apu el așa zicea:
– N-am venit ca să bem vin,
De-am venit să ne vedem.
Și-nchină cu mireasa:
– Aista pahar l-oi bea,
Că-i de la nevasta mea.
Mirele se supăra
Și-n picioare se scula
Și din gură cuvânta:
– Fie, fie blestemat,
De mine și Dumnezeu,
Cine-a face lucrul meu –
Să ia soție rămasă
De cătană-mpărătească!

Imagini din Remeți.

Oana Pelea

Turca în Răbăgani.

Prezentare și considerații

Biserica de lemn „Nașterea Maicii Domnului” din Săucani, comuna Răbăgani, datând din secolul al XVIII-lea (1720).

Generalități

Comuna Răbăgani se află în sud-estul județului Bihor, în Depresiunea Beiușului, la 15 km distanță față de localitatea Beiuș și la 45 km distanță față de municipiul Oradea. Localitatea este așezată la poalele de nord ale Dealurilor Vălanilor (sau Răbăganilor), pe râul Holod. Din punct de vedere administrativ, comuna are în componență 6 sate: Răbăgani (satul de referință), Albești, Brătești, Săliște de Pomezeeu, Săucani și Vărășeni.

Comuna Răbăgani aparține zonei etnografice a Beiușului. Am putea asemui această zonă cu o cetate puternic întărită. Zidurile acestei “cetăți” sunt munții mari care o străjuiesc la răsărit, sunt crestele înalte ale Munților Bihorului, acoperite cu păduri seculare; spre miazăzi și apus sunt Munții Codru Moma, iar la nord se află Munții Pădurea Craiului.

Obstacolele naturale care înconjoară zona din toate părțile fac, împreună cu alte cauze, să putem vorbi în zona Beiușului de un regim termic moderat, cu ierni nu prea aspre și veri destul de răcoroase, cu vânturi moderate.

Datele statistice oferite de site-ul Primăriei, în anul 2000, cu referințe pentru realitățile demografice din comuna Răbăgani, menționează că pe o suprafață de 3540 ha (350 ha intravilan), erau organizate 773 gospodării, corespunzătoare la o populație de 2050 locuitori. Din punct de vedere al instituțiilor de educație și învățământ, conform aceleiași surse, existau 6 grădinițe și 6 școli primare.

Activitățile specifice zonei sunt cultivarea pământului și creșterea animalelor. Activitățile economice principale sunt: comerțul, industria alimentară (există o brutărie), prelucrarea primară a lemnului; de asemenea, în comună există și o stație de betoane.

Dintre obiectivele turistice, notăm: Biserica din lemn cu hramul „Sfântul Teodor Tiron” care datează din anul 1718 în satul Brătești; Biserica din lemn cu hramul „Sfinții Trei Ierarhi” din satul Vărășeni, ce datează din secolul al XVIII-lea, cu picturi executate în 1853 de către Ioan Lăpușan.

Date istorice

În trecut, ținutul Beiuș-Vașcău a fost feudă a Episcopatului romano-catolic de Oradea, care, încă din secolul al XIII-lea, obținuse dreptul de minerit aici. Cât privește posesiunile voievozilor și cnejilor români, acestea sunt amintite până la conscripția din anul 1595. Prin înființarea episcopatului românesc greco-catolic de Oradea la 1777, o bună parte din ținut devine domeniul principal al acestei Episcopii.

Despre locuitorii satelor de pe Valea superioară a Crișului Negru așezați aici din timpuri vechi, pomenesc documente din secolele XII și XIII, indicând atât prezența lor în aceste locuri, cât și izvoarele principale de trai: păstoritul și creșterea vitelor. Îndatoririle iobăgești relevă atât condițiile de cruntă exploatare, cât și caracterul în mare măsură pastoral-agricol al acestei populații.

Din secolul al XIII-lea, dar mai cu seamă din secolul al XIV-lea, se dezvoltă mineritul și cărbunăritul. În secolul al XIII-lea se deschid minele de aur și de argint, iar în secolul al XIV-lea, cele de plumb și fier. Pe lângă faptul că o parte din români devin mineri și cărbunari, acum se așează aici meseriași, negustori, funcționari, ofițeri etc. de diferite naționalități (unguri, germani, slovaci etc.). Tot astfel, populația ungurească din localitățile situate pe cursul mijlociu și inferior al Crișului Negru roiește în direcția Văii superioare a Crișului Negru.

Numeroase răscoale ce au urmat până la desființarea iobăgiei au pus populația românească în noi contacte etnoculturale cu românii și cu locuitorii de altă naționalitate din zonele înconjurătoare.

Concomitent cu diferite etape parcurse de evoluția social-economică a zonei, au suferit schimbări și resursele de trai ale locuitorilor. Multă vreme, până în plin feudalism, au trăit din agricultură montană, păstorit, pădurărit, vânătoare, pescuit, albinărit.

Amploarea mineritului și cărbunăritului este cauza principală a dezvoltării Beiușului ca centru industrial-comercial, vamal, administrativ și cultural, precum și a unor centre locale cu caracter industrial.

Târgurile săptămânale și lunare ("de țară") constituiau prilejuri frecvente pentru schimburi economice și relații social-culturale între locuitorii întregii zone.

Târgul de la Bins, pictură de Niculiță Pop.

Amploarea acestor târguri este atestată încă de la începuturile orânduirii feudale. Astfel, documentele din secolul al XV-lea, care constată caracterul parțial și

neîndestulător al mijloacelor de trai oferite de ocupațiile tradiționale atestă încuviințarea ca populația românească din zonă să-și desfacă produsele gospodărești la Beiuș și Vașcău, ceea ce a constituit un imbold material pentru specializarea unor locuitori în: fierărit, lemnărit, olărit, spătărit, sumănărit, cojocărit etc. și a favorizat desprinderea lor progresivă de străvechea îndeletnicire agricolă-pastorală.

Și astăzi, în fiecare joi, Binșul de odinioară găzduiește târgul tradițional în care sătenii din întreg ținutul vin să-și vândă produsele.

Turca, obicei de iarnă

În Bihor, cel mai caracteristic dintre jocurile cu măști este „turca”, parte integrată din ceata colindătorilor; acest joc cunoaște o largă răspândire în teritoriul țării noastre: Transilvania de Vest (Bihorul și Munții Apuseni), precum și Țara Oltului.

În Bihor, acest obicei mai este cunoscut sub următoarele denumiri: „țurcă”, „țahondrea” sau „Măriuță”. În ceea ce privește numele de „turcă”, există mai multe ipoteze. Nicolae Draganu afirmă că numele turcii este de origine slavă, fiind femininul lui „turu” care înseamnă „taur”. O altă ipoteză este lansată de Dimitrie Cantemir, anume că „turca este un spectacol care pare a fi scornit din timpuri vechi din cauza urii contra turcilor”.

În comuna Răbăgani, acest obicei s-a păstrat până în prezent.

Pregătirea obiceiului nu diferă cu nimic de pregătirea oricărui spectacol în general. Pe la începutul lunii decembrie se constituie, din inițiativa unui fecior din

sat, ceata de turcași, compusă din 15-30 de persoane (feciori).

Fiecare membru al cetei are responsabilități precise pe toată durata pregătirii și desfășurării obiceiului.

Personajele principale ale cetei sunt:

- svornicul sau grăitorul turcii (care primește darurile și rostește orațiile);
- gazda mică (în casa căreia se fac pregătirile);
- birăul mic (care anunță la case venirea turcașilor și obține permisiunea de a intra în case);
- iapa (cel care poartă colacii primiți);
- doi chemători (care cheamă familiile care au primit turca la petrecerea finală, numită „bulciugul turcii”);
- muzicanții (dobași și hididiși, mai demult erau și cimpoieri și fluierași);

Componenții cetei diferă de la un sat la altul. În alte sate, de exemplu, ceata mai avea și un popă care rostea „Alduirea colacului”. În alte localități (Ciurmeghiu, Tulca), apăreau până nu de mult niște măști însoțitoare, ce par să fi avut un mare efect scenic. Au apărut astfel, pe lângă turcă, doi „guguțoi”, un fel de „urâți”, îmbrăcați cu haine rupte, mustăți de cânepă, „barbă ca de preot”, căciulă împodobită cu pene de cocoș. Se mai alătura cetei un „irodaș”, probabil ca un transfer din drama liturgică Irozii.

În satul Batăr, pe lângă turcă, mai apare o pepe, „adică o dihanie cum nu-i alta pe lume” (Bar Gheorghe, 65 ani), a cărei mască se confecționa din haine rele, cu fața pudrată cu funingine și împodobită cu pene de gâscă.

La casa gazdei mici, turcașii se adunau în fiecare seară să învețe „corinzile” și rânduiala obiceiului. Câțiva oameni mai în vârstă, care au fost turcași în tinerețe, sunt chemați să supravegheze „școala turcii”. În toate satele, rânduiala era respectată cu strictețe, căci orice abatere era sancționată cu eliminarea vinovatului din ceată.

Din timp, se stabilea unde și când va avea loc împodobirea turcii, moment la care participau femeii și fete, care aduceau prime, batiste, zgărzi și baticuri înflorate („cârpe cu pene”).

Umblatul cu turca începea în Ajunul Crăciunului și se termina la Bobotează. Ceata de turcași cutreiera satul de la un capăt la altul. După obținerea acceptului de a intra în casă, ceata intra în ocol, corinda o corindă sau două, după care se intra în casă cântând. Urmau două, trei corinzi, dintre care una cu aluzie directă la fetele de măritat din casă (dacă era cazul).

După aceea urma jocul turcii. Repertoriul instrumental al acestui joc este “specific”, în sensul că melodiile nu se întâlnesc și în repertoriul de dansuri al satului. Jocul turcii este complex, fiind caracterizat în special prin schimbări de ritm conform cântecului instrumentiștilor, aplecări într-o parte sau alta către copiii sau fetele din casă, plecăriuni în fața colacului, vinarsului sau banilor pe care gospodina le-a așezat pe masă. Jocul Turcii are o componentă ludică, fiind zglobie, șăgalnică.

O altă ipostază a urării era “jocul cu fetele”, ce se reducea la una sau două dansuri. Colindătorii aveau obligația să joace toate fetele din casă.

În jocul turcașului, momentul cel mai important este “moartea turcii”. Pe o melodie tristă a instru-

mentiştilor, turcaşul simulează moartea; toţi turcaşii tac; apoi, încet, încet, turca renaşte, iar jocul se continuă ca mai înainte, în timp ce restul membrilor din ceată descântă.

În continuare, se cântă corinzile preferate ale gazdei, turcaşii se dispun pe două rânduri, pentru că se corindă alternativ; un grup rosteşte un vers, ideea fiind continuată de celălalt grup, şi tot aşa până corinda este gata.. Iapa ia colacii de pe masă, altul ia vinarsul, birăul mic ia banii, după care turcaşii mulţumesc pentru găzduire şi pleacă la o altă casă.

După ce toate casele au fost colindate, chemătorii invită toţi gospodarii care au primit turca la o petrecere de final. Chemătorii sunt îmbrăcaţi în costume identice cu ale chemătorilor la nuntă: sumane, cămăşi albe, căciuli înflorate (decorate cu mărgelile şi alte decoraţiuni femeieşti, numite generic "barşon"). La fiecare casă ei rostesc următoarea orăţie:

“Este cuvântat de la gazda turcii
Şi de la turcaşi
Că pe mâne sară
Să vă gătaţi
Şi la bulciug să viniţi
La un scaun de hodină
La o mâncare bună,
La un pahar, două de vinars
La un joc, două,
Poate şi nouă,
Dacă-ţi vini, bine-o fi!
Noi vă aşteptăm
Cu uşile dăschisă
Cu luminile aprinsă!”

În seara anunțată, la gazda turcii se aduna ceata de turcași împreună cu invitații. Se aduce aici colecta de colaci, vin ars și vin. În fruntea mesei se află gazda și svornicul. Grăitorul cheamă în casă turca și o invită să joace jocul specific. Și de această dată se repetă gestul ritual al morții turcii, pe aceeași melodie tristă de vioară; la un moment dat turcașul iese de sub rochia turcii, iar masca este depusă la un colț al casei (de obicei, se îngroapă), semn că dansul poate să înceapă.

Debutul dansului general este făcut chiar de către turcaș, care dansează de unul singur pe o Feciorească sau pe o Bătuță.

Muzica încetează, apoi găitorul rostește *“alduitul colacului și al vinarsului”*, după care toți cei de față mănâncă, beau, dansează și petrec până dimineața.

Interpretări

În perioada de la Crăciun până la Bobotează, timpul este regenerat. Cosmosul “moare”, regenerând în “haos”, pentru a se renaște revigorat. Se consideră că lumea (uzată), pentru a putea fi revigorată trebuie distrusă și recreată. În această perioadă, se retrăiește timpul sacru în care a început creația lumii. Această credință este preluată chiar din cadrul sărbătorilor precristine de sfârșit de an, de tipul “Saturnaliilor” romane, când restricțiile obișnuite ale legii și moralității erau date la o parte, când întreaga populație se deda unei veselii și voioșii ieșite din comun.

Din analiza mai atentă a orațiilor ce se rostesc cu prilejul sărbătorilor de iarnă, se observă că predomină colindele laice, punându-se un accent deosebit pe importanța Soarelui și a elementelor cosmice. Cultul Solar

a pătruns în Dacia după cucerirea romană din anul 106, deoarece printre soldații de la granițele Imperiului Roman existau foarte mulți adepți ai acestuia. Acest cult este de origine persană; Mithra era considerat zeul luminii și al înțelepciunii. Acesta era supranumit “Zeul” sau “Soarele neînvins”(= “Sol invictus”), “Soli invicto Nabarze Mithrae”, “Deus Sol Invictus Mithras” etc.

Acest cult era dedicat exclusiv bărbaților și cuprindea ritualuri în sanctuare din peșteri, închinat sculpturilor ce-l înfățișau pe Mithra ucigând un taur sacru. Mithra a ucis taurul din porunca Soarelui; din măduva și “sămânța” lui s-au născut plantele și animalele. Sacrificarea taurului apare pe o sumedenie de monumente, simbolizând lupta dintre bine și rău; luptă la care trebuia să ia constant parte orice credincios. O astfel de luptă descrie și jocul turcii. Turca este considerată o întruchipare a diavolului, iar moartea sa reprezintă învingerea răului.

Pe Valea Hobiței și pe malul stâng al Pârâului Apa Mică s-au găsit circa 250 de monumente sculpturale dedicate lui Mithra. Se poate aminti un altar de marmură, având sculptat pe front Frunze de acant, un taur, un cap de bou și o pasăre cu frunză în cioc. Foarte interesantă este asemănarea dintre masca turcii și acest monument; turca combină toate aceste elemente: “taur”, “cap de bou” și “pasăre” cu cioc mobil. De asemenea, la Apullum, a fost găsită o reprezentare cu Mithra ucigând un taur, deasupra unei tulpini în creștere.

Cea mai izbitoare dovadă că jocul turcii are la origine cultul mithraic este dată de o trăsătură specifică a acestui cult; anume aceea a uciderii taurului, prin care se repetă la nivel ritual actul primordial săvârșit de Deus Sol

Invictus. Cel inițiat (care ucidea taurul), era apoi botezat cu sângele taurului, primind proprietățile dătătoare de viață ale acestuia. Cei inițiați participau la o masă cu pâine și cu vin, comemorând credința că moartea taurului a produs grâul și vița-de-vie. Acesta era un rit de fertilizare și regenerare a naturii. Precum și jocul turcii, era considerat o magie pentru primăvara ce vine. Moartea turcii, are, deci, aceeași semnificație ca uciderea taurului, anume repetarea la nivel ritual a actului creației lumii vegetale și animale.

De asemenea, jocul turcii reprezintă un ritual de inițiere, prin care turcașul trecea de la copilărie la bărbăție.

O altă asemănare cu jocul turcii este faptul că tinerii inițiați participau la o masă cu pâine și vin, masă care seamănă cu bulciugul turcii. Ba mai mult, în cazul bulciugului, colacii (pâinea), pălinca și vinul erau alduite, adică oamenii își exprimau recunoștința pentru cele primite.

Mithra s-a născut dintr-o stâncă într-un 25 decembrie, zi în care se sărbătorea, după solstițiul de iarnă, renașterea Soarelui ("Natalis Solis"). Cu acest prilej se cântau cântece care vesteau și premăreau evenimentul: colindele noastre, adică, la romani "calendele" (=versuri de anunțare), colinda fiind considerată, astfel, o veste a întoarcerii.

Solstițiul de iarnă deschide faza ascendentă a ciclului anual, adică permite pășirea în faza luminoasă; ziua începe să crească, lumina învinge întunericul, iar Soarele primește o putere revitalizantă. Soarele este nemuritor, dar el învie în fiecare dimineață și moare la asfințit, de aceea este simbolul resurecției, al veșniciei întoarceri la viață, trecând prin moarte temporară.

Soarele este izvorul luminii, al căldurii și al vieții. Razele sale figurează influențele cerești sau spirituale primite pe pământ. De aceea, țăranul român nu socotește că face un lucru nefolositor când joacă turca, ci într-o gândire magică, invocă forțele fertilizatoare ale pământului.

Pe lângă acest obicei, tradiția populară românească a mai păstrat amintirea cultului mithraic în unele colinde cosmogonice, precum:

“Masă rotilată,
Iai, domnuțu-i domn (pseudorefren)
Dă mere-ncărcată
Soarele-și luce-le,
Merele-și coce-le,
Vântu le sufla-re,
Merele-și picară,
Drumarii le-alege-le,
Mândru le pune-le,
Pân sâne, pân mâne,
Pă zâua dă mâni.
Drumarii plecară
Pe un drum de țară.
Luna-n drum le stară,
Mândru-i d-întrebară:
Ce duceți, drumarii?
Mere căpătate
De la Sfântu Soare,
Cu mare rugare.”

(Colindă culeasă și interpretată de Florica Ungur)

În alte colinde mai întâlnim expresii care amintesc de cultul solar, cum ar fi: “raza soarelui”, “sora soarelui”, “la fântâna soarelui” etc.

De asemenea, în viața cotidiană, la apus sau la răsărit de soare este rostită rugăciunea: "Sfinte Soare, ajută-ne!". La sfârșitul secolului XIX, bătrânii mai aveau obiceiul să-și întrerupă munca, zicând: "Să ne odihnim nițel până o cina și Sfântu Soare, că toată ziua umblă pe cer, de ne luminează și ne încălzește." Există chiar și obiceiul de a jura pe soare, de a-l lua ca martor. Chiar și unele cântece de mireasă amintesc de acest aspect:

"Soare, Soare, Sfinte Soare,

Dă-ne zâua cât de mare

C-am o fată călătoare..." (Holod, județul Bihor)

Deci, turca este un obicei păgân; cu toate acestea, contextul în care se mai practică astăzi este unul sacru. În secolul IV, s-a schimbat data de sărbătorire a Crăciunului (până atunci se sărbătorea în data de 6 ianuarie), suprapunându-se, astfel, peste Natalis Solis. O dată cu contopirea celor două sărbători, a luat naștere un conglomerat format din stratul păgân și creștin între care s-au produs diferite contaminări; turca este exemplul concret.

Oricum am interpreta acest obicei, concluzia ar fi tot aceeași. Chiar dacă turca vestește Nașterea Domnului (așa cum spun oamenii din Răbăgani), chiar dacă vestește Nașterea Soarelui, rolul său este același- anume de a ajuta la recrearea lumii în noul an. Oamenii merg cu turca exact în perioada în care se spune că se reface haosul primordial. În această perioadă, lumea este populată de tot felul de forțe malefice (turca fiind simbolul acestora) care trebuiesc înlăturate cu ajutorul colindelor.

Moartea turcii simbolizează moartea răului din noul an și posibilitatea refacerii cosmosului într-o manieră

pură, fără a mai avea de a face cu energiile negative. Prin colinde, oamenii purifică lumea, dar o și reconstruiesc, restabilind ordinea.

Haosul (Vidrosul) primordial este tărâmul lui Iuda (așa cum este numit diavolul în mitologia populară): “Eu în Vidros m-am născut/ Și în Vidros am crescut/Nici eu nu i-am dat de fund,/Că Vidros este adânc/Cât din Cer până-n Pământ”; așa că în această perioadă lupta împotriva răului este intensă. O credință (creștină) românească spune: “Pământul e așezat pe doi stâlpi, (...) diavolul roade veșnic la ei și când vede Colinda (bățul cel frumos) de la Crăciun, până să-l privească, Dumnezeu iar aruncă fier în rosătura stâlpului și diavolul roade până la Paști, când vede ouă roșii și până să le privească, Dumnezeu iar aruncă fier acolo unde el a ros și astfel îl amână, că niciodată nu mai isprăvește de ros. De aceea nu se scufundă pământul.” (A. Fochi, “Mituri și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea”).

Colindatul este, deci, o altă formă de manifestare a magiei în mediul tradițional, fiind ca o rugăciune ce ajunge mult mai ușor la Dumnezeu, deoarece, în această perioadă cerurile sunt deschise. Credința țaranului în puterea cântecului ritual este sugerată de versurile următoarelor colinde creștine românești: “Ci-mi aștept pe Dumnezeu,/ Ca să cine El cu mine,/ El cu mine, Eu cu El,/ Cum e legea lui Crăciun, / Lui Crăciun celui bătrân, / C-așa mult nu va șede, / Măine-n prânz s-o ridica, / Pleacă-n codru să rodească.”

Dintre toate sărbătorile tradiționale românești, cele de iarnă au ocupat un loc deosebit în viața satului, desfășurându-se spectaculos pe un interval îndelungat de timp, începând din Ajunul Crăciunului și până la Bobotează

și Sfântul Ion. În aceste zile de sărbătoare, se găsea pe masa fiecărui țăran câte un colac sau un ban pentru cinstirea corindătorilor.

Pregătirea pentru fastul acelor zile de praznic se făcea de către toți membrii comunității, cu șase săptămâni înainte de Crăciun. Din 15 noiembrie, când începea Postul Crăciunului, prescripțiile moștenite se respectau cu strictețe. Noptile nesfârșit de lungi ale începutului de iarnă din noiembrie și decembrie strângeau în special tineretul în șezători, la torsul cânepii, în clăci, la sfărâmatul porumbului, prilej de vorbă și act artistic tradițional. Strânși în jurul vetrei, ascultau basmele sau glumele celor înzestrați cu harul povestirii ori comentau întâmplările cotidiene, râdeau la snoavele sau cimiliturile unora și se sfârșeau totdeauna cu cântece. Șezătorile erau singurele prilejuri în care femeile colindau.

Aceste sărbători de iarnă sunt dedicate, în general, cetei de feciori, în special turcașului, fiind un prilej de inițiere. Mai de mult, turcașul era un fecior tânăr, până în 20 de ani. Acest rol nu putea fi însă interpretat de orice fecior, datorită dificultății lui. Chiar dacă turca avea un rol mut, turcașul trebuia să aibă calități de dansator, să aibă vigoare și rezistență fizică. El trebuia să fie, de asemenea și un bun psiholog, să-i cunoască bine pe oamenii din sat “să știe să le scoată banii, să știe să-i ghidilească bine.” Pe drum, îi prindea cu clonțul pe săteni și făcea și alte glume pentru a întreține voia bună.

Toți locuitorii satului iau parte la buna desfășurare a acestui obicei, având rolul lor binestabilit. Ei respectau aceste obiceiuri deoarece în mentalitatea lor făceau *magii*

prin care invocau forțele binelui, iar acum le mai respectă pentru că așa făceau și strămoșii lor.

Nu numai sub aspect etnografic, ci și geografic și istoric, zona Beiușului este cea mai reprezentativă pentru județul Bihor. Nu întâmplător, pentru unii oameni din alte ținuturi ale țării, zona Beiușului se confundă cu întreg Bihorul. Béla Bartók, marele compozitor maghiar, a cules folclor din întreg cuprinsul Carpato-Danubiano-Pontic, dar s-a oprit în special la folclorul bihorean din zona Beiușului. Între anii 1909 și 1910, Bartok a adunat materiale din 17 localități ale zonei, care au fost publicate în culegerea: “Cântece populare românești din comitatul Bihor”. Referitor la această culegere, el afirmă că folclorul bihorean (alături de cel hunedorean) este cel mai autentic, mai pur din toată țara.

Raportată la celelalte măști zoomorfe: “capra” din Moldova, “cerbul” din Sud-Estul Transilvaniei, “brezaia” din Muntenia, turca pare să fie cea mai veche manifestare păgână cu substrat magic.

Masca turcii reprezintă un animal încornorat greu de definit, ce se putea confunda cu o capră, o oaie, un taur, un zimbbru sau un cerb.

“Multă vreme ne-am bătut capul și mult timp am irosit căutând, după exemplul altora, să stabilim, folosind toate căile imaginabile, ce vietate reprezintă turca: e cerb sau taur, e bou sau bouriță, e cerboaică sau capră, barză sau gheonoaie, lup, cal sau altceva? Soluția la care am ajuns era cât se poate de simplă, dacă vreți, e din toate câte ceva, în plus, iepure, cocoș, păun, etc – adică, limpede: ea nu aparține regnului zoologic și cu atât mai puțin celui anthropologic, ci ordinului mitologic, alături de muma

pădurii, balauri, zâne, pitici, zmei, căpcăuni, alături de zei, nimfe, satiri, centauri, sfincși, silenii, gorgoane, cerberi etc.” (Traian Herseni)

Masca turcii în Răbăgani se confecționează dintr-o bătă de 1,20 m, prevăzută cu un cioc de cca. 30 cm, cu două maxilare, cel inferior fiind mobil și putând să fie manevrat de turcaș din interior.

Capul, împodobit cu o piele de iepure, prevăzut cu mustăți, urechi, limbă, coarne din linguri sau bețe împodobite cu baticuri, țângălăi, se continuă printr-o rochie bogată de culoare roșie, confecționată din stambă, de care se agață cozi de iepure.

Ca recuzită, masca de turcă utilizează lemnul, pielea de oaie sau de capră, pânza roșie, hârtie colorată și diferite accesorii de podoabă.

Alte comori locale

Costumul a “trăit” în permanență, răspunzând nevoilor timpului și funcției date de om în diverse ipostaze ale vieții lui; la muncă, la sărbători, la nuntă, la înmormântare, potrivit fiind întotdeauna cu datina, cu bunacuiință. A te îmbrăca așa cum cerea momentul însemna a respecta rânduiala din bătrâni și nimeni nu și-ar fi putut imagina să încalce tradiția. Cu toate acestea, de-a lungul anilor, costumul nu a rămas înghețat în tipare și forme neschimbate; el a evoluat odată cu oamenii. De asemenea, costumele tradiționale variau de la o clasă socială la alta, de la o perioadă a vieții la alta.

Elementele tradiționale ale costumului bărbătesc din zona Beiușului sunt: opincile (în satul Nimăiești era o adevărată artă în confecționarea acestora, material primă

fiind roțile de la căruță), obielele de lână, cioarecii de postav alb (în locul lor, vara se purtau gaci albi “de șapte lați”), șerparul (sau “brâul”) prevăzut cu buzunar pentru bani, cămașa, cojocul, bitușa, sumanul, căciula (“clopul”) neagră sau albă, pălăria de paie sau de postav.

Cizmele de piele, lungi până la genunchi, erau numai pentru sărbători.

Costumul femeiesc era compus din: opinci, obiele (care au fost înlocuite treptat cu ștrimfi), poale albe (în zona Beiușului se remarcă poalele cu prime și fodră), zadie de cânepă, bumbac, lână sau, mai nou, păr (material gata cumpărat, în cazul Răbăganilor, din târgul de la Binș), spătoi, cojoc, suman, batic, zgardă.

Baticul era un accesoriu obligatoriu doar pentru femeile măritate, fetele tinere purtau părul prins în două coșițe, așa cum reiese chiar și din “Corinda fetii”:

“Coade-n spate-o împletit,

O-mpletit în șasă viță,

Printre ele romoniță.”

Fetele tinere purtau acest batic doar în zilele ploioase. De asemenea, pentru aceste zile, femeile aveau așa numita “feleagă de cap”.

Alte “accesorii” ale portului fetesc de sărbătoare erau: *felegile de brâncă* (feleaga dăruită unui flăcău, simboliza înțelegerea între tineri și faptul că se vor logodi curând), *cheșcheneele* (sau batistele de cătană, pe care fetele le dăruiau iubiților lor care mergeau în cătănie, ca semn că-i vor aștepta până când se vor întoarce) și *straițele* cu care se făleau în Târgul Binșului.

O dată cu momentul căsătoriei, oamenii își schimbau portul:

“Cine să mărită-n sat
Nu știi că s-o măritat,
Numa portu și-o schimbat.
Da care mere pă sate
Și cizmele-s măritate
Și obielele dăn ele
Și-alea trag a dor și jele.”

(Florica Ungur - “Țucu-te, mireasa mea”).

Portul de fată, de adolescentă, de nevestă tânără și de femeie bătrână (precum și la băieți) se diferențiau în primul rând prin cromatică și prin gradul de ornamentație. Costumul fetelor avea ornamentații bogate de culori deschise (galben, portocaliu, albastru deschis, verde), la costumele adolescentelor predomina culoarea roșie (ca simbol al fertilității), la cel al nevestelor tinere predomina albastru, maro, iar la cele bătrâne – negru.

Întâlnim mai multe tehnici de ornamentare (pentru poale, gaci și spătoaie). Prima și cea mai veche este *scăfătura*, anume broderia pe cute; cutele de la mâneci (din zona pumnarilor), de la gâtul spătoaielor, dar și de la poale reprezentau singurele metode pe care țărăncile le-au găsit pentru a strâmta materialul, deoarece nu aveau foarfeci. Alte tehnici sunt: *ciurul* (= broderia pe fire trase), *ștrengulitura* (=broderia spartă), *fufește* (=broderia plină), *brânelește* (= broderia cu cruciulițe), *trăsurește* (=cusătură ornamentală pe fire numărate, pe toată lungimea sau lățimea modelului, executată înaintea acului), *bătăcitură*, *ștrunguțe*, *ochiți*, *chicuță*, *ciur țiğănesc* etc.

Cel mai cunoscut motiv de pe costumele din zona Beiușului reprezintă: “*coarnele de berbec*”.

Alte motive semnificative sunt: “*sfacul*” (= rămurea stilizată), “*roata ceriului*”, “*soare cu spic*”, “*sudrigeanul*”, “*calița încurcată*”, “*cârligu fârgățatu’* ” (care derivă din spirala dacică), “*pomul vieții*” etc.

Coarne de berbec.

Cojoacele femeiești erau mai împodobite decât cele bărbătești; precum și cele purtate de tineri sunt mai împodobite decât cele ale vârstnicilor. În zona Beiușului se purtau patru tipuri principale de cojoace: *cojocul “poienăresc”* (lucrat la Poienii de Jos), *cojocul “binșenesc”* (lucrat la Binș), *cojocul “cohănesc”* (lucrat în Vașcău) și *cojocul “concinesc”* (lucrat la Roșia, denumirea sa provine de la “conci”= coc, anume modul de aranjare a părului femeilor măritate; în concluzie, acest cojoc era purtat doar de oamenii care erau căsătoriți). De altfel, datorită simbolisticii ornamentației (cu simbolistici sexuale), cojoacele erau purtate doar începând cu vârsta adolescenței.

În ceea ce privește conservarea procedeelor de confecționare a pieselor de port, în Răbăgani, nana Nuța mai confecționează și astăzi zgârzi și zădii “dân păr” ca odinioară.

Considerații finale

Datorită semnificațiilor satanice ale turcii, observate într-o serie de detalii, de costumație și de gesturi aparținând jocurilor ei, turcașul se „spurca”. Astfel, el nu putea intra în Biserică timp de șase săptămâni, dar și atunci, doar cu o pregătire anume. În cazul în care acesta murea în acel interval de șase săptămâni, trupul său nu putea fi înmormântat în cimitir. Mai mult, nimeni nu îndrăznea să se apropie de turcă și nu totdeauna este lăsată în casă.

Astăzi, tot mai puțini cred în astfel de lucruri și tot mai puțini merg să se cuminece după încheierea ritualului.

Caracterul păgân al acestui joc „diavolesc” datorită replicilor îndrăznețe (uneori obscene) întâlnite în descântecurile turcii contrastează flagrant cu percepțiile religioase. În consecință, atât biserica ortodoxă, dar mai ales cea catolică au recurs la diverse constrângeri și în cele din urmă la o tactică ingenioasă, aceea de a substitui sărbătorilor păgâne pe cele religioase. Cu toate acestea, nici turca, nici alte jocuri cu măști n-au putut fi înlăturate.

În zona Beiușului, în opinia prof. universitar doctor etnolog Doina Ișfănoi, „s-a păstrat până în secolul XXI, tot ceea ce ținea de tradiția colindatului ca formă de manifestare majoră, marcând din Ajun și până a doua zi de Crăciun viața spirituală a comunității.”

Corindele, în satul Răbăgani se mai păstrează și astăzi sub forma lor străveche. În mentalitatea țăranului român

alterarea unui text ritual este de neînchipuit; consecințele ar fi foarte grave; textul și-ar pierde efectul, primind unul contrar. Rigorile obiceiului sunt rigorile Soarelui și ale naturii, în centrul căreia avea loc marele spectacol al vieții umane.

Cu toate acestea, obiceiul turcii a evoluat, chiar dacă localnicii consideră că aceste obiceiuri sunt “perfecte” (Vlădic Dumitru, 65 ani, hidrogeolog). În primul rând vestimentația oamenilor este diferită; portul popular nu mai este îmbracat decât în prima zi de Crăciun, la Biserică. Chiar și atunci, nu toată lumea îmbracă acel costum vechi, tradițional, cu motive mici și culori stâmpărate. Se creează acum tot felul de costume care nu mai seamănă cu cele ce au fost.

În prezent, în Răbăgani, colindatul cu turca începe chiar din Biserică, prin “*alduirea colacului*”, nemaiținându-se cont de originea păgână a turcii. Întrebată fiind despre spurcatul turcașului, o femeie de 56 de ani, care a lucrat la cooperativă a răspuns: “Vezi, de-astea nu prea știi...” De fapt, în prezent, turca este un simbol creștin, spun oamenii din sat: “Îi lăsăm pe turcași să intre în casele noastre pentru că ei vestesc nașterea Domnului.” (Vlădic Dumitru), “Turca aduce noroc!” (Vlădic Ana, 62 de ani, profesoară de biologie, pensionară).

De asemenea, oamenii nu cunosc semnificația fertilizatoare a turcii. Ei spun că “merg cu turca pentru a se distra”(V.D); distracția fiind o necesitate după asprele zile de post. Distracția din punctual lor de vedere este asociată chiar și cu băutura.

Despre masca turcii, același informator afirmă că “tăt așe o fost dă când îs io”, iar turcașul din Răbăgani, în

decembrie 2010, nu mai era un fecior; era un bărbat de aproximativ 48 de ani, căsătorit și cu copii.

Despre vechimea obiceiului, însă, am întâlnit opinii diferite; Același Vlădic Dumitru spune că "Eu am 65 de ani, eu eram mititel când..., și înaintea mea, probabil, încă cu vreo zece, douăzeci de ani, nu știu, n-aș putea să spun.", iar aceeași muncitoare la cooperativă spune: "Îi un obicei strămoșesc, îi creștinesc, îi ...cum să zâc io?"

Un factor care stimulează menținerea acestei tradiții este reprezentat de grija autorităților locale și regionale pentru păstrarea și promovarea tradițiilor. Sub auspiciile acestora, an de an, în preajma Crăciunului, turcașii din Răbăgani sunt aduși în fața marelui public.

Metode și bibliografie

În sprijinul efectuării acestei lucrări, am consultat o vastă bibliografie de specialitate, dar am și făcut o incursiune în lumea satului Răbăgani.

Metodele de cercetare pe teren pe care le-am folosit au fost: interviul, înregistrarea audio și înregistrarea video. Am consultat un număr mare de oameni, dar părerile lor despre obicei au fost cam aceleași, singura divergență de opinii fiind legată de vechimea obiceiului. Cel mai reprezentativ informator este Vlădic Dumitru, de 65 de ani, fost hidrogeolog, dar și Viorica Gabor (53 de ani, muncitoare), care mi-a povestit încă de acum doi ani despre conservarea acestui obicei, care a atras chiar și atenția Televiziunii Române.

- [1] Bela Bartok – "Cântece populare românești din comitatul Bihor", Ed. Academiei Române, București, 1913,
- [2] Blaga Aurelia și Dunăre Nicolae – "Nestemate bihorene", Ed. Tehnică, București, 1974;

- [3] Bocșe Maria – “Țesături populare românești din Bihor”, întreprinderea poligrafică “Crișana”.
- [4] Chevalier Jean și Gherbrand Alain – “Dicționar de simboluri”, ed. “Artemis”, București.
- [5] Coman Mihai – “Sora Soarelui”, Ed. “Albatros”, București, 1983.
- [6] Crăciunaș Grigoriu – “La fântâna soarelui”, Ed. “Mediamira”, Cluj-Napoca, 2001.
- [7] Dunăre Nicolae – “Textile populare românești din Munții Bihorului”, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, Sibiu, 1959;
- [8] Ghinea Dan – “Enciclopedia geografică a României”, Ed. Enciclopedică, București, 2000.
- [9] Godea Ioan – “Zona etnografică Beiuș”, București, 1981.
- [10] Herțea Iosif – “Despre unele datini de iarnă din împrejurimile comunei Tinca”, publicat în “Zilele folclorului bihorean” ediția a IV-a, Centrul județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă- bihor, Oradea, 1974.
- [11] Mârza Traian – “Folclor muzical din Bihor”, Ed. Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974.
- [12] Micle Aneta – “Manifestări dramatice în cadrul sărbătorilor de iarnă pe cursul inferior al Crișului Negru” publicat în “Zilele folclorului bihorean” ediția a IV-a, Centrul județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă- bihor, Oradea, 1974.
- [13] Oișteanu Andrei – “Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească”, Ed. “Minerva”, 1989.
- [14] Roșu Titus – “Turca, străvechi obicei de iarnă la români-argument al comunității și unității naționale”, publicat în “Zilele folclorului bihorean” ediția a IV-a, Centrul județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă Bihor, Oradea, 1974.

Ioan Degău, Violeta Gherman

Speranțe ale cântecului popular.

Zona etnofolclorică Crișana.

Am spus-o de nenumeroase ori, așa că a reveni asupra acestui fapt ni se pare superfluu: există o mare disponibilitate a bihorenilor pentru cântecul popular, precum și un apetit al tinerilor pentru acest gen de muzică. De asemenea, am remarcat și marele număr de soliști vocali și instrumentiști întâlniți aici, unii de mare valoare artistică. Continuăm în acest spirit, a vă prezenta alți tineri aspiranți și alte ansambluri folclorice ale tinerilor, majoritatea cu realizări mai mult decât notabile în peisajul folcloric actual. Nu înclinăm să spunem că toți aceștia vor deveni interpreți de marcă ai cântecului popular. Dar, dacă 10% vor deveni, câștigul este imens, având în vedere și faptul că ceilalți vor fi "fani" ai unor colegi, dar, mai ales, iubitori și propagatori ai cântecului românesc din Bihor.

Totuși, abundența tinerilor aspiranți la gloria scenică incumbă și riscuri. Acestea vizează, în primul rând, autenticitatea pieselor propagate. În ultima vreme, au apărut sute de melodii și versuri lucrate în "laboratoare" mai mult sau mai puțin profesioniste, care induc - în repertoriul tinerilor - contrafacerea, piese muzicale "adaptate" de la o zonă la alta, și versuri de tip manelist, care trădează ceea ce este cu adevărat folclorul, cântecul autentic. În unitățile de profil se simte lipsa unei educații folclorice profunde și durabile, nu există preocupare pentru textele și melodiile autentice, deși - la dispoziție - există culegerile lui Bartok, Traian Mârza sau Mircea Câmpeanu,

ca să pomenim doar nume celebre, cu câteva mii de înregistrări și transcrieri accesibile celor care bat la poarta cântecului autentic, a folclorului. Poate că, în sfârșit, a venit și vremea acestora, că doar trăim în țara "lucrului bine făcut"!...

Două precizări se mai impun: în realizarea profilurilor acestor tinere speranțe o contribuție majoră au doamnele profesoare Irina Mihoc și Anamaria Gal, cărora le mulțumim și pe această cale; spațiul acordat unuia sau altuia dintre protoganiști nu reflectă valoarea sau aprecierea noastră deosebită, ci doar "bogăția" de date pusă la dispoziția noastră.

Ansamblul Folcloric „Ardeleana” – Tulca

Ansamblul Folcloric „Ardeleana”, a fost înființat cu sprijinul tarafului Miți (Alexandru Lăcătuș), care, din dragoste pentru jocul popular, a strâns în jurul său tineri și vârstnici punând bazele unui ansamblu de dansuri populare bihorene. Talentul lăutarului și eforturile dansatorilor au rodit apoi în numeroase reprezentații la nivel local, județean și național.

Miți (Alexandru Lăcătuș)

De sărbători și duminica, scena de distracție și de promenadă devenea centru satului unde se organizau jocuri în fiecare duminică.

Jocurile începeau cu dansurile specifice zonei: Trei sus, continuau cu Feteasca apoi cu Ardeleana, și se încheiau cu Feteasca. Pe lângă acestea se mai jucau Roata și Polca. Jucătorii vârstnici au dispărut și ei unul după altul, ultima perioadă de activitate a formației de dansuri bătrânești – când de altfel a obținut și cele mai frumoase aprecieri și elogi – a fost între anii 1985-1989. În această perioadă formația de dansuri din Tulca s-a calificat, la Timișoara, pentru faza finală a Festivalului național al jocurilor bătrânești de la Târgu- Mureș unde a obținut locul întâi pe țară. După acest succes, formația a intrat în vizorul unor etnografi din Japonia, care s-au deplasat în Tulca pentru a filma dansurile locale și a culege date despre cultura și obiceiurile locului.

Echipa de dansuri populare a localității Tulca, la Festivalul Național de la Târgu Mureș, în anul 1984.

Activitatea ansamblului a fost sistată în perioada 1990- 2011.

Începând cu anul 2011, la inițiativa domnului primar al Comunei Tulca, Bulzan Ioan și a doamnei Herdean Laura (directorul școlii și profesor la Tulca), ansamblul își începe activitatea în luna octombrie. În acest demers au fost și sunt sprijiniți de Cristian Seghedi, instructor-coregraf al ansamblului.

În luna mai 2012, a fost prima reprezentație scenică a noului ansamblu constituit din tineri ai satului. Pe lângă corpul de dansatori (17 perechi de tineri), formația are în componență și trei soliști vocali: Larisa Goron, Mădălina Bulzan și Mădălin Dodu (absolvent al Școlii de Arte "Francisc Hubic" - Oradea).

Calitățile umane ale membrilor grupului folcloric au fost, de fiecare dată apreciate, fapt reflectat de numeroase spectacole la diferite evenimente, cum ar fi: emisiuni tv, lansări de albume, reclame, nunți și botezuri. Cei care îi văd pe tineri în spectacole nu îi uită, mărturie sunt desele solicitări și apariții în public, ceea ce constituie un motiv de mândrie și certitudine a valorii ce o reprezintă. Spectacolele prezentate, prin intensitate, i-au adus apreciere publicului spectator.

Intenția ansamblului este de a prezenta o imagine despre cultura și obiceiurile din Bihor, oferind un moment de tradiție evenimentului la care ia parte.

În calitate de ansamblu de amatori, Ansamblul Folcloric „Ardeleana,, - Tulca, a participat la numeroase competiții și festivaluri folclorice, organizate în județ și în țară.

În repertoriul ansamblului se regăsesc jocurile populare din diferite zone ale Bihorului: Dansuri de pe valea Crișului Repede: luncan, sălăjan, mânântăl; Dans de pe valea Barcăului: țura fetelor; Fecioresc de Bihor; Dansuri de pe valea Crișului Negru: ardeleana (jocul specific comunei Tulca), polcă, pe picior.

Actualul ansamblu a avut reprezentații de succes în județ la: Beiuș, Roșia, Ștei, Salonta, Tinca, Oradea, Diosig, Marghita, Vadu Crișului, Tileagd, dar și în alte județe: la Festivalul anual de la Muntele Găina, jud. Alba, și la Festivalul din Vișeu, jud. Maramureș.

Ansamblul Folcloric *Moșuț* din Vadu-Crișului

Credința noastră strămoșească, tradițiile, obiceiurile, dar și portul popular sunt valori inestimabile ce definesc un popor, facându-l statornic și nemuritor în ciuda scurgerii timpului.

Copiii sunt cele mai sensibile ființe, dornice să învețe, să înțeleagă, să simtă, vârsta lor fragedă nefiind un impediment în abordarea acestei teme, ba mai mult, aceștia prezentând un deosebit interes pentru tradiție și dans.

Dovadă a acestui fapt, sunt copiii și dascălii lor, care au înțeles că pe lângă multe altele mai au și această nobilă misiune, de inițiere a elevilor în cunoașterea și păstrarea culturii tradiționale.

Plecând de la ideea că este foarte important pentru o comunitate să se ridice la nivelul societății, a lumii și a vremurilor, prin ceea ce a primit, păstrat și poate transmite mai departe urmașilor, credința în Dumnezeu, atitudinea sănătoasă față de muncă, cultură și un comportament

corect și decent față de societate și viață – a luat ființă Ansamblul Folcloric "Moșuț" al Căminului cultural din Vadu Crișului, în februarie 2010 – la inițiativa domnului primar Dorel Cosma, a domnului viceprimar Hașaș Ioan precum și a unor oameni iubitori de tradiție, părinți ai copiilor ce fac parte din Asociația "Moșuț".

Numele ansamblului vine de la denumirea populară a unei flori endemice care crește în defileul Crișului Repede, denumire ce rămâne întipărită ușor în mințile spectatorilor de pretutindeni.

Formația de dansuri populare tradiționale, instruită de maestrul coregraf Crișu Florea, sub coordonarea artistică a pof. Liana Boț, are în componența sa 11 perechi de dansatori cu vârste cuprinse între 11- 19 ani, precum și o solistă vocală, Nicoleta Ștef – o interpretă frumoasă și talentată –.

Prin frumusețea și autenticitatea costumelor, prin calitatea prestațiilor în cadrul unor serbări și festivaluri folclorice, ansamblul s-a impus repede, devenind respectat și invitat la multe spectacole de gală.

Rezultate obținute:

- Premiul I – Festival concurs "Valorificarea folclorului copiilor prin activități în școală și grădiniță" - Arad, 25 martie 2011
- Premiul I – Festival concurs interjudețean "Tradiții și obiceiuri populare românești"- Beiuș, 2014
- Marele Premiu – Trofeul Festivalului concurs "Cântec, joc și voie bună la Negrești în băătăură"- Negrești, Vaslui, 18 -19 octombrie 2014

- Locul I – Gala “Vetre Folclorice” - Oradea, 28 noiembrie 2014
- Premiul I – Trofeul Festivalului concurs interjudețean “Tradiții populare românești” - Beiuș, 2015
- Premiul II – Festival concurs “Peștișorul de aur”, Tulcea, 7-12 august 2015
- Locul I – Gala “ Vetre Folclorice”- Oradea, 27 noiembrie 2015

Ansamblul a participat la numeroase spectacole și festivaluri în județ, în țară, dar și în Ungaria la Kereszegapati și Hajduszoboszlo.

Cornel-Costel Cornea

Își are rădăcinile din partea tatălui într-o zonă cunoscută și reprezentativă a Bihorului (Valea Meziadului), iar din partea mamei, în satul Delani, un sat cu oameni gospodari, unul și unul, care din cele mai vechi timpuri s-au ocupat de agricultură, creșterea animalelor, dar mai ales de prelucrarea pieilor de animale, de bitușerit. Ieri istorie, astăzi mister, satul Delani este numit „satul cu icoane”, deoarece prin grija preotului Ionel Tota, oamenii marchează sacralitatea satului, prin icoanele cu sfinții protectori, prinse pe fațadele caselor.

Prin complexitate și varietate de elemente, Cornel Cornea, adună prin cei doi părinți, o zestrea folclorică bogată. Cu rădăcini adânc ancorate în pământul "sfânt" al celor două sate, Cornel Cornea vine în lume ca o binecuvântare pentru părinții săi, într-o zi frumoasă de primăvară, la data de 25 martie 1996, în orașul Beiuș.

Studiile primare și gimnaziale le face la Școala Generală Nicolae Popoviciu Beiuș, iar liceul la Colegiul Național "Samuil Vulcan" – Beiuș, în prezent fiind student, în anul I, la Facultatea de Electroenergetică - Oradea.

Cornel se îndreaptă cu pași hotărâți spre cercul de folclor de la Clubul Copiilor din Beiuș, condus de prof. Irina Mihoc, pe când era elev în clasa a IX-a. Odată ajuns aici, își manifestă dorința de a învăța tainele dansului popular. Ușor, pe numărătoare, la început, Cornel reușește să deslege aceste taine. Ca urmare, intră în formația de dansuri „Lilioara”, formație de performanță, cu un palmares bogat de premii, la nenumăratele concursuri naționale și internaționale, palmares la îmbogățirea căruia a contribuit binențeles, și Cornel.

Mai târziu, pe la sfârșitul clasei a IX-a, își manifestă dorința de a cânta la un instrument de suflat și se orientează spre saxofon. Entuziasmat și deosebit de sânguinos, începe studiul cu suflătorul din Pietrani (Caminiță Ioan), cu Fărcuț Nicolae (un renumit highhighș din zona Binșului, dar și suflător), continuă cu dascălul Ghiță David, apoi cu profesorul Petrică Popa. Pentru că dorește să-și îmbogățească și mai mult cunoștințele și deprinderile de interpretare, în anul 2015, se înscrie la Școala Populară de Arte, Francisc Hubic, din Oradea, unde este instruit de prof. Aurel Moț.

Urcă pentru prima dată în scenă, alături de taraful formației „Lilioara” instruit și condus de prof. Dan Magdalena.

Cântă și individual, reușind să obțină câteva premii:

- Premiul I - Festivalul Național „Ambasadorii Unirii” - Alba Iulia

- Premiul II - Festivalul Național „Călușarii” - Slatina
- Premiul I - Festivalul Național „La fântâna dorului” - Șimleul Silvaniei
- Premiul I - Festivalul Regional „Poartă deschisă spre vocație” - Beiuș
- Premiul I - Festivalul Județean „Obiceiuri și tradiții” - Oradea
- Premiul I - Festivalul Județean „Variatăți Bihorene - Oradea
- Premiul I - Festivalul Județean „Vetre folclorice” - Vașcău
- Premiul I – ”Olimpiada de muzică”, faza județeană (organizată de domnul profesor Lazea Remus, de la Liceul Pedagogic ”Nicolae Bolcaș”) - Beiuș

Face progrese mari, astfel că, în scurt timp, a fost preluat de formații din zonă, alături de care cântă la nunți și petreceri. Sigur că, abordează folclor din toate zonele țării și este apreciat pentru stilul și modul de interpretare.

Aurel Mihoc

Leagănul copilăriei lui Mihoc Aurel Florin este Beiușul, orașul în care s-a născut într-o zi caldă de vară, în luna lui cireșar, la 22 iunie 1996, într-o familie de oameni horitori: tatăl Mihoc Sorin, – un talentat highhighiş al zonei Binşului care a preluat şi a dus mai departe „danţurile”, autentice din repertoriul regretaţilor highhighiş, Aurelu Draii şi Puştiu; mătuşa (sora tatălui, Irina Mihoc, cunoscută cântăreaţă de Bihor); bunica Floarea Mihoc (Floarea Lăzării din Sălişte) – o doinuitoare unică, un valoros rapsod popular, de la care au fost preluate numeroase materiale folclorice, de către Radio România Bucureşti şi Televiziunea Română Bucureşti, de către numeroşi oameni de cultură şi culegători de folclor; bunicul Mihoc Aurel (Lelu Bilanii din Talpe), un împătimit al dansului, o voce inconfundabilă,

cânta foarte frumos și la fluier; verișoara Voichița Mihoc, interpretează de muzică populară, o voce de marcă a Bihorului.

Școala primară și gimnaziul le-a făcut în Beiuș, iar studiile liceale la Colegiul Național "Samuil Vulcan" din Beiuș. În prezent este student în anul I la Școala de Poliție de Frontieră, "Avram Iancu" din Oradea. Încă de la grădiniță, Aurel a activat la cercul de folclor al Clubului Copiilor din Beiuș, făcând parte din formația „Lilioara”, instruit și îndrumat fiind de prof. Irina Mihoc, mătușa sa, care i-a pus pentru prima dată vioara în mână, la vârsta de 7 ani. A fost preluat apoi de tatăl său, Mihoc Sorin, care a aprofundat tehnica de lucru și interpretare transmițându-i bogăția repertoriului său. Și pentru că studiul viorii cere multă muncă și sudoare, Aurel și-a făcut debutul în scenă, ca dobaș. Încă de mic a iubit mult vioara dar și toba. Când au început să-l "asculte puterile", trăgea toba după el prin casă și o bătea de nu se mai înțelegea om, cu om, mai apoi putând să țină toba în spate, tatăl Sorin, s-a simțit salvat, avea dobaș. Așa a început Aurel să cante cu tata, multă vreme ca dobaș, iar când a simțit tatăl că poate urca în scenă ca viorist, i-a dat drumul.

Aurel a fost înzestrat și cu o voce minunată, cu un farmec personal în interpretare, precum și cu o puternică dorință de joc. A reușit să deprindă spectaculos figurile de dans, din cadrul formației de dansuri „Lilioara” a Clubului Copiilor Beiuș, formație instruită de prof. Irina Mihoc, fiind și dansator al acestei formații, o bună perioadă de timp.

A adunat și câteva premii și diplome:

- Premiul I - Festivalul Internațional de folclor „Brăulețul” - Curtea de Argeș

- Premiul I - Festivalul Internațional de folclor „Perinița” - Ungaria
- Premiul I - Festivalul Internațional de folclor „Regele Brazilor” - Prundu Bârgăului
- Premiul I - Festivalul Național „Ambasadorii Unirii” - Alba Iulia
- Premiul II - Festivalul Național „Călușarii” - Slatina
- Premiul II - Festivalul Național „La fântâna dorului” - Șimleul Silvaniei
- Premiul I - Festivalul Regional „Poartă deschisă spre vocație” - Beiuș
- Premiul I - Festivalul Județean „Varietăți Bihorene - Oradea
- Premiul I - Festivalul Județean „Vetre folclorice” - Vașcău

În anul 2012 a participat la ”Tabăra de dezvoltare a cunoștințelor în privința tradițiilor și obiceiurilor populare Bihorene”, organizată de Clubul Lions la Oradea. Aici a deprins tehnica construirii viorii cu goarna, sub îndrumarea instrumentistului și meșterului popular, Dorel Codoban, din Lazuri de Roșia. A colaborat în continuare cu el, deoarece prinsese drag, iar meșterul Dorel îl aprecia pentru seriozitate, îndemânare și talentul său. Așadar, tânărul Aurel Mihoc duce mai departe ceea ce a învățat de la Dorel Codoban, și în prezent are construite șase viori cu goarnă. Datorită seriozității și dragostei cu care tratează activitățile pe care le desfășoară, a frumusetii și autenticității melodiilor pe care le interpretează, a fost și este deosebit de iubit de profesori, de toți bihorenii și nu numai.

Georgiana Mărcuț

S-a născut la data de 31 iulie 1997, originară fiind din Topa de Sus (comuna Dobrești), a terminat primele două clase la Școala Generală din Topa de Sus, urmând ca celelalte clase III-VIII să le continue în Spania (Valencia). La terminarea școlii generale, Georgiana se întoarce în România, unde își termină și liceul.

La revenirea în țară, Georgiana a început să își urmeze visul de o viață, și anume, acela de a fi solistă de muzică populară, de mică fiind o iubitoare de folclor.

"Norocul" a apărut în calea sa, în ziua în care a cunoscut-o pe profesoara sa de canto Romina Nemeș-Silaghi (solistă consacrată de muzică populară), care încă din prima zi, a ajutat-o pe Georgiana și a inițiat-o pe acest drum.

Talentul său, nu este unul întâmplător, mai ales ca tatăl său este un cunoscut instrumentist (vioară), talentul

transmițându-se și fratelui ei, care este pasionat de saxofon, așadar, o familie talentată, iubitoare de folclor.

Începând cu anul 2015, Georgiana face parte din Grupul Vocal „Poienițele”, grup coordonat de Romina Nemeș-Silaghi, alături de care participă la numeroase concursuri, festivaluri și spectacole locale, zile comunale, evenimente istorice etc.

Are în repertoriul personal trei cântece, dintre care 2 populare: „Colo sus lângă deluț”, „Când îi nuntă,-i sărbătoare” și un cântec comercial „Am o inimă și-i place”. Pe lângă aceste trei cântece, Georgiana are în repertoriul său personal și un colind vechi, pe care l-a învățat de la străbunica sa.

Costumele sale sunt costume autentice, lucrate manual de străbunica sa, vechi de peste 90 de ani, cu acestea mândrindu-se mai la toate emisiunile televizate pe canalele „Hora TV” și „Favorit TV”, la care a luat parte, dar și la spectacolele la care a fost prezentă până acum.

Ioana Bunta

O promisiune a cântecului popular bihorean din Țara Beiușului, este și tânăra interpretă Ioana Bunta, elevă în clasa a XI-a, la Colegiul Național "Samuil Vulcan" – Beiuș, fiind măscută într-o zi de vară (10 iulie 1998), într-un sat minunat, așezat de o parte și de alta a Văii Roșiei, satul Căbești, comuna Remetea.

„Mi- a plăcut să cânt de mic copil, îi moștenesc pe bunicii mei. Bunicul din partea tatălui (Bunta Gheorghe), cânta frumos ori de câte ori avea ocazia să-și arate talentul,

iar bunicul din partea mamei (Popoviciu Alexandru), cânta la vioară mai la toate evenimentele ce aveau loc: nunți, botezuri, clăci și la jocul din sat”.

Duce mai departe tradiția din familie, prin vocea ei caldă și duioasă, printr-o ținută scenică sobră, autentică, dar plăcută, abordând cu curaj repertoriul doamnei Irina Mihoc, care îi este și mentor, dar și a altor interpreți din Bihor, fiind susținută de părinții săi (Ana și Valer Bunta).

Frecventează cercul de folclor, canto popular și dansuri populare, de la Clubul Copiilor din Beiuș, unde dragostea pentru cântec și joc prinde contur. Prin conștiinciozitate și muncă asiduă, Ioana Bunta face pași repezi printre ceilalți colegi, străbătând poteca șerpuită a învățăcelului, cu destulă ușurință, pentru că ea dorește să ajungă acolo unde sunt cei buni.

Ioana se mândrește cu agoniseala muncii ei:

- Diplomă de participare - Festivalul Național al pricesnelor „Cântați Domnului Cântare Nouă”
- Premiul II - Concursul Național „Tradiții și Obiceiuri Populare Românești” – Beiuș
- Premiul I - Festivalul Național „Ambasadorii Unirii” - Alba Iulia
- Premiul I - Festivalul Județean ”Obiceiuri și Tradiții”
- Premiul III - Festivalul Interjudețean ”Floare de Lotus”-Oradea
- Premiul I - Festivalul regional „Poartă deschisă spre vocație” organizat de Irina Mihoc
- Premiul I - Concursul Județean „Cântați cu noi”
- Premiul I - Festivalul „Oul de Paște - Drăgoteni

Alături de prof. Irina Mihoc, Ioana participă la diverse evenimente: Concerte de colinde, trei ani la rând, pe scena din Piața Universității București; la Zilele Beiușului, precum și la alte spectacole din județ și țară.

Cu cântecul ei, cu talentul și cu portul autentic din vatra casei, Ioana vine să dea o dimensiune nouă folclorului și cântecului popular de pe Crișul Negru.

Răzvan Țurcaș

Țurcaș Răzvan este din Josani, și s-a năcut într-o zi de noiembrie (6 noiembrie 1998), zi în care soarele a strălucit cu putere, deoarece avea să anunțe venirea pe lume a unui viitor instrumentist de succes, ce avea să încălzească suflete oamenilor, așa cum încălzește soarele suprafața terestră într-o zi călduroasă de vară.

Era o bucurie imensă în casa și familia lui Răzvan în acea zi, însă bunicul lui Răzvan, Luca, – cunoscut hididiș din zona Crișului Repede – era cel mai fericit, deoarece încă de dinainte de a veni pe lume Răzvan, bunicul său își dorea să aibă un nepot, pentru a putea duce tradiția familiei mai departe, și anume aceea de a cânta la un instrument, vioară.

Anii au trecut repede, iar odată cu împlinirea vârstei de 4 anișori, Răzvan a ținut pentru prima oară vioara în mână, și asta datorită bunicului său, care a așteptat cu multă nerăbdare să treacă ani, pentru a vedea dacă nepotul său îl va moșteni. Cu mult entuziasm, bunicul său îi cumpără lui Răzvan prima vioară, începe să îl învețe să o folosească, ajungând în scurt timp să și cânte prima melodie "La mulți ani", precedată fiind de multe ale melodii, învățate de la bunicul său. Deși la început părea o joacă, după scurt timp, Răzvan începe să îndrăgească acest instrument, învață numeroase melodii din zona Bihorului și nu numai, pe care le cânta la diverse evenimente, toate aceste fără a participa la cursuri specializate în acest "domeniu", al artei.

Văzând că vioara a devenit pentru el o bucurie, din dorința de a învăța mult mai multe lucruri despre acest instrument, Răzvan se înscrie la Școala de Arte "Francisc Hubic" din Oradea, aici profesorul sau Liviu Buțiu fiind uimit de realizările, de devotamentul și de seriozitatea lui Răzvan, aceste lucruri motivându-l pe profesorul său să își pună încrederea în el și în reușitele sale. Răzvan nu și-a dezamagit bunicul, familia și nici pe profesorul său, fiind în prezent este unul dintre cei mai buni instrumentiști (din generația sa), capabil să cânte la vioară orice melodie pe care o aude, chiar și pentru prima dată.

De asemenea, a participat la numeroase concursuri, unde a primit numerosi lauri, precum și la spectacole din diferite zone ale țării. A absolvit cursurile Scolii Generale din Butan, în prezent fiind elev al Colegiului Tehnic "Alexandru Roman" din Aleșd, și absolvent al Școlii de Arte "Francisc Hubic" din Oradea.

Elena Mihuța

Una dintre cele mai frumoase, calde și placute voci, Elena Mihuța, s-a născut în data de 12 mai 1999, în Beiuș, a copilărit în satul Vărășeni, comuna Răbăgani, județul Bihor.

La 3 ani se înscrie în grupa mică la grădinița din sat, având-o ca educatoare pe doamna Leș Elena. Face clasele I-III în Vărășeni, studiază cu domnul învățător Leș Mircea. În clasa a IV- a este transferată de către părinți la școala din satul vecin, Albești, unde o are ca învățătoare pe dna. Bar Florica. Urmează studiile gimnaziale la Școala Gimnazială nr. 1 Răbăgani, unde absolvă clasele V-VIII, având-o ca dirigintă pe doamna profesor Iancu Mirela.

Timidă și neîncrezătoare, îndemnată de mama ei, își îndreaptă pașii spre Clubul Elevilor Beiuș, acolo unde a auzit ea, că doamna profesor Irina Mihoc, se ocupă îndeaproape și cu responsabilitate de copii, formează și

instruiește talente, respectând cu strictețe tiparul autenticului din foclorul bihorean. Se înscrie, așadar, la canto-popular.

Mai reticentă la început, gata să renunțe, la insistențele și încurajările prof. Irina Mihoc, prinde curaj și putere să meargă mai departe. Cu conștiinciozitate și înțelepciune, capătă încredere în forțele proprii și astfel, reușește să ajungă o interpretă cu talent deosebit, cunoscută și apreciată de iubitorii de folclor

După o scurtă perioadă de muncă, Elena reușește să își însușească importante tehnici de interpretare vocală, apare pe scenă în spectacole și diferite festivități, la nivel local și județean, iar apoi urcă pe scară cu o treaptă mai sus, la nivel național și internațional, trezind interesul muzicologilor și a oamenilor de cultură.

Participă la festivaluri și concursuri:

- Premiul I la „Festivalul Național de Obiceiuri și Tradiții Românești” - Beiuș
- premiul I - Festivalul Național „Floare de Lotus” - Oradea
- Premiul II - Festivalul Național „La Fântâna Dorului” - Șimleu Silvaniei
- Premiul II - Festivalul Interjudețean de muzică populară „Plaiuri Bihorene” - Oradea
- Premiul I - La concursul regional „Poartă deschisă spre vocație” (concurs organizat de doamna profesor Irina Mihoc) - Beiuș
- Premiul I – Festivalul „Obiceiuri și tradiții” - Oradea.

Este prezentă în concerte și spectacole alături de mentorul ei, Irina Mihoc, culegând aplauze de la publicul spectator, fiind solicitată și la alte astfel de activități.

Reușește să imprime un CD cu melodiile: „Cotat-o măicuța-n ladă” „Și-mi cânti highezâli” „Haidă, bade, și merem”, „Decât în țară străină”, „Gată-te mireasă bine”, „Când vie-și scutură flori” și un colind tradițional „La ce` piatră năstrămată”.

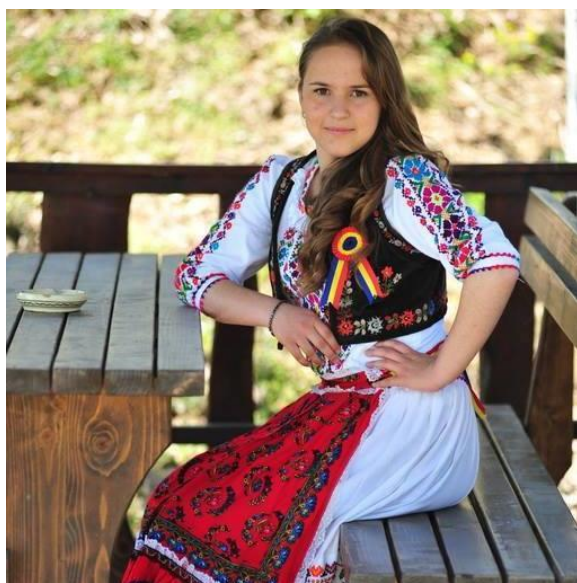
Pentru realizarea acestor imprimări, a cules texte de la oamenii din sat – îndeosebi de la Samașca Eva, din Vărășeni, rapsod popular și de la Junc Vasile, din Copăcenii, tot rapsod popular – prin intermediul preotului Balint Dumitru. Pentru linia melodică și orchestrație, a colaborat cu maestrul Stângaci și Sonic Studio - Horia Boncuț.

În anul 2014, este admisă la Liceul de Arte Oradea, secția canto-popular. Actualmente este în clasa a X-a, avându-l ca diriginte pe dl. prof. Ciorba Cristian, iar ca îndrumători de specialitate prof. Bonțu Aurica - canto popular, și prof. Ion Desanca - pian. În anii 2015 și 2016 a obținut premiile III, respectiv I, la Concursul de Pian „Carl Czerny”. În decembrie 2015, a obținut premiul I și Premiul Special „Florica Ungur” la concursul „Magia Cântecului”, ambele organizate în cadrul liceului.

În acest an școlar se pregătește intens pentru concursurile ce vor urma. Dorește să se perfecționeze în tehnica de interpretare vocală, deoarece optează pentru o carieră artistică.

Alina Tărau

Alina Tărau s-a născut la data de 28 aprilie 2001 în Oradea, într-o familie primitoare, dar și iubitoare de tradiții și cântece populare din zona Bihorului. Reprezintă cu mândrie satul său natal (Săbolciu), însă, pe lângă costumele populare de pe Valea Crișului Repede (costume reprezentative zonei de unde face parte), Alina poartă cu mândrie și costume de pe Valea Crișului Negru (zona Beiușului), deoarece mama a fost născută și crescută în această zonă.

Pe lângă faptul că face parte dintr-o familie care iubește tradițiile populare din Bihor, Alina a început să îndrăgească cântecele doamnei Florica Duma, acest lucru determinând-o să își îndrepte pașii spre calea cântecului popular.

Așadar, odată cu împlinirea vârstei de 13 ani, Alina a urcat pentru prima dată pe treptele Palatului Copiilor și Elevilor din Oradea, fiind aici îndrăgită și instruită – până în ziua de azi – de prof. Anamaria Gal. Sub îndrumarea acesteia, Alina a evoluat repede, ajungând să își formeze un bogat repertoriu din zona Bihorului, dar și din alte zone ale țării, repertoriu pe care îl expune în spectacolele la care ia parte, bucurându-se totodată de aprecierea publicului. Chiar dacă în repertoriul său se găsesc melodii ale interpreților consacrați din Bihor, aceasta a reușit, ajutată fiind de prof. Anamaria Gal, să adauge repertoriului său bogat și patru piese proprii.

În prezent face parte din Grupul Vocal "Florile Bihorului", grup condus de prof. Anamaria Gal, alături de care participă la numeroase spectacole și concursuri. Totodată, Alina reușește să obțină importante premii, la concursuri naționale de muzică populară, dar și la concursuri de interpretare a cântecelor bisericești (pricesne).

Pentru ea, cântecul reprezintă bucurie, liniște și, camdeodată doar o pasiune, pasiune care cu timpul speră să o transforme în ceva mai mult de atât, aspirând spre un nume cunoscut pe scenele din întreaga țară.

Delia Pop

Delia s-a născut la data de 15 iunie 2001, locuiește în Tinca și face parte din Grupul Vocal "Florile Bihorului", grup condus de prof. Anamaria Gal.

Talentul Deliei a fost descoperit de un "vânător de talente", prof. Paraschiva Cărbunar, care a ajuns la Grădinița din Tinca, în vremea în care Delia avea doar 4 ani. Pe lângă prof. Paraschiva Cărbunar, directoarea grădiniței, d-na prof. Florica Marchiș, dorea și ea ca Delia să frecventeze cercul de ecologie-folclor muzical, domnia sa îndrumând mulți copii spre acest cerc, lucru care s-a și întâmplat.

Părinții Deliei, Gabriel și Maria Pop, oameni sensibili, aveau în adâncul inimii ceva neștiut de nimeni - dragostea pentru frumusețea cântecului și poeziei, de aceea

au înscris-o pe Delia la acest cerc pe care l-a coordonat prof. Paraschiva Cărbunar, lucrând cu grupe de elevi (grădinița, ciclul primar, ciclul gimnazial, liceu), pentru fiecare dintre aceștia având teme speciale, adaptând textele și melodiile vârstei și accesibilității lor.

Înzestrată cu muzicalitate, deși emotivă, Delia participa alături de elevii din grupele mari la toate activitățile cercului organizate la Tinca, Salonta, Oradea, Șimleul-Silvaniei etc. De la o vârstă fragedă (6-7 ani) s-a remarcat ca solistă în cadrul grupului vocal „Florile dorului” – Tinca, interpretând cântece de joc în festivalul-concurs „Varietăți Bihorene”, organizat de CJCPCT-Bihor, în colaborare cu Casa de Cultură „Zilahy Lajos” Salonta.

În cadrul proiectului „Dimensiunile interdisciplinare ale biologiei”, organizat de Clubul elevilor Salonta, în cadrul căruia au participat cluburile din județul Bihor (Palatul Copiilor și Elevilor Oradea, cluburile din Aleșd, Ștei, Marghita etc.), Delia a interpretat cântece populare din Bihor și Țara Secașelor.

Glasul Deliei a fost înregistrat pentru prima dată la postul de radio – Radio Maria-Oradea, în cadrul emisiunii „Moștenirea Vie”, o emisiune de cultură și conexiuni interdisciplinare, sub semnul spiritualității. De-a lungul timpului, Delia a interpretat melodii precum: „Du-mă Doamne-n codru verde”, „De pe Secaș, de la noi”, „Ia-mă-n brațe dorule”, „Hai, murgule, hai!”, „Măicuța m-o învățat”, „Cine-o zis întâi doina”, „Izvorașul”, „Mă-ntreabă izvoarele”.

În prezent, Delia activează la Palatul Copiilor și Elevilor din Oradea, îndrumată de tânăra profesoară Anamaria Gal, care continuă să sădească în sufletul ei dragostea pentru valorile neamului nostru strămoșesc.

Tania Burescu

Burescu Tania-Andreea s-a născut la data de 21 ianuarie 2002, în Beiuș, este elevă a Școlii Gimnaziale „Nicolae Popoviciu”-Beiuș, cântă de la vârsta de 11 ani, fiind descoperită de prof. Daniela Rada.

Este membră a Ansamblului „Cununița” a Școlii Gimnaziale „Nicolae Popoviciu”-Beiuș din anul 2011, membră și a Ansamblului „Muguri și Mlădițe de Tezaur” al Casei de Cultură - Beiuș din anul 2014.

Își culege repertoriul din comuna Roșia și din satul Livada Beiușului, unde locuiesc bunicii, purtând cu mândrie costumul popular moștenit de la bunica sa.

Alături de ansamblurile amintite mai sus, a desfășurat o bogată activitate cultural-artistică, fiind

prezentă la multe concursuri și spectacole folclorice la: Oradea, Beiuș, Ștei, Roșia, Uileacul de Beiuș, Baia Mare, Cluj etc., unde obține numeroase premii:

- Premiul I - Concursul „Muzica înseamnă viață” – Remetea, 2013;
- Premiul I - Festivalul - Concurs Național „Tradiții și obiceiuri populare românești” – Beiuș, 2015;
- Premiul II - Concursul Județean de Muzică – Oradea, 2013;
- Premiul II - Concursul Județean „Cântați cu noi” – Oradea, 2014 și 2015.

A participat la emisiunile mai multor televiziuni: Hora TV, TTV Oradea, Agro TV, „Weekend în familie” la Antena 1 - Cluj.

Alături de Ansamblul „Muguri și Mlădițe de Tezaur” al Casei de Cultură ”Miron Pompiliu” – Beiuș, a obținut Marele Premiu la Festivalul de folclor „Dragu-mi cântu’ și jocu” – Tășnad, 2015.

Interpretează cu plăcere cântece din repertoriul: Florică Ungur, Florică Zaha, Felicie Costin, Corinei Szatmari, Voichiței Mihoc.

Larisa Cadar

Larisa Cadar s-a nascut la data de 20 mai 2002, in satul Urviș, comuna Șoimi, fiind eleva în clasa a VII-a, la Școala Generală Urviș.

În anul 2008, la doar 4 ani, cu o voce cristalină de copil, Larisa a pășit înspre Clubul Elevilor din Beiuș, dornică să se înscrie la cercul de folclor. A pătruns cu mare interes în tainele folclorului, sub îndrumarea exigentului său profesor, Irina Mihoc, studiind aici atât canto popular cât și dansuri populare.

Fiind un copil sânguincios, și-a însușit învățăturile transmise prof. Irina Mihoc, reușind chiar să preia din stilul trăgănat al prof. Irina Mihoc (acea cântare trăgănată cu noduri, nemaîntâlnită în județul Bihor). A primit din partea specialiștilor la numeroase concursuri la care a participat,

verdictul de cea mai bună doinitoare a Bihorului, în categoria sa de vârstă:

- Marele Premiu – Festivalul „La fântâna Dorului” - Șimleul Silvaniei
- Diploma de Excelență - Festivalul Național „Dornă plai de joc și cântec” Vatra Dornei;
- Premiul II - ”Festivalul Național de Interpretare Vocală” – Gura Humorului;
- Premiul I – Festivalul „Călușarii” – Slatina
- Premiul I – Festivalul Național „Floare de Lotus” - Oradea
- Premiul I - Festivalul Național „Obiceiuri și Tradiții Românești” - Beiuș
- Marele Premiu - Festivalul Național „Pe fir de baladă” – Târgu Jiu
- Premiul I - Festivalul regional „Poartă deschisă spre vocație”- (concurs organizat de doamna Irina Mihoc)
- Premiul I - Festivalul județean „Datini și obiceiuri de iarnă” - Oradea
- Premiu I - Festivalul de pricesne „Oul de Paște “ - Drăgoteni
- Premiul I - Festivalul Național „Cântați Domnului Cântare Nouă” - Roșia
- Diploma de Excelență - Festivalul Național „Dornă, plai de joc și cântec” - Vatra Dornei.

A luat parte și la emisiuni televizate sau la radio: "Radio Antena Satelor" - Bucuresti (realizator interpreta de muzica populară, Polina Gheorghe), "Radio Favorit" - Oradea.

Larisa Cadar are în repertoriul propriu, cinci piese autentice, învățate de la bunicul ei, Cadar Ioan, un mare horitor și dănțăuș al satului natal. Aceste piese au fost retușate și pregătite împreună cu doamna profesor Irina Mihoc și apoi înregistrate pe un CD. În acest fel, Larisa Cadar a avut posibilitatea de a face clipuri și filmări pe diferite posturi de televiziune dintre care amintim: Televiziunea Română București, emisiuni realizate de Marioara Murărescu (Tezaur Folcloric), Elize Stan (O dată în viață), Niculina Merceanu, TV Favorit (La izvorul Dorului, realizator Radu Potoran), TV ETNO, Hora TV.

„Iubesc folclorul autentic și nu mă voi abate niciodată de la ceea ce este valoros și prețios și în mod deosebit, de la trăgănatele pe care, interpretându-le și ascultându-le, le trăiesc la intensitate maximă”, mărturisește Larisa Cadar.

Speră să ajungă o mare voce a Bihorului, și să ducă nealterat folclorul bihorean pe cele mai înalte culmi.

Maria Baci

Maria Baci s-a născut la data de 23 Iulie 2003, locuiește în satul Tilecuș, comuna Tileagd, unde este elevă în clasa a VII-a, la Școala Gimnazială nr. 1.

A fost o iubitoare de folclor, costum și muzică populară, tradiție și obiceiuri, încă de mică, ascultând melodii populare ale interpreților dragi sufletului ei, dorindu-și tot mai mult să urce pe marile scene, să fie apreciată și iubită de public.

Activitatea ei în domeniul artistic a început în anul 2014, când, în comuna din care face parte, s-a înființat un ansamblu: "Floare mândră de pe Criș", acesta fiind punctul de pornire pe calea cântecului, în scurt timp reușind să fie membră a acestui ansamblului.

Alături de ansamblul "Floare mândră de pe Criș", Maria a luat parte la numeroase spectacole județene, unde aprecierea nu a întârziat să-i apară, deoarece Maria prin cântecele sale "exprimă ceea ce simte, prin versuri", aceasta ajungând cu ușurință la sufletul spectatorilor, dar și a mentorului său Romina Nemeș-Silaghi, care a remarcat-o pe Maria încă de când făcea parte din grupul vocal al ansamblului, Romnina fiind prof.coordonator al acestui grup.

După ce prof. Romina Nemeș-Silaghi a descoperit talentul deosebit al Mariei, a inițiat-o, a îndrumat-o și a sprijinit-o mereu, învățând-o lucruri noi și folositoare în taina cântecului popular bihorean. Cu multă muncă și perseverență, Maria a reușit să își imprime si două melodii populare: "Bunicii mi-i prețuiesc", "Mă vezi măicuță, cântând", o priceasă și câteva colinde.

Începând cu anul 2015, Maria face parte din Grupul Vocal "Poienițele", grup condus de prof. Romina Nemeș-Silaghi, alături de care participă la numeroase evenimente, dar și la emisiuni pe postrile de televiziune: Favorit TV, Hora TV, West TV, TTV Beiuș, precum și la Radio Favorit.

Datorită talentului său, Maria reușește să obțină primele sale premii la concursurile din județ, dar și premiul I – alături de ansamblul "Poienițele" – la Festival- concurs de la Ocna Mureș.

Prof. Romina Nemeș-Silaghi o descrie pe Maria ca fiind " o talentată solistă, cu o puternică emoție interioară, emoție pe care o transmite prin cântec", lucru de care este mândră atât Romina, cât și Maria, care se bucură de tot mai mult succes.

Lorena Lazăr

"Numele meu este Lorena Lazăr, m-am născut la data de 15 octombrie 2002 și am început să cânt de la vârsta de cinci ani.

Încă de mică obișnuiam să cânt prin casă, crescând cu cântecele pe care le fredonau bunica și străbunica mea, de la ele moștenind acest talent.

Hotărâtă fiind să încep cursurile de dans, eu împreună cu mama am mers să mă înscriu, însă când am ajuns la Palatul Copiilor și Elevilor din Oradea, am întâlnit-o pe prof. Anamaria Gal, care a convins-o pe mama să mă înscrie la canto-popular, deoarece aveam talent și înclinație înspre muzica populară.

Am reprezentat zona Bihorului interpretând la spectacole piese din repertoriul Floricăi Zaha, Simonei Costin, Violetei Gherman și Floricăi Bradu, iar alături de grupul vocal din care fac parte "Florile Bihorului", am interpretat melodii din zone cum ar fi Moldova și Maramureș.

De asemenea, sub îndrumarea prof. Anamaria Gal, am participat la spectacole precum: "Spectacolul de muzica populara și cantece patriotice" din magazinul Crișul, "Târgului Pălincarilor", "Mândre-s cântecele în Bihor" și la Festivalul Regional "Datini și obiceiuri din străbuni lăsate".

Reprezintă zona Beiușului, așa că port costume reprezentative, majoritatea dăruite de bunica mea.

Ilinca Șerb

Șerb Ilinca-Maria s-a născut la data de 23 ianuarie 2003, în Beiuș, oraș în care locuiește împreună cu părinții ei. Este elevă a Școlii Gimnaziale "Nicolae Popoviciu"-Beiuș, clasa a VII-a.

În urmă cu doi ani (2014), talentul Ilincăi a fost descoperit de prof. Daniela Rada, care a îndrumat-o pe aceasta pe calea cântecului. Încă de atunci, Ilinca face parte din Ansamblul "Cununița" al Școlii Gimnaziale "Nicolae Popoviciu", condus de prof. Daniela Rada – interpretă de muzică populară – încântând cu vocea sa pe toți cei care o ascultă.

Reprezintă cu mândrie zona pe care o reprezintă, Beiușul, purtând costume populare autentice, primite de la străbunica sa din comuna Finiș.

Se bucură mereu de aplauze, fiind invitată alături de ansamblul din care face parte, la multe evenimente: festivalul de pricesne de la Roșia, zile comunale, târguri, precum și la emisiuni televizate: Hora TV, Agro TV, totodată participând și la festivaluri-concurs, unde a obținut premiile:

- Premiul I – "Olimpiada de muzică" - Beiuș, 2015
- Mențiune – Festivalul Național de Folclor "Tradiții și obiceiuri populare românești"
- Diplomă de Merit – Festival-concurs "Mândru-i cântecu-n Bihor" - Oradea, 2015

Cu glasul sau duios și costumul autentic pe care îl poartă, Ilinca este una dintre marile promisiuni ale Bihorului, fiind o păstrătoare de tradiție, cânt și costum popular tradițional.

Romina Suciu

„Mă numesc Suciu Romina Beatrics și am vârsta de 12 ani. Locuiesc în Municipiul Oradea, dar reprezint cu drag zona Beiușului deoarece părinții mei s-au născut și au crescut în această zonă folclorică.

Am început cursurile de canto popular la vârsta de 9 ani, la Palatul Copiilor și Elevilor Oradea, fiind îndrumată de prof. Anamaria Gal, totodată fiind membră a Grupului Vocal "Florile Bihorului" al Palatului Copiilor și Elevilor, dar și solistă a ansamblului "Bihorul".

Am participat la numeroase concursuri internaționale, naționale și județene, unde am obținut premii precum:

- Marele Premiu - Concurs Internațional - "Asa-i jocul pe la noi", Arad
- Marele Premiu - Concurs Internațional - "The Sound of Music", Oradea

- Locul I - Concurs National – "Viața la Pozitiv", Sibiu
- Locul I - Concurs National – "Floare de Lotus", Oradea
- Locul II - Concurs Regional – "Tinere Speranțe", Gherla.

În anul 2015 am reușit să realizez unul dintre cele mai importante vise ale mele, și anume acela de a ajunge la "Next Star", concurs difuzat pe postul de televiziune Antena 1. În cadrul acestui concurs, am cunoscut oameni deosebiți, care mi-au fost alături, dar și copii talentați și prietenoși cu care am reușit să păstrez legătura până în prezent. Datorită voturilor primite de la public, am ajuns în Finala de Popularitate a concursului, unde am obținut locul II. M-am bucurat enorm de această reușită care nu era posibilă, dacă nu-mi erau alături, în primul rând părinții și d-na prof. Anamaria Gal, iar mai apoi toate persoanele care m-au votat.

Pe lângă concursul "Next Star", difuzat pe canalul de televiziune Antena 1, am fost prezentă și la diverse emisiuni televizate de către Hora TV, Agro TV, Etno TV, Favorit TV precum și la posturi de radio.

În repertoriul meu se regăsesc cântece de-ale d-nei Voichița Mihoc, Viorica Flintașu, Simona Costin, Otilia Haragoș, Violeta Gherman, Corina Szatmari, dar îndrăgesc și zona Maramureșului, Banatului și Olteniei, zone din care interpretez cântece la diverse spectacole.

Ionuț Naghi

Are 12 ani jumate, fiind născut la data de 17 iulie 2003. Încă de mic, Ionuț a iubit animalele, fiind totodată interesat de corpul uman, familia crezând că aceste pasiuni ale sale se vor dezvolta pe viitor, făcând o carieră din asta, însă, surprinzător este faptul că, Ionuț începe să îndrăgească muzica, fapt ce îi uimește pe toți.

Părinții și-au dat seama de talentul copilului lor într-o dimineață, când, în drum spre grădiniță, Ionuț începe să fredoneze diverse melodii auzite la radio, acesta moștenind-o pe mama sa care în tinerețe a cântat și ea, de la bunica din partea tatălui care îi cânta lui Ionuț zilnic, de la un unchi de-al mamei lui, care a făcut parte dintr-o formație, probabil, și de la tatăl său.

A participat la diverse evenimente: spectacole caritabile, nunți, botezuri, zile de naștere, la toate acestea încântând cu vocea sa, însă de fiecare dată cântând muzică ușoară, de unde s-a întors și cu câteva trofee și diplome de merit.

Văzând ca Ionuț are succes, tatăl său a hotărât să își înscrie copilul la cursuri de canto, însă nu la canto-muzică ușoară, ci la canto popular din cadrul Palatului Copiilor și Elevilor din Oradea, prof. Anamaria Gal.

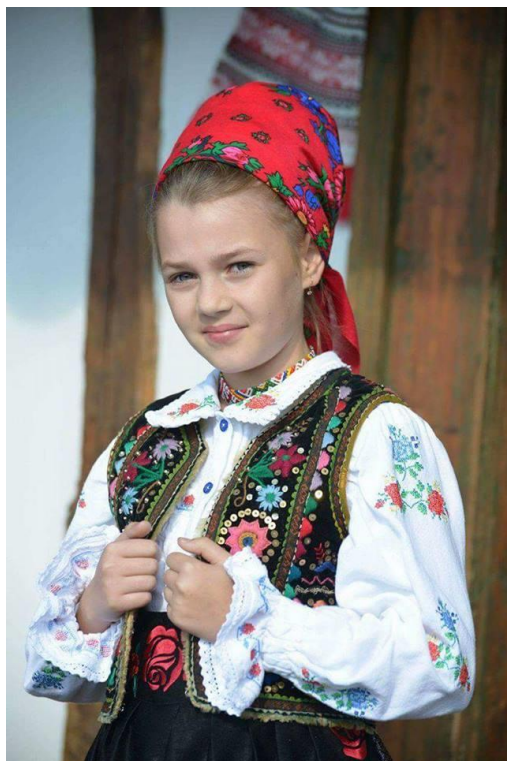
Debusolat și neinformată în legătură cu muzica populară și tradițiile bihorene, Ionuț face progrese mari, începând să se informeze, să cerceteze până când a ajuns să iubească acest gen muzical, tradițiile și costumul bihorean.

Chiar dacă nu a cântat și nu a ascultat muzică populară până să fie înscris la cursurile de canto, în prezent Ionuț iubește muzica populară și o cântă cu mult drag, deasemenea purtând la fiecare eveniment la care ia parte, costum popular bihorean tradițional.

La inițiativa prof. Anamaria Gal, Ionuț și-a format un repertoriu bogat cu numeroase cântece din Bihor, dar și din zona Sălajului și Satu-Mare, melodii pe care le interpretează cu drag, bucurându-se de aplauzele tuturor celor prezenți la evenimentele la care ia parte.

Paula Pintiuță

Paula Pintiuță locuiește în Popești, tot aici fiind elevă a Liceului Tehnologic nr. 1, la clasa învățătoarei Mariana Pușcaș. S-a născut la data de 23 ianuarie 2006, cu un talent deosebit, și anume acela de a cânta, nu demult descoperindu-și alte aptitudini, respectiv cele de instrumentist (orgă electronică). La început, Paula făcea acasă ore de canto, singură, cântând melodii ale diferitor interpreți. La școală, învățătoarea sa, a remarcat încă de la primele ore de muzică faptul că are un timbru vocal special, aceasta îndrumând-o să urmeze cursuri de canto.

Pe lângă învățătoarea sa, profesoara de religie Monica Filip, a îndrumat-o spre același lucru, și anume cursurile de canto, pe care a început să le urmeze sub îndrumarea prof. Romina Nemeș -Silaghi din iulie 2015. Rezultatele nu au întârziat să apară, astfel că Paula participă la diverse concursuri, unde obține:

- Locul II – Festival-Concurs de muzica populară – Gherla, 2015;
- Premiul I – Festival-Concurs de muzică populară – Salonta, 2015;

A reușit să obțină performanțe deosebite datorită prof. Romina Nemeș-Silaghi, care o ambiționează, o motivează și o determină să își depășească limitele vocale, spunându-i de fiecare dată: "Paula, poți mai mult!".

În prezent Paula face parte din Grupul Vocal "Poenițele", alături de acesta, participând la peste 20 de evenimente dedicate zilelor comunelor, festivaluri de Craciun și Anul Nou, precum și alte evenimente culturale.

Principalii săi susținători sunt în primul rând părinții, iar mai apoi prof. Romina Nemeș-Silaghi, care o îndrumă spre calea cântecului popular bihorean, Paula mulțumindu-le pentru răbdarea și eforturile depuse pentru a ajunge acolo unde își dorește.

Denisa Ghib

Ghib Denisa Anastasia Paula s-a născut la data de 26 februarie 2006, locuiește în Oradea împreună cu părinții și cu surioara sa mai mică Lorena, fiind o mare promisiune a cântecului popular bihorean.

Primul pas înspre calea cântecului popular bihorean, l-a făcut la vârsta de 7 ani, când a pășit pentru prima dată în incinta Palatului Copiilor și Elevilor din Oradea, de atunci fiind sun îndrumare prof. Anamaria Gal.

Dragostea pentru cântec i-a fost insuflată din familie, unde se asculta muzică populară zilnic, Denisa începând prin a face parte dintr-un ansamblu de dansuri populare, unde în perioada Crăciunului se și colinda. Văzând că iubește mai mult cântecul decât dansul, a

hotărât, împreună cu părinții ei, să se înscrie la cursuri de canto-popular, ajungând așadar, sub îndrumare prof. Anamaria Gal. A participat și ea, alături de sora sa la diverse evenimente organizate de Miorița Săteanu (președinta Uniunii Femeilor din Bihor), unde a cântat alături de nume mari ale folclorului bihorean. Pe lângă toate aceste evenimente organizate de Miorița Săteanu, Denisa a luat parte la multe alte evenimente, atât individual, cât și cu grupul vocal din care face parte, și anume "Florile Bihorului": zile comunale, festivaluri, nunți, concerte de Crăciun etc.

Pe lângă muzica și dansul popular, Denisa mai practică și alte activități: lecții de pian, teatru, show dance, creație-quiling, engleză și științe ale naturii. A obținut numeroase premii la toate activitățile pe care le practică, și asta datorită abilităților sale, a talentului și a seriozității de care dă dovadă mereu.

Maria Magalea

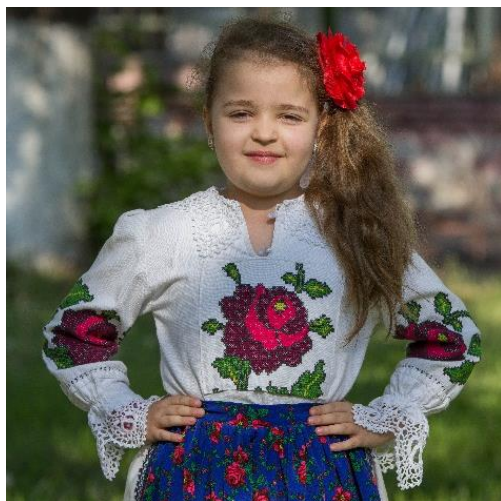
S-a născut la data de 11 mai 2007, într-o frumoasă zi de primăvară. La vârsta de 6 ani și jumătate a pășit pentru prima dată în Palatul Copiilor și Elevilor din Oradea, dorindu-și să participe la cursurile de canto - muzică populară, unde a fost întâmpinată cu drag de prof. Anamaria Gal.

De atunci, sub atenta îndrumare a prof. Anamaria Gal, Maria învață cântecele populare autentice și colinde românești cu care a bucurat publicul la diferite evenimente cultural-artistice din Oradea și nu numai, alături de grupul vocal "Florile Bihorului". Prima participare la concursul organizat de Paltul Copiilor și Elevilor, i-a adus și prima diplomă, unde a obținut locul al II-lea, iar la Concursul Național „Flori de Lotus” – Mențiune. Pentru a putea încânta publicul Maria se pregătește temeinic, ascultând indicațiile mentorului său, în paralel luând parte și la cursurile de pian, fapt care o ajută mult la dezvoltarea muzical-artistică.

Nicoleta Balint

Nicoleta s-a născut la data de 27 iulie 2007, în Oradea, oraș în care și locuiește.

De mică a îndrăgit muzica populară, ascultând și învățând melodiile pe care le cântau bunicii ei.

Dornică fiind de a învăța cât mai multe descepe cântecul popular bihorean, Nicoleta începe încă de la vârsta de 6 ani, să frecventeze cursurile de canto popular de la Palatul Copiilor și Elevilor, sub îndrumare prof. Anamaria Gal.

Tot de atunci, de la 6 ani, Nicoleta face parte din Grupul Vocal "Florile Bihorului", alături de care participă la numeroase evenimente locale și județene, dar și din Ansamblul "Lioara", coordonat de instr. Mircea Dărăban.

A participat și la câteva concursuri, unde a obținut:

- Premiul I – Concurs Național "Vă horim horile noastre" – 9 aprilie 2015

- Mențiunea a II-a – Festivalul Național de interpretare vocală și dans "Floare de Lotus" – 13 iunie 2015.

Nicoleta reprezintă zona Beiușului atât prin cântec, cât și prin port, dorind să fie una dintre cele mai cunoscute interprete din zona sa, și de ce nu, din Bihor.

Mădălin Foghiș

Foghiș Mădălin Vasile, s-a născut în satul Rieni, la data de 31 august 2007, unde-și petrece și copilăria. Este un talent înnnăscut, îl moștenindu-l pe bunicul patern, Foghiș Emilian (Milu), din satul Ferice, care era un highhighiș cunoscut prin părțile locului.

În urmă cu trei ani, un copil durduliu, cu ochi mari și expresivi, pășea hotărât spre Clubul Elevilor din Beiuș, însoțit fiind de tatăl și mama sa, care, și ea la rândul ei, frecventase cercul de folclor din cadrul aceleiași instituții, timp de patru ani.

„Aș vrea să cânt, aș vrea să joc și aș vrea să învăț să fiu și dobaș” spune Mădălin, la prima sa întrevvedere cu prof.

Irina Mihoc. Zis și făcut. Deosebit de recepiv, cu o voce și un simț ritmic mai rar întâlnite, la vârsta sa, cu atenție distributivă, Mădălin face progrese vizibile, într-un timp relativ scurt. Urcă pe scenă nu doar ca solist ci și ca dansator. În continuă căutare după toba cu care doamna profesor lucra la dansuri, în scurtele pauze de dans, Mădălin, pruncul dobaș, sparge urechile tuturor, bătând cu putere, să fie auzit. Ascultând tempourile dansurilor (polca și ardeleanul), Madălin le-a deprins din mers, astfel că, acum putem vorbi nu doar de un horitor, de un dănțăuș, ci și de un dobaș.

Mădălin reușește să imprime piesa „Zâs-o mama cătă mine”, urmând difuzările la televiziunile ce aveau să îl facă apreciat și cunoscut.

Obține și câteva premii, fiind binențeles, rezultatele muncii lui:

- Premiul I - Concursul "Copiii au talent", organizat de Primăria Ștei și Casa de Cultură Miron Pompiliu - Ștei
- Premiul I - "Cea mai bună voce", concurs organizat de Grădinița cu program prelungit, nr. 1 - Ștei;
- Premiul I - concursul "O floare și un zâmbet", organizat de Școala Gimnazială Miron Pompiliu - Ștei;
- Premiul I - concursul "Vivat copilăria" organizat de Școala Gimnazială Miron Pompiliu - Ștei.

Carina Tarcaet

Născută în Oradea, la data de 20 octombrie 2008, Tarcaet Carina-Ioana este elevă a Școlii Generale nr.6 Dimitrie Cantemir Oradea, clasa I, face parte din Grupul Vocal “Florile Bihorului” al Palatului Copiilor și Elevilor Oradea, prof. Anamaria Gal.

Încă de la vârsta de 3 anișori, când lua parte la serbările organizate la grădiniță cu diverse ocazii, își dorea să cânte pe scenă, să fie, așadar, în centrul atenției. Petrecându-și vacanțele la țară, la bunici, a prins drag de cantecele populare, talentul moștenindu-l de la bunica din partea tatălui, care îi cânta Carinei de fiecare data când avea ocazia.

La vârsta de 5 ani a început cursurile de canto popular la Palatul Copiilor și Elevilor Oradea, sub îndrumarea prof. Anamaria Gal și a debutat împreună cu Grupul Vocal “Florile Bihorului”, grup din care face parte,

încă din toamna anului 2013, Carina reprezentând cu cinste – atât prin portul popular cât și prin cântecele interpretate – zona Beiușului.

A participat la numeroase festivaluri și concursuri, unde a obținut diverse premii, dintre care amintim:

- Premiul III – Festivalul Național de Interpretare Vocală și Dans “Floare de Lotus” - Oradea, 2014
- Premiul II – Festivalul național de interpretare muzicală și dansuri populare “Flori de cântec românesc” - Râmnicu Valcea, 2015
- Premiul I – Festivalul Național de Interpretare Vocală și Dans “Floare de Lotus” - Oradea, 2015.

Urmare a frecventării cursurilor de canto-popular, precum și a participării la concursuri și festivaluri, Carina a reușit să-și învingă timiditatea și emoțiile, făcându-și aici, la Palatul Copiilor și Elevilor, noi prieteni, motiv pentru care își dorește să facă parte mult timp de acum înainte, din Grupului Vocal “Florile Bihorului”.

A reușit, de asemenea, să înregistreze și un cântec în repertoriu personal, “Io îs fata lu' tata”, precum și colindul “Luatu-s-o măicuța”.

Ariana Jula

Jula Ariana vine din satul Chișcău, acolo unde, „o țară este adunată într-o casă”, unde familia Flutur Aurel și Lucreția „se justifică în fața lumii cu o istorie vie “. Aici, aproape de această valoroasă zestre românească, se naște Ariana, la data de 19 aprilie 2009.

Având un cadru propice și o mamă „cu un glas care-ți taie răsuflarea”, pe numele ei, Jula Sorina, învățătoare de profesie, Ariana își exersează de mică vocația și aptitudinile muzicale, sub îndrumarea mamei.

Un bun psiholog, care știe că talentul cere să fie educat și format, atunci când, el se arată, mama vrea mai mult, pentru fetița ei, decât îi poate ea oferi . O înscrie la

Clubul Elevilor din Beiuș, clasa prof. Irina Mihoc, în anul 2014, unde urmează cursurile de canto popular.

Cântecul „Cât îi țara Crișului” este cântat la început în duet cu mama sa, iar apoi, se desprinde, crește, precum o rămurică din tulpina pomului, și adună singură aplauzele publicului și admirația profundă a acestuia „Un copil cu o așa voce...”, afirmă câte un spectator. Și pentru că piesa este lucrată, bine interpretată, urmează a fi pusă pe un CD, ceea ce s-a și întâmplat. Unchiul ei, Cornel de la Chișcău, o acompaniază la vioara cu goarnă, pentru a-i da coloratură și specificul zonei, astfel, înregistrarea este într-adevăr de o bună calitate. Fiind pregătită din toate punctele de vedere, interpretativ și scenic, Ariana dorește să apară pe micile ecrane pentru a aduce „stâmpărarea familiei.

„Omu-i mic da glas-u-i mare”, o vorbă din popor, care este valabilă și în cazul Arianei, așa că, participă, în grupa mare fiind, la Festivalul Național de ”Obiceiuri și Tradiții Populare Românești”, organizat la Beiuș, de Școala cu clasele I-VIII ”Nicolae Popoviciu”, unde obține locul I, la categoria ei de vârstă.

Un copil cu o dicție impecabilă, recită poezii mult peste nivelul vârstei ei, astfel că, doi ani la rând (2015-2016), participă la Festivalul Regional „Pe urmele lui Iancu, Crăișorul Munților”, ca recitator și ca interpret, ocazie cu care obține locul I, la ambele categorii. La festivalul regional „Poartă deschisă spre vocație”, organizat de doamna profesor Irina Mihoc, se situează tot pe locul I, la categoria ei de vârstă.

Lorena Ghib

Ghib Lorena Maria, născută la data de 7 mai 2009, Lorena începe să ia parte la cursurile de canto-popular la vârsta de 5 ani, sub îndrumarea Rominei Nemeș Silaghi. Toată această dragoste pentru cântecul popular, i-a fost transmis de la sora sa mai mare Denisa, care în prezent este elevă a prof. Anamaria Gal, la Palatul Copiilor și Elevilor din Oradea. Lorena începe să fredoneze cântece populare, încă de la o vârstă fragedă, alături de sora sa, fapt ce o determină pe mama sa, să o înscrie la cursurile de canto ale Rominei Nemeș-Silaghi.

Pe lângă spectacolele la care a luat parte alături de sora sa, Lorena reușește datorită talentului său, să facă parte din Grupul Vocal "Poienițele", grup înființat de Romina Nemeș-Silaghi, alături de care participă la numeroase spectacole și concursuri locale, județene și naționale.

Reușitele Lorenei se datorează talentului său, dar și a îndrumătoarei sale, care mereu o sprijină, o ajută și o îndrumă pe calea cântecului popular bihorean.

Alături de îndrumătoarea sa Romina Nemeș-Silaghi, Lorena este sprijinită și ajutată, și de d-na Miorița Săteanu (Director al Uniunii Femeilor din Bihor), care la fiecare eveniment organizat de dânsa, o invită, atât pe Lorena, cât și pe sora sa Denisa, pentru a bucura inimile celor prezenți. În cadrul evenimentului organizat în cinstea femeilor din Suedia, Loareana a avut bucuria să cânte alături de Liliana Pagu, Florica Zaha și mulți alți interpreți cunoscuți.

A participat la trei concursuri: "Floare de Lotus", "Someșul în cânt și joc", "Am un vis", de unde s-a întors cu importante premii.

Alături de Grupul Vocal "Poienițele", Lorena participă la numeroase evenimente: festivaluri, zile comunale, târguri etc.

Ioan Degău

**O promisiune a cântecului popular
din Țara Beiușului:**

Adrian Darian Pirtea.

În anul 2013, întâmplător, am aflat că în Cresuia trăiește un băiat extrem de talentat. Cântă muzică populară și este posesorul unei voci și al unui repertoriu deosebit. Voind să-l văd și să-l ascult personal și, eventual, să-l invit să cânte la Revelion. Vineri, 20 decembrie 2013, împreună cu soția, cu nepoata Dani și cu Răzvan, am luat drumul spre Cresuia, unde nu mică ne-a fost mirarea aflând că toată lumea îl cunoștea pe puști, așa că i-am găsit foarte ușor locuința.

Am rugat un vecin să-l cheme. A apărut un băiețel vioi, foarte dezghețat și cu o voce poate prea puternică pentru vârsta lui. Ne-a răspuns politicos la întrebări, dar

ferm și destul de lapidar. Între timp, a apărut și bunica băiatului, căreia ne-am prezentat, iar dânsa ne-a răspuns că mă cunoaște, că avem la Beiuș stația de benzină Desira. L-am rugat să ne cante ceva, iar Darian, căci acesta este numele băiatului, ne-a încântat și, oarecum, uimit, cu vocea și interpretarea plăcută a câtorva cântece specifice locului. Apoi, bunica lui Darian l-a trimis pe puști să se îmbrace în costum popular, să ne facem câteva fotografii împreună.

Ne-am fotografiat, am mai discutat puțin, prilej cu care am aflat că familia Pirtea își are originile în Lelești, care aparține de Bunteștii mei natali, că face pregătire pentru dansuri și muzică cu eminenta interpretă și profesoară Irina Mihoc, la Beiuș.

L-am mai ascultat cu câteva cântece mai puțin cunoscute din zonă, după care i-am dat câteva sfaturi, urându-i să muncească să ajungă un nume în muzica populară, la fel ca Voichița și Irina Mihoc, Florica Zaha, Zorița Gavrilă, Radu Potoran etc. Și, evident, l-am invitat să cânte de Revelion la Beiuș, deoarece S.C. Desira Beiuș organizează evenimentul. A acceptat cu plăcere și, în seara de 31 decembrie 2013, el a deschis Revelionul, bucurându-se de ropote de aplauze și aprecieri deosebite.

Apoi, când TV Agro Cluj a organizat, în 8 mai 2015, înregistrări la Beiuș, l-am invitat din nou, el prezentându-se cu câteva piese de excepție, care i-au adus alte aprecieri superlative. Crezând în steaua puștiului din Cresuia, a fost invitat și la botezul familiei Cioloș din Beiuș, în 21 decembrie 2015, prestația sa fiind aplaudată și bifată îndelung.

Adrian Darian Pirtea s-a născut la data de 27 noiembrie 2004, din părinții Pirtea Nicolae și Irina, în satul Cresuia, comuna Curățele. Darian face școala primară în satul natal, după care se înscrie în clasa a V-a la Școala Generală "Nicolae Popoviciu", Beiuș.

La vârsta de patru ani, mergea cu bunica sa la Cercul de Folclor, de la Clubul Copiilor din Beiuș, condus de prof. Irina Mihoc. Abia deslușit, se adresează profesoarei: „Am venit la tine, că vreau să cânt și să joc”, lucru care s-a și întâmplat, Darian își dorea să cânte și să joace pentru că el asta auzise de la bunica sa, care s-a ocupat foarte atent de creșterea și educația lui.

În dragostea lui nemărginită pentru folclor, alături de bunica sa, a colindat satul pe la bătrânele care încă mai cunoșteau ceea ce de fapt trăiseră în tinerețe: horile cântate la clacă și higheghe, sau chiar cântate ori fluierate de feciori seara, pe ulițele satului, pentru a se face auziți de mândruțe.

În felul acesta, Darian, mergea periodic la Cercul de Folclor cu materiale noi, pe care le lucra apoi împreună cu prof. Irina Mihoc.

Are în repertoriu nouă cântece proprii, autentice: "Nana me din Budureasă", "Nana me de peste vali", "Auzi mândră glasu meu", "Cât o fost iarna de mari" (doină), "Cântă-mi nana me, mândru", "Foaie verde de cais", "Mi-am cotat mândră pă sate", "Am o mândră ca o floari", "De-ai umbla cum umblă banii". Aceste cântece au fost înregistrate pe un CD, datorită bunicii sale, Silvia, și a prof. Irina Mihoc, astfel că, Darian a putut participa la nenumărate filmări realizate de televiziuni, cum ar fi: Etno TV (emisiuni realizate de Cristian Toma, Raluca Hideg), Favorit TV (realizator Radu Potoran, Doina Mirea), TV Arad (emisiunea, Duminica la joc"), Hora TV, TTV Oradea și TTV Beiuș.

Cântă de la vârsta de 4 ani, fiind îndrumat de prof. Irina Mihoc de la Clubul Copiilor și Elevilor – Beiuș, fiind membru al ansamblului "Lilioara" și a ansamblului "Cununița" – Beiuș al cărui coordonator este prof. Daniela Rada.

Obține numeroase premii, la diverse concursuri, atât județene, cât și naționale:

- Premiul I – Festival – Concurs "Vetre Folclorice" – Vașcău;
- Premiul I – Festivalul "La Fântâna dorului" – Șimleul Silvaniei;
- Premiul I – Festival – Concurs "Varietăți Bihorene" – 2009;
- Premiul I – Festival "Plaiuri Bihorene" – 2010 și 2011;

- Premiul I – Festival – Concurs "Vetre Folclorice" – Oradea - 2012;
- Premiul I – Festival Internațional de Muzică "Floare de Lotus" – Oradea, 2012;
- Premiul I – Festival "Oul de Paști" – Drăgoteni, 2011 – 2015;
- Premiul I – Festival Național "Tradiții și Obiceiuri Populare Românești" – 2014;
- Premiul I – Concursul Județean "Cântați cu noi" – 2015;
- Premiul II – "Festivalul Tinereții" – Jupiter, 2012.

Pe lângă acest palmares de premii, Darian s-a numărat printre laureații emisiunii "Tezaur Folcloric – Muguri de Tezaur", alături de alte promisiuni ale cântecului popular bihorean.

Participă la diverse emisiuni televizate, din care amintim "Să v-amintiți Duminica", emisiune moderată de Corina Chiriac, unde a fost prezent alături de Leontin Ciucur în anul 2014, și la emisiunea "Dor călător" difuzată pe postul de televiziune Hora TV.

Repertoriul prezentat la aceste evenimente este ales cu grijă, alături de care interpretează și melodii din repertoriul propriu, culese din satul natal.